

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**HOTUBA YA WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA
UWEKEZAJI**

MHE. CHARLES J.P. MWIJAGE (MB.),

AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA

MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2016/2017

” .....Tamaa yangu na kwa kweli jitihada za Serikali ya Awamu ya Tano, zitakuwa katika ujenzi wa uchumi wa kipato cha kati ambapo sura na maisha ya Watanzania walio wengi yafanane fanane na nchi ya kipato cha kati. Njia moja ya kutufikisha huko ni uendelezaji wa viwanda. .... tutaanza na viwanda vilivyopo na kuhakikisha vinafanya kazi.” Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, alipofungua rasmi Bunge Jipya la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dodoma, tarehe 20 Novemba 2015.

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Samia Suluhu Hassan, akiangalia bidhaa zinazotengenezwa katika kiwanda cha Mafundi Seremala cha Kimasemo kilichopo Sabasaba Mkoani Morogoro, alipotembelea kukagua kazi zinazofanywa na kikundi hicho.

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Kassim M. Majaliwa (Mb) akikagua flow meter ya kupimia mafuta katika Bandari ya Dar es Salaam.

Waziri wa Viwanda, Biashara na Uwekezaji Mhe. Charles J.P. Mwijage (Mb) akipata maelezo kutoka kwa mmoja wa wafanyakazi wakati alipotembelea Kiwanda cha Mavazi – Mazava kilichopo – Morogoro.

Katibu Mkuu – Viwanda, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji Dkt. Adelhelm Meru alipotembelea Kiwanda cha Viuadudu cha Kibaha – Pwani.

YALIYOMO

Ukurasa

1.0	UTANGULIZI.....	1
2.0	MCHANGO NA MWELEKEO WA SEKTA YA VIWANDA, BIAHARA NA UWEKEZAJI KATIKA KULETA MAGEUZI YA UCHUMI.....	6
2.1	MCHANGO WA SEKTA YA VIWANDA, BIAHARA NA UWEKEZAJI.....	9
2.1.1	Sekta ya Viwanda.....	9
2.1.2	Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo.....	13
2.1.3	Sekta ya Biashara.....	15
2.1.4	Sekta ya Masoko.....	21
2.1.5	Sekta ya Uwekezaji.....	22
2.2	MWELEKEO WA SEKTA YA VIWANDA, BIAHARA NA UWEKEZAJI.....	23
3.0	UTEKELEZAJI WA MIPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2015/2016.....	37
3.1	MALENGO NA MIPANGO YA MWAKA 2015/2016.....	37
3.1.1	Mapato.....	38
3.1.2	Matumizi.....	40
3.2	MAFANIKIO YA UTEKELEZAJI.....	41
3.2.1	Sekta ya Viwanda.....	41
3.2.2	Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo.....	69
3.2.3	Sekta ya Biashara na Masoko.....	74

3.2.4	Utekelezaji wa Taasisi chini ya Wizara.....	90
3.2.5	Maendeleo ya Rasilimali Watu na Utoaji wa Huduma	128
4.0	MALENGO YA MWAKA 2016/2017.....	140
4.1	IDARA ZA KISEKTA.....	140
4.1.1	Sekta ya Viwanda	140
4.1.2	Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo 142	
4.1.3	Sekta ya Biashara.....	143
4.1.4	Sekta ya Masoko	146
4.1.5	Sekta ya Uwekezaji.....	147
4.2	TAASISI CHINI YA WIZARA.....	148
4.3	MAENDELEO YA RASILIMALI WATU NA UTOAJI WA HUDUMA.....	174
4.4	MAMBO MTAMBUKA	175
5.0	MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2016/2017 181	
6.0	HITIMISHO	185
	VIAMBATISHO.....	187

ORODHA YA VIFUPISHO

AGOA	African Growth and Opportunity Act
BRELA	Business Registration and Licensing Agency
CAMARTEC	Centre for Agricultural Mechanization and Rural Technology
CBE	College of Business Education
CCM	Chama Cha Mapinduzi
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa
COSOTA	Copyright Society of Tanzania
COSTECH	Commission for Science and Technology
CTI	Confederation of Tanzania Industries
DANIDA	Danish International Development Agency
DFID	Department for International Development
EAC	East African Community
EPZ	Export Processing Zone
EPZA	Export Processing Zone Authority
EU	European Union
FCC	Fair Competition Commission
FCT	Fair Competition Tribunal
FDI	Foreign Direct Investment
GDP	Gross Domestic Product
GTEA	General Tyre East Africa
IFAD	International Fund for Agricultural Development

JICA	Japan International Cooperation Agency
KOICA	Korea International Cooperation Agency
LAT	Leather Association of Tanzania
MUVI	Muunganisho wa Ujasiriamali Vijijini
NDC	National Development Corporation
NEDF	National Entrepreneurship Development Fund
NEMC	National Environment Management Council
NMB	National Microfinance Bank
NTBs	Non Tariff Barriers
ODOP	One District One Product
OPRAS	Open Performance Review and Appraisal System
OSBP	One Stop Border Post
PPP	Public Private Partnership
SADC	Southern African Development Community
SEZ	Special Economic Zone
Sida	Swedish International Development Agency
SIDO	Small Industries Development Organization
SMEs	Small and Medium Enterprises
TAHA	Tanzania Horticulture Association
TanTrade	Tanzania Trade Development Authority
TBS	Tanzania Bureau of Standards
TCCIA	Tanzania Chamber of Commerce, Industry and Agriculture
TCIMRL	Tanzania China International Mineral Resources Limited

TEMDO	Tanzania Engineering, Manufacturing and Design Organization
TFDA	Tanzania Food and Drug Authority
TIB	Tanzania Investment Bank
TIRDO	Tanzania Industrial Research and Development Organization
TRA	Tanzania Revenue Authority
TWLB	Tanzania Warehouse Licensing Board
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nations Development Programme
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
USAID	United States Agency for International Development
WMA	Weights and Measures Agency
WTO	World Trade Organization

**HOTUBA YA WAZIRI WA VIWANDA,
BIASHARA NA UWEKEZAJI MHESHIMIWA
CHARLES J.P. MWIJAGE (MB.),
AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO
YA MAPATO NAMATUMIZI YA FEDHA
KWA MWAKA 2016/2017**

1.0 UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Spika***, Kutokana na taarifa iliyowasilishwa leo hapa Bungeni na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira ambayo ilichambua Bajeti ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji tarehe 13 Aprili, 2016, Jijini Dar es Salaam, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea, kujadili na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kwa Mwaka 2016/2017.

2. ***Mheshimiwa Spika***, Awali ya yote, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa rehema na baraka zake na kwa kutujalia afya njema kuwa pamoja leo kutekeleza wajibu wetu kwa Taifa. Naomba aendelee kuwa nasi ili hayo tuliyoyapanga, yampendeze kutupa kibali chake tuyatekeleze na yafanikiwe.

3. ***Mheshimiwa Spika***, Nitumie fursa hii adimu kumpongeza Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli kwa kuchaguliwa kuwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na

Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan kuwa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika Uchaguzi Mkuu wa Rais na Wabunge hapo Oktoba 2015. Nawapongeza pia Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein kwa kuchaguliwa kuwa Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi na Mheshimiwa Balozi Seif Ali Iddi kuwa Makamu wa Pili wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Napenda pia kumpongeza Mheshimiwa Kassim M. Majaliwa (Mb.), kwa kuteuliwa na kuthibitishwa na Bunge letu Tukufu kuwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Pia nampongeza, Mheshimiwa George Mcheche Masaju, kwa kuteuliwa kuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Ninawapongeza pia Mawaziri, Manaibu Waziri na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kuchaguliwa au kuteuliwa kubeba dhamana ya kuwawakilisha wananchi katika Bunge hili Tukufu. Hakika, Watanzania wamepata viongozi wenye kupenda kuleta mabadiliko na matokeo stahiki kwa maendeleo na ustawi wa Taifa.

4. ***Mheshimiwa Spika***, Kwa namna ya pekee, napenda kukupongeza wewe binafsi, Mheshimiwa Spika na Naibu Spika kwa kuchaguliwa kuliongoza Bunge la Kumi na Moja (11) la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika Awamu ya Tano ya Uongozi wa Nchi yetu. Pia nawapongeza Wenyeviti wa Kamati za

Kudumu za Bunge, Katibu wa Bunge na Watendaji wote wa Ofisi ya Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa ushirikiano mzuri ambao Wizara na wadau wetu wameendelea kuupata.

5. **Mheshimiwa Spika**, Namshukuru kwa namna ya pekee kabisa Mheshimiwa Rais, kwa kuniamini na kunitewa kubeba dhamana hii kubwa ya kusimamia na kuendeleza viwanda, biashara, masoko, viwanda vidogo na biashara ndogo na uwekezaji nchini. Napenda kumhakikishia Mheshimiwa Rais, kuwa nitaendeleza dhana ya HAPA KAZI TU, kuhakikisha kuwa natimiza kiu ya Watanzania na kufanya zaidi ya yale yaliyokusudiwa kadri Mwenyezi Mungu atakavyonijalia.

6. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile napenda kuipongeza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Viwanda, Biashara na Mazingira, chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Dkt. Dalali Peter Kafumu, Mbunge wa Igunga (CCM), na Makamu wake Mheshimiwa Vicky Passcal Kamata, Mbunge wa Viti Maalum (CCM) na Waheshimiwa Wajumbe wote kwa namna ambayo wameipokea, kuichambua na kushauri juu ya mambo ya msingi ya Bajeti ya Mwaka 2016/2017, katika kuendeleza viwanda, biashara, masoko, viwanda vidogo na biashara ndogo na uwekezaji. Napenda kukuhakikishia Mheshimiwa Spika, ushauri na maelekezo ya Kamati yamezingatiwa

katika kuandaa na kuboresha Hotuba ninayoiwasilisha.

7. **Mheshimiwa Spika**, Napenda pia kumpongeza Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa hotuba yake nzuri yenye kutoa mwelekeo sahihi, dira na malengo ya utendaji wa Serikali katika kutekeleza Mipango na Programu za Serikali ya Awamu ya Tano kwa Mwaka 2016/2017, na kuendeleza mafanikio yaliyopatikana kwa awamu zilizopita. Aidha, nawapongeza mawaziri ambao wamewasilisha Hotuba zao za Bajeti za Mwaka 2016/2017 na kupitishwa na Bunge lako tukufu.

8. **Mheshimiwa Spika**, Napenda kutumia fursa hii kuwashukuru kwa dhati kabisa wapiga kura wangu wote wa Jimbo la Muleba Kaskazini kwa kuniamini, kunipa moyo na ushirikiano mzuri ulioniwezesha kuchaguliwa kuwa Mbunge wao na pia katika kutekeleza majukumu yangu kama mwakilishi wao katika Bunge hili Tukufu. Naishukuru pia familia yangu hususan mke wangu, watoto, ndugu na jamaa kwa sala zao na ushirikiano wao mzuri unaoniwezesha kuwatumikia Watanzania bila ya kuchoka. Nawaombeni tuendeleo kushirikiana kwani naona tuendako kuna mwanga na matumaini makubwa zaidi.

9. **Mheshimiwa Spika**, Ujenzi wa uchumi wa nchi yetu na hususan maendeleo ya sekta za

viwanda, biashara, masoko, viwanda vidogo, biashara ndogo na uwekezaji unategemea sana ushirikiano wa wananchi na wadau wote wa ndani na nje ya nchi. Hivyo, napenda kuwatambua na kuwashukuru Taasisi za Sekta Binafsi za ndani na nje ya nchi, waandishi na wamiliki wa vyombo vya habari, Washirika wa Maendeleo na Watanzania wote kwa ujumla. Aidha, namshukuru Mpira Chapa Mkuu wa Serikali na wachapishaji wengine kwa kuchapisha machapisho mbalimbali ya Wizara kwa wakati.

10. **Mheshimiwa Spika**, Hotuba hii ya Bajeti ninayoiwasilisha ni matokeo ya uratibu na ushirikiano mzuri wa viongozi wenzangu katika Wizara. Napenda kuwapongeza Katibu Mkuu – Viwanda, Dkt. Adelhelm Meru; Katibu Mkuu-Biashara na Uwekezaji, Prof. Adolf Mkenda, Naibu Katibu Mkuu, Mhandisi Joseph Malongo; Wakuu wa Idara, Vitengo, Taasisi na watumishi wote wa Wizara. Hilo ndilo jeshi langu la wataalamu wachapa kazi, lenye ari, wanaobeba kwa dhati dhamana ya kutekeleza maamuzi mapana ya kitaifa katika sekta na ndiyo kiini cha mafanikio ya sekta hii. Kwa ujumla wanatumia ipasavyo utaalumu na ujuzi wao na hivyo kufanya kazi nzuri katika kuongoza na kusimamia utekelezaji wa majukumu ya kissekta (*Jedwali Na. 1*). Napenda kuwasihii kuendelea na ari hiyo.

11. **Mheshimiwa Spika,** Naomba kuwapa pole ndugu, jamaa na wananchi wote waliokumbwa na kadhia ya mafuriko na ajali zilizotokea na kusababisha majeruhi, ulemavu na uharibifu mkubwa wa mali. Mwenyezi Mungu awatie nguvu na kuwapa faraja na ahueni haraka ili warejee katika hali njema na tuendelee kulijenga Taifa.

2.0 MCHANGO NA MWELEKEO WA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI KATIKA KULETA MAGEUZI YA UCHUMI

12. **Mheshimiwa Spika,** Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano wa Mwaka 2016/17 – 2020/21 ambao utekelezaji wake unaanza Mwaka 2016/2017, unalenga katika kujenga uchumi wa viwanda ili kuleta mageuzi ya kiuchumi na maendeleo ya watu. Mpango huo unabainisha mikakati mipya na pia kukamilisha mipango iliyotangulia ambayo haijakamilishwa ikiwemo MKUKUTA na Mpango wa Kwanza wa Maendeleo wa Miaka Mitano, ili hatimaye Tanzania iwe nchi ya uchumi wa kati inayoongozwa na viwanda ifikapo Mwaka 2025. Kimsingi, Sekta ya Viwanda ina umuhimu wa kipekee katika uchumi wa nchi yeyote ile hasa katika kutoa ajira nyingi na endelevu, kuzalisha na kukuza teknolojia zinazohitajika na sekta

nyingine, kuchangia katika Pato la Taifa moja kwa moja na kupitia sekta mwambata pamoja na kodi itokayo kwa watu walioajiriwa. Aidha, Sekta ya Viwanda ni msingi wa maendeleo ya Sekta ya Kilimo kwa sababu kuu mbili. Kwanza inazalisha teknolojia na zana mbalimbali ambazo zinarahisisha na kuongeza tija kwa Sekta ya Kilimo. Pili, Sekta ya Viwanda inaokoa na kurefusha maisha ya malighafi kwa kuzisindika ambapo zingeweza kuharibika au kwisha muda wa matumizi yake mapema. Kadhalika, Sekta ya Viwanda inawezesha Taifa kujitegemea kiuchumi na hiyo inalipa Taifa nafasi nzuri ya kujilinda na maadui ambao hutumia uchumi kama nyenzo ya kuyumbisha mataifa mengine. Sekta hiyo pia inachochea ukuaji wa sekta nyingine (backward and forward linkage) kwa kutoa fursa ama za kuanzisha viwanda unganishi au kutumika kama malighafi mahiri katika sekta nyingine.

13. ***Mheshimiwa Spika,*** Ujenzi wa uchumi wa viwanda ni vita, tena vita kubwa sana. Mafanikio katika uchumi wa viwanda yatasababisha nchi yetu kuwa Taifa la watu wenye kipato cha kati. Hii ni jamii ambayo watu wake walio wengi wameondokana na matatizo ya ujinga, umaskini na maradhi. Upande wa pili, uchumi wa viwanda utaliweka Taifa letu katika kundi la mataifa yanayozalisha bidhaa bora na zenye ushindani wa soko la kimataifa badala ya

kuwa chanzo cha malighafi na soko la bidhaa kwa viwanda vya mataifa mengine. Ili kufikia azma hiyo, ushiriki na mchango wa mtu mmoja mmoja, makundi ya watu, taasisi za umma na taasisi za binafsi utahitajika katika vita hiyo. Muhimu, ni Watanzania kubadili mtazamo na kujenga utamaduni unaolenga kuwa na Taifa lenye uchumi wa viwanda. Hiyo ni pamoja na kila mmoja wetu kwa uwezo wake kulenga kuwekeza katika viwanda na kupenda kununua bidhaa zinazozalishwa nchini.

14. ***Mheshimiwa Spika***, Katika miaka ya 1980, viwanda vingi vilivyokuwa vimeazishwa chini ya Mkakati wa Taifa wa Viwanda vya Msingi (Basic Industrialization Strategy) vikiwa vinamilikiwa na Serikali vilikufa kutokana na sababu kadhaa. Mojawapo ya sababu hizo ni matumizi ya teknolojia duni katika uzalishaji uliosababisha kuzalisha bidhaa zenye viwango na ubora wa chini na hivyo kushindwa kuhimili ushindani katika masoko ya kimataifa. Aidha, vingi ya viwanda hivyo viliendeshwa na menejimenti ambazo hazikuwa na ujuzi pamoja na stadi za uendeshaji wa viwanda kwa tija na zenye mwelekeo wa kibiashara. Uhaba wa mafuta (global oil crisis) uliyoikumba dunia uliosababisha kukosekana kwa fedha za kigeni za kuagiza vipuri na malighafi muhimu za kutumia viwandani ambazo pia zilipanda bei na hivyo kufanya viwanda kufanya kazi chini ya

uwezo uliosimikwa (capacity under-utilization). Vilevile, Vita vya Kagera vya Mwaka 1978, vilisababisha rasilimali za Taifa hata zile zilizotegemewa kutumika katika uzalishaji viwandani kuelekezwa katika kukabiliana na adui.

15. **Mheshimiwa Spika**, Kufuatia changamoto hizo, Serikali ilibaini ni vyema jukumu la kuendesha uchumi lipewe Sekta Binafsi na Serikali ibaki na jukumu la kuweka mazingira wezeshi na rafiki ya kufanya biashara na kuwekeza. Huo ndiyo mwelekeo katika ujenzi wa Sekta ya Viwanda unaohamasishwa na Serikali ya Awamu ya Tano, na Wizara yangu imejipanga vema katika kuhakikisha Watanzania wanashirikishwa ipasavyo katika kujenga uchumi wa viwanda.

2.1 MCHANGO WA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI

2.1.1 Sekta ya Viwanda

16. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mujibu wa takwimu mpya za Mwaka wa Kizio wa 2007, mchango wa Sekta ya Viwanda katika Pato halisi la Taifa ulikuwa asilimia 5.2 Mwaka 2015

ukilinganishwa na kiwango cha asilimia 5.6 Mwaka 2014. Kwa kipindi cha 2005 hadi 2014, ukuaji wa Sekta ya Viwanda umekuwa ukiongezeka kutoka asilimia 9.6 Mwaka 2005 na kufikia kilele cha asilimia 11.5 Mwaka 2007 kisha kuanza kushuka hadi kufikia kiwango cha chini cha asilimia 4.1 Mwaka 2012 na kuanza kupanda tena hadi kufikia asilimia 6.8 Mwaka 2014. Hivi sasa, Pato la Taifa linaongezeka zaidi (7%) ya ukuaji wa Sekta ya Viwanda (5.2%). Pamoja na ukuaji wa Sekta ya Viwanda kuwa wa kupanda na kushuka, mchango wake katika Pato la Taifa kwa wastani umekuwa ukiongezeka iwapokuwa katika kiwango kidogo (increasing at decreasing rate). Aidha, mchango wa Sekta ya Viwanda katika mauzo ya nje umefikia asilimia 23.31 Mwaka 2014 ikilinganishwa na asilimia 9.31 Mwaka 2005 (*Jedwali Na 2*).

17. Mheshimiwa Spika, Idadi ya viwanda hapa nchini imeendelea kuongezeka kutoka viwanda 125 Mwaka 1961 (wakati wa uhuru) hadi kufikia viwanda 49,243 Mwaka 2013. Kasi kubwa ya kuongezeka viwanda imekuwa kati ya Mwaka 2006 hadi 2013 ambapo vimeongezeka kutoka viwanda 5,153 Mwaka 2005 hadi viwanda 49,243 Mwaka 2013. Aidha, kati ya hivyo, viwanda vikubwa vinavyojiri kuanzia watu 100 ni 247, viwanda vya kati vinavyojiri kati ya watu 50 na 99 ni 170, viwanda vidogo vinavyojiri kati ya watu

watano na 49 ni 6,907 na vile viwanda vidogo sana vinavyoajiri chini ya watu watano ni 41,919. Hiyo inadhihirisha kuwa, jitihada za Serikali zinazoendelea kuelekezwa katika kuboresha mazingira ya uwekezaji na biashara na kuendeleza viwanda vidogo, zitasaidia wananchi walio wengi zaidi kupata ajira, kuongeza kipato na kupunguza umasikini. Vilevile, jitihada za uhamasishaji zinazoendelea kufanywa na Serikali kwa kushirikiana na SIDO, TIC, NDC na EPZA ikiwemo uanzishwaji wa viwanda vipya na kuongeza uwezo wa uzalishaji (capacity utilization) kwa viwanda vinavyozalisha chini ya uwezo uliosimikwa (installed capacity) zitaongeza uzalishaji na idadi ya viwanda (*Jedwali Na.3 & 4*).

18. **Mheshimiwa Spika,** Viwanda vimeendelea kuwa chanzo cha ajira hususan kwa vijana na wanawake ambapo jumla ya ajira 264,223 zimepatikana hadi kufikia Mwaka 2015. Ajira hizo ambazo ziko mikoa yote nchini zimegawanyika kutokana na ukubwa wa kiwanda kama ilivyoanishwa katika *Jedwali Na 5*. Aidha, uzalishaji viwandani kwa baadhi ya bidhaa muhimu umeendelea kuongezeka katika kipindi cha miaka tisa kuanzia Mwaka 2006 hadi 2015 kama inavyoonekana katika *Jedwali Na 6*. Pamoja na kukua kwa sekta ya uzalishaji viwandani, viwanda vya hapa nchini havijaweza kuzalisha hadi kufikia kiwango cha uwezo

uliosimikwa (installed capacity). Takwimu kutoka Ofisi ya Takwimu ya Taifa zinaonesha kuwa wastani wa uzalishaji viwandani ni asilimia 50 ya uwezo wake kwa mwaka.

Viwanda Vilivyobinafsishwa

19. **Mheshimiwa Spika**, Kufuatia sera ya ubinafsishaji iliyoanza kutekelezwa katika miaka ya 1990, jumla ya viwanda 141 nchini vilirekebisha mifumo yake kupitia ubinafsishaji. Viwanda hivyo ni kutoka sekta za viwanda, kilimo, mifugo, madini, maliasili na misitu. Ubinafsishaji ulifanyika kwa kuuza hisa, kuuza mali yote, kuingia ubia na Sekta Binafsi, na ufilisi (*Jedwali Na 7*). Kwa viwanda vilivyo vingi kama si vyote, mikataba ya mauzo iliendana na masharti yake makuu matatu ambapo wamiliki wapya pamoja na fedha waliyotoa walitakiwa kuhakikisha viwanda hivyo vinafanya kazi kwa tija ili viweze kulipa kodi, kutoa ajira na kuzalisha bidhaa na huduma.

20. **Mheshimiwa Spika**, Ni lengo la Serikali ya Awamu ya Tano kuona kuwa viwanda vyote vilivyobinafsishwa vinafanya kazi. Viongozi Wakuu wa Nchi wamekuwa wakisisitiza utekelezaji wa lengo hilo na Wizara yetu kwa kushirikiana na Msajili wa Hazina tunafuatilia jukumu hilo siku kwa siku. Kati ya viwanda 106 vilivyofanyiwa tathmini, viwanda 45 vinafanya kazi vizuri, 24 vinafanya kazi kwa kusuasua na

37 vimefungwa. Mpango wetu ni kuhakikisha kuwa viwanda 35 vilivyobaki vinafanyiwa tathmini haraka na kabla ya nusu ya kwanza ya Mwaka wa Fedha unaoanza Julai 1, 2016, hatima ya viwanda visivyofanya kazi itajulikana. Hatima ya viwanda visivyofanya kazi ni kwa wamiliki waliopewa kutekeleza mikataba ya mauzo au kupewa wawekezaji wapya ili waviendeshe.

21. **Mheshimiwa Spika**, Tathmini yetu pia inaonesha mafanikio yaliyotokana na utekelezaji wa Sera ya Ubinafsishaji. Serikali imeondokana na mzigo mkubwa wa kutoa ruzuku ya kuendesha mashirika ya biashara yaliyokuwa chini yake. Itakumbukwa kuwa utaratibu wa ruzuku ni moja ya sababu zilizosababisha mashirika ya umma kufanya vibaya siku za nyuma. Viwanda vinavyofanya kazi vimeweza kutimiza malengo ya kutoa ajira na kuzalisha bidhaa. Hali hii inadhihirishwa na ongezeko la uzalishaji wa vinywaji, saruji, nguo, sigara, chupa kwa kutaja baadhi. Aidha, viwanda hivyo vimekuwa miongoni mwa makampuni yanayolipa kodi vizuri. Kwa mfano, Mwaka 2015, TBL imelipa jumla ya shilingi bilioni 384.3 kama kodi kwa Serikali.

2.1.2 Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

22. **Mheshimiwa Spika,** Sekta ya Viwanda Vidogo na vya Kati (Micro, Small and Medium Enterprises- SMEs) ina nafasi kubwa katika kuzalisha ajira nchini na kuongeza kipato cha wananchi wa kawaida. Kulingana na utafiti wa shughuli za Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ya Mwaka 2012, Sekta hiyo inatoa ajira za moja kwa moja kwa Watanzania milioni 5.2 na kuchangia takribani asilimia 28 katika Pato la Taifa. Aidha, kulingana na takwimu za awali za Sensa ya Viwanda nchini, inaonesha kuwa, Tanzania ina jumla ya viwanda 49,243 vinavyojumuisha viwanda vidogo sana (85.13%), viwanda vidogo (14.02%), viwanda vya kati (0.35%) na viwanda vikubwa (0.5%). Kupitia takwimu hizo, ni dhahiri kuwa asilimia 99.15 ya viwanda vyote nchini ni viwanda vidogo sana na viwanda vidogo.

23. **Mheshimiwa Spika,** Taswira ya takwimu hizo, inaonesha wazi kuwa maendeleo ya viwanda Tanzania kama ilivyo katika nchi nyingine yatatokana na kuweka nguvu katika sekta ya viwanda vidogo sana na viwanda vidogo. Faida za sekta hiyo ni kuwa, uanzishwaji wa viwanda vya aina hiyo hauhitaji elimu na mtaji mkubwa na hivyo vinaweza kuanzishwa katika eneo lolote la nchi yetu. Sekta hiyo inatoa mwanya mkubwa kwa vijana na wanawake kuanzisha viwanda na kujiajiri ambapo wasingepata fursa katika sekta nyingine

zinazotoa ajira. Viwanda vidogo huongeza thamani ya mazao, hali ambayo humpatia kipato zaidi mzalishaji na kupunguza hasara baada ya mavuno. Sekta ya Viwanda Vidogo ni shule mahsusi kwa Watanzania kwa kuwa inawaandaa kuwa wamiliki wa viwanda vya kati na viwanda vikubwa hapo baadae. Upane wa kijamii na kiuchumi pia, uwepo wa viwanda sehemu zote za nchi na hasa vijijini hupunguza kasi ya wananchi kuhamia mijini.

2.1.3 Sekta ya Biashara

24. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea na jitihada za kupanua wigo wa fursa za masoko yenye masharti nafuu kupitia majadiliano ya kibiashara baina ya nchi na nchi, kikanda na kimataifa. Jitihada hizo zinaenda sambamba na kuhamasisha Sekta Binafsi nchini kuchangamkia fursa hizo. Pato la Taifa kwa shughuli za biashara ambazo inahusisha mauzo na manunuzi ya bidhaa na huduma kwa bei za soko liliongezeka kutoka Shilingi bilioni 32.6 mwaka 2014 hadi Shilingi bilioni 36.34 kwa mwaka 2015. Baadhi ya shughuli za kibiashara zilizochangia ongezeko hilo ni pamoja na malazi na huduma, habari na mawasiliano, upangishaji nyumba, sanaa na burudani (*Jedwali Na. 8*).

25. **Mheshimiwa Spika,** Mauzo ya bidhaa kwenye baadhi ya nchi zinazotoa masoko ya upendeleo yalikuwa kama ifuatavyo: mauzo ya Tanzania kwenye soko la China yalipungua kutoka Dola za Marekani milioni 683.9 Mwaka 2014 hadi Dola za Marekani milioni 645.9 Mwaka 2015. Wakati manunuzi ya Tanzania kutoka China yalikuwa Dola za Marekani milioni 2147.6 Mwaka 2015 ikilinganishwa na Dola za Marekani milioni 1571.1 Mwaka 2014. Mauzo katika Soko la India yaliongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 1,254 .5 Mwaka 2014 hadi Dola za Marekani milioni 1,320.3 Mwaka 2015. Ongezeko hilo lilichangiwa na uuzaji wa bidhaa mbalimbali kama; karafuu, korosho, ngozi za wanyama, nazi, bidhaa za jamii ya kunde pamoja na samaki, pamba na nyuzi za katani. Kwa Mwaka 2015, manunuzi ya Tanzania kutoka India yalipungua kutoka Dola za Marekani milioni 1848.6 Mwaka 2014 hadi Dola za Marekani milioni 1,458.3 mwaka 2015. Hali hiyo ilisababishwa na kupungua kwa kiwango cha uingizaji wa bidhaa kama vile vyuma, vitu vya plastiki, bidhaa za kemikali, tumbaku, nafaka na chai (*Jedwali Na. 9*). Mauzo katika soko la Japani yaliongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 247.8 Mwaka 2014 hadi Dola za Marekani milioni 263.4 milioni Mwaka 2015. Bidhaa zilizouzwa kwa wingi ni pamoja na vito vya thamani (precious metal ores), kahawa, samaki, nyama, mafuta ya mbegu, chai,

wanyama hai, matunda na pamba. Mwaka 2015, manunuzi ya bidhaa kutoka Japani yalikuwa na thamani ya jumla ya Dola za Marekani milioni 458.6 ikilinganishwa na Dola za Marekani milioni 559.3 mwaka 2014, sawa na upungufu wa aslimia 18. Aidha, kwa ujumla kuongezeka kwa mauzo ya Tanzania katika masoko hayo, mbali na mambo mengine, kumechangiwa kwa kiasi kikubwa na jitihada mbalimbali zinazoendelea nchini za kuimarisha Sekta ya Viwanda na hamasa ya wananchi kuanza kutumia bidhaa zinazozalishwa nchini (*Jedwali Na. 10*).

26. **Mheshimiwa Spika**, Katika kutumia vema fursa za masoko ya kikanda, mauzo ya Tanzania kwenda katika nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki yaliongezeka Mwaka 2015 na kufikia Dola za Marekani milioni 1,062.4 ikilinganishwa na Dola za Marekani milioni 598.1 Mwaka 2014. Hali hiyo ilichangia Tanzania kuwa na urari chanya wa biashara katika soko hilo. Bidhaa za Tanzania zilizouzwa kwa wingi katika soko hilo ni pamoja na; mboga mboga, chai, matunda, magunia, mifuko ya plastiki, wanyama hai, viazi, samaki, udongo asilia, kahawa, mahindi, mchele, unga wa nafaka, karanga, mawese, ufuta, pamba na makaa ya mawe. Kwa upande mwingine manunuzi ya Tanzania kutoka nchi za Jumuiya hiyo yalipungua kutoka Dola za Marekani

milioni 706.4 Mwaka 2014 hadi kufikia Dola za Marekani milioni 322.8 Mwaka 2015. Upungufu huo umechangiwa na kuimarika kwa uzalishaji wa ndani uliosababisha kupungua kwa kasi ya uagizaji wa bidhaa kama vile sabuni, vifaa vya plastiki, mafuta ya kupikia, sukari, nyama, wanyama hai, vinywaji na bidhaa za mifugo (*Jedwali Na. 11*).

27. **Mheshimiwa Spika,** mauzo ya Tanzania kwenda katika soko la nchi za Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC), yaliongezeka Mwaka 2015 na kufikia Dola za Marekani milioni 1,357.7 ikilingwanishwa na Dola za Marekani milioni 1,235.9 Mwaka 2014. Bidhaa zilizouzwa katika soko hilo ni pamoja na dhahabu, chai, mazao jamii ya kunde, tumbaku, ngano, ngozi, pamba, matunda ya juisi, mawese, mbolea, vipuri vya magari na samaki. Aidha, manunuzi ya Tanzania kutoka katika soko hilo yalipungua kutoka Dola za Marekani milioni 773 mwaka 2014 mpaka Dola za Marekani milioni 771.2 Mwaka 2015. Hali hiyo ilitokana na kupungua kwa uagizaji wa bidhaa kama vile chuma, vipuri vya magari, madini na vinywaji (*Jedwali Na. 12*).

28. **Mheshimwa Spika,** Katika kuongeza fursa masoko na kurahisisha ufanyaji biashara, Wizara inakamilisha Mkakati wa Kitaifa wa kukuza mauzo ya Tanzania katika

soko la Marekani kupitia mpango wa AGOA. Hadi sasa kupitia Mpango huo mauzo ya viwanda viwili vya Tanzania (Tooku Garments Ltd na Mazava Fabrics Ltd) vinavyouza nguo kupitia Mpango wa AGOA yamefikia jumla ya Dola za Kimarekani milioni 25 na vimetoa ajira 4,000 nchini. Ni matarajio yetu kuwa Mkakati huo utakapoanza kutumika utakuwa chachu ya kuongezeka kwa ajira na mauzo ya Tanzania katika soko la Marekani kwa kipindi cha nyongeza cha mpango huo (AGOA Extension and Enhancement Act (2015) (*Jedwali Na. 13*).

29. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imepanga kuboresha Sheria ya *Anti Dumping* (2004). Maboresho hayo yataendana na mpango wa Serikali ya Awamu ya Tano ya kuwa na uchumi wa viwanda unaotumia na kuhamasisha uongezaji thamani wa malighafi zinazopatikana nchini. Vile vile, Sheria hiyo inatarajiwa kuwa madhubuti katika kukabiliana na ushindani usio wa haki katika soko la ndani. Pia, Wizara inakamilisha Waraka ili kuiomba Serikali kuridhia Mkataba wa Urahisishaji Biashara chini ya Shirika la Biashara Duniani. Mchakato huo unaenda sambamba na zoezi la kuunda Kamati ya Kitaifa itakayosimamia utekelezaji wa Mkataba huo. Tayari Wizara imekwishatoa maelekezo kwa wizara na taasisi husika kuhusu uundwaji wa Kamati hiyo. ikiwa ni sehemu ya utekelezaji wa matakwa ya Soko la Pamoja la

Jumuiya ya Afrika Mshariki. Aidha, Wizara imekamilisha rasimu ya mwisho ya Mkakati wa Kitaifa wa kuondoa Vikwazo Visivyo vya Kiushuru. Ni matumaini yetu kuwa juhudi zote hizo zitasaidia kwa kiasi kikubwa wepesi wa kufanya biashara nchini, kikanda na kimataifa.

30. **Mheshimiwa Spika**, Katika kukuza dhana ya diplomasia ya kiuchumi na biashara kimataifa, Wizara imekuwa ikishiriki katika mikutano ya majadiliano ya kibiashara katika ngazi za kikanda na kimataifa. Kupitia majadiliano hayo, Wizara imeendelea kutetea na kulinda maslahi mapana ya Taifa na makundi maalum kama vile Afrika (African Group), Nchi Changa (Least Developed Countries-LDCs), G77+China n.k. Kwa fursa ya kipekee napenda kumpongeza Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kuteuliwa tena kwa kipindi cha mwaka mmoja kuwa Mwenyekiti wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Aidha, Tanzania imeteuliwa kuwa Makamu Mwenyekiti wa kundi la G77+China katika Shirika la Umoja wa Mataifa la Biashara na Maendeleo (UNCTAD); na pia kuwa Mwenyekiti wa Baraza la Haki Miliki na Ubunifu chini ya Shirika la Biashara la Dunia (WTO). Uteuzi huo ni ishara tosha kuwa ushiriki wetu katika majadiliano hayo una tija sio tu kwa Taifa bali hata kwa nchi na makundi mengine yenye maslahi yanayofanana na ya kwetu.

2.1.4 Sekta ya Masoko

31. **Mheshimiwa Spika**, Bei ya mazao makuu ya chakula kama vile mahindi, maharage, mchele, ngano, uwele, ulezi, na mtama kwa msimu wa 2015/2016 zimeongezeka kwa viwango tofauti ikilinganishwa na msimu wa 2014/2015. Kwa mfano, wastani wa bei ya mahindi kwa gunia la kilo 100 ilipanda kutoka Shilingi 41,760 Mwaka 2014/2015 na hadi Shilingi 61,245 Mwaka 2015/2016 sawa na ongezeko la asilimia 46.66. Bei ya gunia la maharage la kilo 100 ilipanda kutoka Shilingi 146,350 Mwaka 2014/2015 hadi Shilingi 166,061 Mwaka 2015/2016 sawa na ongezeko la asilimia 13.47. Bei ya mazao mengine ni kama inavyoonekana katika *Jedwali Na. 14*. Kupanda huko kwa bei ya mazao makuu ya chakula kumetokana na kushuka kwa ugavi (supply) na pia Serikali kuendelea kutekeleza sera ya kuruhusu uuzaji wa mazao makuu ya chakula nchi jirani bila vikwazo na hivyo wakulima kuuza kwenye masoko yenye bei nzuri zaidi.

32. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, kumekuwa na ongezeko dogo la bei ya mifugo hususan ng'ombe, mbuzi na kondoo. Wastani wa bei ya jumla ya ng'ombe (majike na madume) kwa daraja la pili iliongezeka kutoka

wastani wa shilingi 1,063,897 Mwaka 2015, hadi Shilingi 1,105,321 mwezi Machi, 2016 sawa na ongezeko la asilimia 3.89. Bei ya ng'ombe (majike na madume) daraja la tatu ilipanda kutoka Shilingi 784,609 Mwaka 2015 hadi shilingi 802,756 mwezi Machi, 2016, sawa na ongezeko la asilimia 2.31. Bei ya mifugo mingine ni kama ilivyoonekana katika *Jedwali Na. 15*. Kupanda kwa bei hizo kumechangiwa na ongezeko la ubora wa mifugo na ongezeko la mahitaji.

2.1.5 Sekta ya Uwekezaji

33. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Uwekezaji imeendelea kutoa mchango mkubwa kutokana na wawekezaji wapya wa ndani na nje ya nchi. Tanzania imeendelea kuongoza katika kuvutia wawekezaji kutoka nje ikilinganishwa na nchi nyingine katika Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa takriban miaka mitano mfululizo. Uwekezaji wa miradi hiyo umekuwa wa muhimu kwa uchumi wa nchi yetu hasa kwa kuwa umeingiza mitaji, teknolojia mpya na mafunzo ya mbinu mpya za kitaalamu katika kuendesha na kusimamia miradi. Mwaka 2015, miradi 466 iliyosajiliwa ilitarajiwa kuwekeza mtaji wa kufikia Dola za Marekani milioni 5,892 na kutoa ajira kwa Watanzania 46,250. Kutokana na uhamasishaji unaoendelea, ni mategemeo yetu kuwa mwaka 2016, uwekezaji utaongezeka na

pia ajira zitaongezeka na hivyo kuchangia katika kukuza Pato la Taifa na kupunguza umaskini.

2.2 MWELEKEO WA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI

34. ***Mheshimiwa Spika;*** Maendeleo endelevu ya kiuchumi yanahitaji mifumo iliyoimarishwa katika kujenga uwezo wa uzalishaji wa ndani wenye kuunganisha juhudi ya kila sekta ya uchumi (forward and backward linkages) kumudu kwa kiwango kikubwa mahitaji ya soko la ndani na ushindani wa bidhaa kutoka nje. Uwezo wa kushindana utategemea zaidi uzalishaji kwa kutumia rasilimali za ndani ya nchi zenye uwezo wa kuvutia uwekezaji makini kwa maendeleo ya biashara ya ndani. Ujenzi wa uchumi wa viwanda ni moja ya mbinu muhimu na ya uhakika ya kukabiliana na changamoto ya umasikini ikiwa ni pamoja na kupunguza pengo la walionacho na wasio nacho. Hivyo, uwepo wa Sekta ya Viwanda iliyojijenga na kuimarika una umuhimu mkubwa katika kuweka chachu ya maendeleo ya sekta nyingine. Ni dhahiri kuwa, utashi wa Serikali ya Awamu ya Tano wa kuifanya Tanzania kuwa nchi ya uchumi unaoongozwa na viwanda kama inavyoelekezwa

katika Dira ya Maendeleo ya Taifa 2025 ni mtazamo sahihi na wenye mwelekeo muafaka.

35. **Mheshimiwa Spika**, Kwa misingi hiyo, na kutokana na umuhimu huo, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji inatekeleza jukumu la kuongeza mchango wa Sekta ya Viwanda katika Pato la Taifa na kuongeza ajira kwa umma hususan kwa vijana na wanawake. Wizara yangu, imeandaa mpango kazi wa kutekeleza malengo hayo katika kipindi cha miaka mitano (2015 - 2020) kwa kuhusisha sekta zote za uchumi. Mpango huo unakusudia kuendeleza viwanda vinavyotumia malighafi za ndani hususan kwenye sekta za kilimo na maliasili; viwanda vinavyozingatia fursa za kijiografia; viwanda vinavyotumia nguvu kazi zaidi (kuzalisha ajira); viwanda vinavyoendana na ukuaji wa miji; viwanda vitakavyozalisha bidhaa kukidhi mazingira ya biashara na kuwekeza zaidi kwenye rasilimali watu; na viwanda vinavyozaa viwanda vingine. Viwanda vinavyolengwa ni vya mbolea na kemikali zitokanazo na mafuta jamii ya petroli au gesi asilia, chuma (iron & steel), nguo na mavazi, *light industries*, utalii na usindikaji mazao ikiwemo mafuta ya kula, ubanguaji wa korosho, matunda, maziwa na bidhaa zitokanazo na maziwa na bidhaa zitokanazo na ngozi.

36. **Mheshimiwa Spika**, Nchi kama Malaysia, Korea Kusini, Singapore na nyinginezo

ambazo uchumi wake ulikuwa unalingana na Tanzania wakati tunapata uhuru, ziliwekeza katika maendeleo ya viwanda. Hivyo, kwa kuzingatia mwelekeo huo, Wizara itaendelea kuwaelimisha Watanzania waelewe na kukubali dhana ya kujenga uchumi unaoongozwa na viwanda. Hii inazingatia ukweli kwamba uwekezaji katika viwanda, pamoja na kupanua wigo wa kodi, utaongeza ajira kwa Watanzania na kuchangia katika Pato la Taifa. Tunapozungumzia kujenga viwanda tunatambua wazi jukumu hilo ni la Sekta Binafsi kwa kampuni moja kuwekeza yenyewe au kuingia ubia na kampuni nyingine. Jukumu kuu na la msingi la Serikali ni kuhakikisha kuwa nchi inakuwa salama na pia inajenga mazingira wezeshi kwa Sekta Binafsi kuzalisha na kufanya biashara. Hivyo, Wizara yangu itaendelea kuhamasisha Sekta Binafsi ya Watanzania na wageni kuwekeza kwenye Sekta ya Viwanda Vidogo, vya Kati na Vikubwa. Aidha, Wizara itawezesha upatikanaji wa maeneo ya kujenga viwanda na kutoa ushauri kuhusu upatikanaji wa mitaji na teknolojia za kisasa. Kwa ujumla, Wizara yangu itabeba jukumu la kuibua wana viwanda, kuwakuzi na kuwaendeleza.

37. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mujibu wa Mwongozo wa Uainishaji wa Shughuli za Kiuchumi wa Kimataifa (International Standards

of Industrial Classification - ISIC), Sekta ya Viwanda inahusisha shughuli kuu tano, ambazo ni Uzalishaji Viwandani (Manufacturing); Uchimbaji Madini na Kokoto (Mining and Quarrying); Ujenzi (Construction); Uzalishaji na Usambazaji wa Umeme, Gesi, Mvuke na Hali Joto (Production and Distribution of Electricity, Gas, Steam and Air Conditioning Supply) na Shughuli za Kusafisha na Kusambaza Maji (Sewerage, Waste Management and Remediation Activities). Takwimu zilizopo kwa mujibu wa Sensa ya Mwaka 2013, zinaonesha kuwa Tanzania ina jumla ya viwanda 49,243 vikiwemo vikubwa, vya kati na vidogo vinavyohusika na shughuli za uzalishaji viwandani, uchimbaji madini, uzalishaji na usambazaji wa umeme, gesi na maji, na usafishaji na usambazaji wa maji. Kati ya viwanda hivyo, viwanda 48,474 (sawa na asilimia 98.4) vinahusika na shughuli za uzalishaji viwandani (manufacturing).

38. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mujibu wa takwimu hizo, Tanzania ina idadi kubwa ya viwanda ambavyo vingi vyake ni viwanda vidogo sana na viwanda vidogo. Viwanda hivyo ni muhimu kwani huchangia kwa kiwango kikubwa muunganiko wa shughuli za kiuchumi za uzalishaji katika hatua za awali (primary production) na utoaji mahitaji na huduma ya bidhaa. Mbali ya kuajiri watu moja kwa moja, viwanda ni kichocheo muhimu cha ajira katika

sekta nyingine za uchumi. Kwa mfano, kiwanda cha nguo mbali ya kuajiri wafanyakazi, pia huwezesha ajira za wazalishaji wa pamba, watoa huduma za usafirishaji, wabebaji mizigo na sekta ya huduma kama vile mabenki. Kimsingi, kuendelezwa kwa viwanda ni chachu muhimu katika kutuletea maendeleo makubwa na endelevu yenye kuongeza kipato na kupunguza umaskini nchini kwa kiwango kikubwa.

39. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kuzingatia mtazamo na msukumo wa kimaendeleo unaohitaji kuleta mageuzi ya kiuchumi nchini, Serikali itaelekeza nguvu zake katika ujenzi wa uchumi wa viwanda. Nguvu kubwa itaelekezwa katika ujenzi wa uchumi wa viwanda unaoshirikisha sekta binafsi ikiwa mhimili mkuu wa utekelezaji. Aidha, Dira ya Maendeleo ya 2025 inatutaka tuwe nchi ya uchumi wa viwanda ambapo sura na maisha ya Watanzania walio wengi yatafanana na nchi ya kipato cha kati. Kwa msingi huo, Wizara itahakikisha kuwa inasimamia ipasavyo suala la viwanda na kuleta mafanikio yaliyokusudiwa kwa kufanya yafuatayo:

- i) Kuhakikisha viwanda vilivyopo vinafanya kazi kwa uwezo mkubwa kadri iwezekanavyo. Hii ni kwa kudhibiti bidhaa toka nje zinazoingia bila ushindani ulio sawa. Kuendeleza jitihada za kupatikana nishati ya kutosha na inayoaminika wakati

wote. Kutoa nafasi ya soko kwa bidhaa zinazozalishwa na viwanda ambavyo vimesajiliwa kwenye soko la hisa la Dar es Salaam, viwanda ambavyo Serikali au Taasisi zake zina hisa na vile vinavyoajiri watu wengi;

- ii) Kuondoa vikwazo vinavyopunguza uwezo wa kiushindani kwa viwanda vyetu. Upatikanaji wa mbegu za alizeti zinazotoa mazao mengi kwa ekari na mafuta mengi kwa kilo ni moja ya eneo lililolengwa. Uhimizaji wa uwepo wa mashamba kiini (nucleus farm) ni mbinu itakayosaidia viwanda vya *Juice* na maziwa kuwa endelevu;
- iii) Kwa kutambua kuwa Watanzania wana uwezo wa kuwekeza katika Sekta ya Viwanda, kwa namna ya kipekee kuhamasisha wananchi kuwekeza katika viwanda. Kwa umakini kabisa tutahimiza, kushauri na kusimamia ushiriki wa watanzania katika sekta hiyo kila mmoja/kundi kwa uwezo wake kuanzia ngazi ya vijiji, kata, wilaya mpaka taifa;
- iv) Tutahamasisha wawekezaji wakubwa wa ndani na nje ya nchi kuwekeza katika Sekta ya Viwanda katika ngazi ya kanda na taifa, na tutapigana kufa na kupona ili tuwe na miundombinu wezeshi na saidizi

iliyo tayari katika maeneo hayo. Huo ni mkakati maalum ambao unalenga kuongeza wepesi wa kuwekeza nchini;

- v) Maeneo yaliyoko chini ya wizara yetu yanayokwamisha shughuli za uwekezaji na biashara nchini yataboreshwa. Aidha, tutakuwa mboni ya Serikali kubaini Idara na Taasisi za Serikali ambazo utekelezaji wake unaiweka Tanzania katika nafasi mbaya katika kuvutia wawekezaji duniani. Lengo likiwa ni kuboresha mazingira ya uwekezaji ili Tanzania iwe kivutio kwa wawekezaji wa ndani na nje; na
- vi) Kwa kutambua faida ya kuwepo miundombinu wezeshi lakini pia kwa kuzingatia mikataba ya mauzo, tutahakikisha kuwa viwanda vyote vilivyobinafsishwa vinafanyakazi kwa ufanisi.

40. Mheshimiwa Spika, Tunapoelekeza nguvu zaidi katika ujenzi wa uchumi wa viwanda tunatambua kabisa Sekta ya Viwanda nchini bado ni changa na inahitaji kulindwa. Serikali italinda viwanda hivyo kwa kuhakikisha kwamba kuna uwanja sawa wa ushindani kwa washiriki wote. Kuhusu bidhaa zinazotoka nje kama nilivyoeleza hapo juu, tutahakikisha kuwa

bidhaa zinazokidhi ubora tu ndizo zinaruhusiwa kuingia nchini mwetu. Aidha, bidhaa zote zinazoingizwa nchini zitatozwa ushuru na kodi stahiki. Itakapobidi, tutaweka viwango vya ushuru ambavyo vitachochea matumizi ya malighafi zinazopatikana nchini na kuzuia bidhaa zinazozalishwa kwa ruzuku nchi za nje. Kwa namna ya kipekee, tutadhibiti bidhaa zinazoingia kwa njia ya magendo kwani pamoja na kuathiri ukuaji wa viwanda, ni chanzo cha upotevu wa mapato ya Serikali na huhatarisha afya za walaji.

41. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kuwahamasisha Watanzania kutumia ulinzi wa viwanda, biashara na masoko tunaoupata kwa mujibu wa makubaliano yaliyopo kuzalisha bidhaa shindani katika masoko ya Jumuiya ya Afrika Mashariki, SADC, COMESA, CFTA na kuwasihii wazalishaji wa Tanzania wajifunge kibwebwe kusimama imara na siyo kutegemea ulinzi usiokoma (avoid protection for permanent infancy). Ni muhimu kutambua kuwa Sekta ya Viwanda tunayoilenga ni ile itakayozalisha bidhaa na huduma kukidhi mahitaji ya soko la ndani na wakati huo huo ikilenga soko la nje (import substitution plus export promotion). Ujumbe kwa wanaviwanda kote nchini; mnapoalisha bidhaa na huduma kwa ajili ya soko la ndani, muwaone wateja wenu kama wateja wa soko la kimataifa.

42. **Mheshimiwa Spika,** Mpango wa Serikali katika kutekeleza mkakati wa kujenga viwanda nchini utahimiza na kusimamia msambao wa viwanda katika sehemu zote za nchi (regional dispersion). Kama alivyoeleza Mheshimiwa Waziri Mkuu katika Hotuba yake ya Bajeti (2016/2017), Mamlaka za Mikoa na Wilaya zimeelekezwa kutenga maeneo kwa shughuli za viwanda na biashara. Chini ya utaratibu huo, Mamlaka za Mikoa zitawajibika kutenga maeneo; Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji itawajibika kutoa ushauri wa kitaalam; na Wizara na Taasisi zinazohusika na ujenzi wa miundombinu wezeshi zitawajibika kuhakikisha maeneo hayo yanapatiwa huduma hizo muhimu. Jambo la kuzingatia ni kwamba maeneo ya ngazi za vijiji, kata, tarafa na wilaya gharama zake zitabebwa na Serikali ya Mitaa.

43. **Mheshimiwa Spika,** Katika ngazi ya kitaifa, tutaendeleza jitihada za kutenga na kuboresha maeneo maalum ya kiuchumi ili kurahisisha uwekezaji mkubwa katika Sekta ya Viwanda. Hatua ya kwanza ni kuhakikisha kwamba fidia inalipwa kwa maeneo yaliyotengwa siku za nyuma. Hatua ya pili ni kuendeleza maeneo ambayo tuna uhakika wawekezaji watayachukua katika siku za hivi karibuni. Hatua ya tatu ni kutenga maeneo kwa kuzingatia mahitaji ya miaka ya usoni. Mipango yetu katika kutenga maeneo hayo inazingatia

uzoefu wa nchi nyingine kama Vietnam ambayo sasa inayo maeneo maalum ya kiuchumi 150 ukizingatia kuwa ukubwa wa nchi hiyo ni 1/7 ya eneo la nchi yetu.

44. **Mheshimiwa Spika**, Katika kufanikisha hayo yote, tutajenga na kuimarisha Sekta Binafsi ili ikue na kuweza kuakisi matashi ya kisera na malengo ya kitaifa. Hivyo, sambamba na haki zinazotolewa, Sekta Binafsi ina wajibu wa kutekeleza majukumu ambayo yana tija na kuweza kuendeshwa kibiashara ikiwemo kulipa kodi na ada stahiki za Serikali. Kwa upande wa wawekezaji kutoka nje ni jukumu na wajibu wao kuhakikisha kuwa wanazingatia mikataba na masharti ya uwekezaji ikiwemo kuwajibika kulipa kodi na ada stahiki kwa Serikali, kulipia michango ya wajibu kwa nchi, kujenga mahusiano mema katika maeneo ya uwekezaji na kutoa fursa ya matumizi ya rasilimali za ndani (fedha, wafanyakazi, malighafi na huduma) yaani kuzingatia matakwa ya Local Content.

Kuhamasisha Uwekezaji

45. **Mheshimiwa Spika**, Kama tunavyofahamu Tanzania ni moja ya maeneo yanavyovutia uwekezaji kutokana na kupakana na nchi nane ambapo kati ya hizo sita ni nchi zisizo na bandari. Aidha, uwepo wa malighafi za kutosha, sera nzuri za uwekezaji pamoja na

uhakika wa usalama wa mali zilizowekezwa nchini vinawavutia wawekezaji kuwekeza hapa nchini. Kuanzia mwezi Novemba 2015 hadi sasa wawekezaji 32 wameonesha nia ya kuwekeza kufuatia uhamasishaji uliofanywa na Wizara na Taasisi zake za uwekezaji (TIC na EPZA) katika mikoa mbalimbali nchini. Majina ya makampuni hayo yako katika *Jedwali Na. 16 (a), (b), na (c)*. Aidha, katika juhudi hizo, Wizara imefanya mazungumzo na wawekezaji kutoka China, *Lianfa (Africa) Industrial Park project*, ECO Source Limited kutoka Bangladesh na Ridham Texport Private Limited kutoka India na makampuni yanayokusudia kujenga viwanda vya kuunganisha magari.

46. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mujibu wa *World Investment Report 2015*, Tanzania imekuwa chaguo namba moja kwa wawekezaji katika Kanda ya Afrika Mashariki (Tanzania is a preferred destination for industrial investment in the region). Hali hiyo ni matokeo ya uboreshaji wa mazingira ya uwekezaji. Takwimu za jarida maridadi la *The Economist Pocket World in Figures 2015* zinaonesha kuwa Tanzania ni nchi ya 17 duniani katika kasi ya ukuaji wa viwanda. Kwa kutambua hilo, Wizara yangu itaendeleza jitihada za kuboresha mazingira ya uwekezaji na biashara ili kuzidi kuvutia wawekezaji wapya wengi zaidi na kulinda waliopo.

47. **Mheshimiwa Spika**, Katika kuwezesha uwekezaji nchini, Serikali imejipanga kujenga miundombinu ya msingi kwenye maeneo ya viwanda ya TAMCO – Kibaha na Zuzu - Dodoma. Wizara yangu itashirikiana na Wizara nyingine na Taasisi za Serikali ili kufanyia kazi changamoto zinazokabili Sekta ya Viwanda ili kwa pamoja tuweze kuvutia wawekezaji na hatimaye kuleta maendeleo endelevu ya viwanda. Serikali inaelekeza jitihada kubwa kutokana na kutambua umuhimu na faida za uwekezaji unaofanywa na wawekezaji wa ndani na nje ya nchi. Uwekezaji umewezesha kuvutia mitaji ya kuchochea uzalishaji; kuongeza mapato ya serikali yanayotokana na ulipaji kodi; kutoa ajira zenye staha kwa Watanzania; na kuchangia shughuli za kuiendeleza jamii ya Watanzania.

Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

48. **Mheshimiwa Spika**, Katika Sekta ya Viwanda Vidogo, Serikali imedhamiria kuendelea kuhamasisha Watanzania wote kuanzisha viwanda vidogo na vile vile kuhakikisha kuwa vile vidogo vilivyoanzishwa vinakuwa vya kati na vya kati vinakuwa vikubwa. Dhamira hiyo itatimia kwa kuwa Serikali imekuja na mikakati tofauti yenye lengo la kutoa huduma bora zinazokidhi mahitaji ya viwanda vidogo. Katika kuendeleza viwanda

vidogo, Serikali itaendeleza maeneo ya viwanda vidogo yanayomilikiwa na SIDO. Maeneo hayo yamekuwa msaada mkubwa hasa baada ya kuanzisha utaratibu ambao hutambua ubunifu wa mjasiriamali na kumlea mpaka kufikia kampuni inayosimama yenyewe na kuhimili ushindani katika soko. Wito wangu kwa Watanzania na hasa vijana wanaohitimu vyuo changamkia fursa hiyo ili muweze kujiajiri, kuajiri vijana wenzenu na kujenga uchumi wa Taifa letu.

49. **Mheshimiwa Spika,** Katika kuhamasisha uanzishwaji wa viwanda vidogo katika wilaya, ni muhimu kuzingatia upatikanaji wa soko, teknolojia rafiki na malighafi zilizoko katika wilaya hizo. Tunaamini mafanikio ya lengo hilo yatachangia kujenga ushindani mkubwa kati ya wilaya na wilaya au mkoa na mkoa na hivyo kukuza ubunifu katika jamii. Wito wangu katika hilo ni kuwaomba waheshimiwa wabunge, wakuu wa mikoa, wakuu wa wilaya, wakurugenzi wa manispaa na halmashauri zote nchini tushirikiane katika kuhamasisha ujenzi wa uchumi wa viwanda. Wizara kupitia taasisi zake hususan SIDO tutatoa utaalamu unaohitajika. Tukiweza kutumia sehemu kubwa ya rasilimali fedha zilizotengwa kwa ajili na vijana na wanawake kupitia Halmashauri za Wilaya na sehemu ya

shilingi milioni 50 za kila kijiji, ujenzi wa uchumi wa viwanda utakwenda kwa kasi.

50. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inatambua sana umuhimu wa upatikanaji wa teknolojia katika kuendeleza viwanda nchini hasa kwa viwanda vidogo. Serikali itaendelea kufanya maboresho ya vituo vya kuendeleza na kuhawilisha teknolojia vilivyoko SIDO ili viweze kutoa huduma nzuri zaidi na teknolojia bora zenye uwezo wa kushindana na zile zinazokuja kutoka nje. Vile vile, vituo hivyo vitawezeshwa ili viweze kuhawilisha teknolojia zinazotoka katika taasisi za utafiti kama vile CAMARTEC, TIRDO na TEMDO. Aidha, kwa kuzingatia umuhimu wa matokeo ya matumizi ya TEHAMA katika kurahisisha mawasiliano, kukusanya na kuchambua taarifa, Serikali itakamilisha ujengaji wa mtandao utakao ratibu Sekta ya Viwanda na Biashara Ndogo chini ya SIDO ili kufanya kazi kwa ufanisi. Pia, nchi za, China, Brazil, India, Indonesia, Japan, Korea Kusini, Malaysia, Afrika ya Kusini na Vietnam kwa kutaja baadhi, ujenzi wa Sekta ya Viwanda umetegemea sana ujenzi wa viwanda vidogo na viwanda vya kati. Serikali kwa kutambua mafanikio waliyoyapata wenzetu tutahimiza taasisi zetu na sekta binafsi kufanya kazi kwa karibu na nchi hizo kwa lengo la kujifunza kutoka kwao.

3.0 UTEKELEZAJI WA MIPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2015/2016

51. **Mheshimiwa Spika,** Utekelezaji wa mipango ninaouwasilisha ni mwendelezo wa kazi na mafanikio yaliyopatikana katika awamu zilizotangulia za uongozi wa nchi yetu. Mipango hiyo imeweka misingi imara ya kuchochea maendeleo endelevu ya sekta za viwanda, biashara, masoko, viwanda vidogo & biashara ndogo na uwekezaji.

3.1 MALENGO NA MIPANGO YA MWAKA 2015/2016

52. **Mheshimiwa Spika,** Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji katika mwaka 2015/2016 imetekeleza majukumu yake kwa kuzingatia Mpango Mkakati wa Wizara wa miaka mitano, yaani 2011/2012 – 2015/2016 na Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025. Aidha, Wizara imekuwa ikitekeleza Malengo ya Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya Mwaka 2015 na yale yaliyoendelezwa katika Ilani ya mwaka 2010. Kwa kuzingatia miongozo hiyo ya kisera na kimkakati, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji katika kipindi cha Mwaka 2015/2016, iliweka msukumo mkubwa katika kuimarisha uzalishaji na tija katika viwanda vilivyopo; kuhimiza ujenzi wa viwanda vipya ili

kuongeza uwezo wa uzalishaji na michepuo ya bidhaa; kuhimiza mauzo ya bidhaa na huduma nje ya nchi; kushirikiana na Sekta Binafsi katika uanzishaji na uendelezaji viwanda vya msingi na vya kimkakati kupitia taasisi zake za NDC na EPZA; kuendeleza na kuimarisha taasisi za utafiti na maendeleo ya viwanda; uboreshaji wa mazingira ya kufanya biashara, uwekezaji na uzalishaji; na kuendeleza taaluma na weledi wa watumishi wake ili kutoa huduma bora zaidi kwa wadau. Madhumuni ya hatua zote hizo ilikuwa ni kuchangia katika uboreshaji wa uchumi wa Taifa ili kujenga Taifa linalojitegemea na linaloongozwa na uchumi wa viwanda ifikapo mwaka 2025.

3.1.1 Mapato

53. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwezeshaji inakusanya mapato yake kutokana na mauzo ya nyaraka za zabuni, ada za leseni na faini za leseni. Hadi kufikia mwezi Machi 2016, Wizara imeweza kukusanya jumla ya Shs. 8,910,259,698.65 ikiwa ni asilimia 74.25 ya lengo la Mwaka 2015/16 la kukusanya Shs.12,000,014,000. Makusanyo hayo ni asilimia 111.76 ya makusanyo yote ya mwaka 2014/2015 ambayo yalikuwa Shs.7,972,578,142.77. Kuongezeka

huko kwa mapato kwa mwaka 2015/2016 kunatokana na sababu zifuatazo:-

- i) Jitihada za Wizara kuwaelimisha wafanyabiashara juu ya umuhimu wa kulipia leseni kwa ajili ya biashara zao;
- ii) Wizara kuweza kufanya ukaguzi wa leseni kwa mikoa miwili ya mkoa wa Dar es Salaam na Arusha. Ukaguzi huo ulisaidia kugundua wafanyabiashara wengi ambao walikuwa wanafanya biashara bila kuwa na leseni au kuwa na leseni zisizolingana na biashara wanazozifanya;
- iii) Wafanyabiashara wengi ambao walikuwa hawalipi kodi kwa miaka iliyopita walijitokeza na kulipia adhabu za ada za leseni na kulipia ada ya mwaka ya leseni; na
- iv) Taasisi za umma ambazo zilikuwa hazilipii leseni walikumbushwa na hivyo kulipia leseni hizo.

Ni matumaini yangu Mheshimiwa Spika, kwamba kiasi kilichobakia cha makusanyo ya Shilingi 3,089,754,301.40, kitakusanywa kabla ya kufikia mwisho wa mwaka 2015/2016.

3.1.2 Matumizi

54. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ilitengewa jumla ya shilingi 87,470,349,000 ili kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo, shilingi 52,082,968,000 zilikuwa ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida, zikiwemo shilingi 44,810,316,000 za Mishahara (PE), na shilingi 7,272,652,000 zilitengwa kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Shilingi 4,800,000,000 zilitokana na makusanyo ya ndani ya Wizara (Retention) na Shilingi 2,472,652,000 kutoka Hazina.

55. **Mheshimiwa Spika**, Katika Shilingi 44,810,316,000 zilizotengwa kwa ajili ya mishahara (PE), shilingi 4,726,832,000 zilitengwa kwa ajili ya Mishahara ya Wizara na Shilingi 40,083,484,000 zilitengwa kwa ajili ya Mishahara ya Taasisi. Aidha, kati ya fedha za Matumizi Mengineyo ya Shilingi 7,272,652,000, Shilingi 6,234,887,000 (86%) ni kwa ajili ya Wizara na Shilingi 1,037,765,000 (14%) ni kwa ajili ya Taasisi zake. Vivyo hivyo, Wizara ilitengewa Shilingi 35,387,381,000 za Matumizi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi 26,588,200,000 ni fedha za ndani na Shilingi 8,799,181,000 ni fedha za nje. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016, Wizara ilikuwa imepokea

Shilingi 29,752,487,320 sawa na asilimia 34 ya fedha zilizotengwa kwa Wizara na Mashirika kwa mwaka 2015/2016. Kati ya fedha hizo, Shilingi 28,150,375,658 ni za Matumizi ya Kawaida na Shilingi 1,602,111,662 ni za Matumizi ya Maendeleo.

Matumizi ya Fedha za Kawaida na Matumizi ya Fedha za Maendeleo

56. **Mheshimiwa Spika**, Hadi kufikia mwezi Machi, 2016, fedha za Matumizi ya Kawaida Shilingi 28,150,375,658 zilizopokelewa kutoka Hazina, Shilingi 24,769,189,947 ni kwa ajili ya mishahara (PE) na Shilingi 3,381,185,711 ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Katika fedha za matumizi mengineyo (OC) za Shilingi 3,381,185,711, Shilingi 2,082,908,934 zilitokana na makusanyo ya ndani na Shilingi 1,298,276,777 zilitoka Hazina. Kwa upande wa matumizi ya fedha za maendeleo, Shilingi 1,602,111,662 zilipokelewa kutoka Hazina ikiwa ni fedha za nje.

3.2 MAFANIKIO YA UTEKELEZAJI

3.2.1 Sekta ya Viwanda

57. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu imeendelea kutekeleza majukumu yake ya kuendeleza viwanda na kuvutia uwekezaji

hususun katika viwanda vya msingi ambavyo ni kichocheo cha uanzishwaji wa viwanda vingine na viwanda vya kuongeza thamani ya mazao ya kilimo. Katika kuongeza juhudi za kuongeza thamani ya mazao na kuondokana na uuzaji wa mazao ghafi, Wizara imeendelea kuhamasisha uwekezaji katika sekta za kusindika mazao ya kilimo.

58. **Mheshimiwa Spika**, Napenda kuwashukuru Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi pamoja na TAMISEMI kwa kuunga mkono juhudi za kuendeleza viwanda. Jitihada zao zimewezesha kuyalinda maeneo ya Maeneo Maalum kwa ajili ya viwanda chini ya Mamlaka ya EPZ yaliyokwisha tengwa katika mikoa 21. Wizara imepeleka maombi maalum ya kutenga maeneo ya EPZ kwenye mikoa mipya ya Njombe, Geita, Katavi, Simiyu na Songwe. Ni matarajio yetu kuwa mikoa hiyo itatenga maeneo kwa ajili ya kuendeleza viwanda katika maeneo yao.

59. **Mheshimiwa Spika**, Nachukua nafasi hii kumshukuru sana Mhe. William Lukuvi, Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi kwa ushirikiano anaotupatia kwa kuhusisha maeneo ya viwanda katika mipango miji hususan katika eneo la Kigamboni kulikotengwa zaidi ya hekta 800 kwa ajili ya uwekezaji wa Viwanda bila fidia yoyote. Ninaomba ushirikiano huo uendeleo kwa wizara

na Halmashauri mbalimbali kutenga maeneo ya viwanda katika mipango miji ya mikoa mingine.

Uendelezaji wa Viwanda vya Kimkakati

60. **Mheshimiwa Spika**, Malengo ya Serikali ya Awamu ya Tano ni kuwa na uchumi unaoongozwa na maendeleo ya viwanda ifikapo mwaka 2025. Hivyo, mipango ya kitaifa na kissekta inajielekeza katika kutekeleza malengo hayo. Katika hatua ya utekelezaji, Wizara yangu imeshiriki katika kuibua na kutekeleza miradi ya kimkakati ambayo sekta binafsi haijavutiwa kuwekeza. Hivyo, kupitia Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) Wizara yangu imeendelea kutekeleza miradi ya kimkakati ya Makaa ya Mawe wa Mchuchuma na chuma cha Liganga, makaa ya mawe Ngaka, mradi wa magadi-soda wa Engaruka, kiwanda cha kuzalisha viuadudu kwa ajili ya kuuva viluwiluwi vya mbu wanaoeneza malaria Kibaha na Kiwanda cha Kutengeneza Matairi cha General Tyre Arusha.

Mradi wa Makaa ya Mawe Mchuchuma na Chuma cha Liganga

61. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu imewahi kulitaarifu Bunge lako tukufu kuwa kiasi cha tani milioni 126 za chuma na tani milioni 428 za makaa ya mawe kimepatikana katika maeneo ya mradi na miradi hiyo inaweza kutekelezwa kwa faida. Aidha, ujenzi wa

barabara kutoka Itoni (Njombe) kuelekea maeneo ya miradi kwa kiwango cha changarawe ulikuwa umekamilika. Taratibu za kulipa fidia wananchi walio ndani ya maeneo ya miradi utafanyika baada ya kupatikana fedha kutoka kwa kampuni ya ubia ya Tanzania China International Mineral Resources Ltd. Majadiliano kati ya Kampuni ya Ubia na TANESCO kuhusu Mkataba wa kuuziana umeme (PPA) na ujenzi wa msongo wa umeme wa kilovoti 400 kutoka Mchuchuma hadi Makambako yanaendelea. Ujenzi wa miradi ya kufua umeme Megawatt 600 na kiwanda cha chuma unatarajiwa kuanza mwaka huu 2016 na uzalishaji mnamo 2019/2020.

Mradi wa Makaa ya Mawe ya Ngaka Kusini-Ruvuma

62. **Mheshimiwa Spika**, Kampuni ya *TANCOAL Energy Ltd* ambayo ni ya Ubia kati ya NDC na *Intra-Energy Corporation* ya Australia imeendelea kuzalisha makaa ya mawe katika mradi wa makaa ya mawe ya Ngaka. Tangu uzalishaji uanze Julai, 2011 hadi Februari, 2016 Kampuni ya TANCOAL imeweza kuzalisha jumla ya tani 858,645 na kuuza jumla ya tani 779,623 ndani na nje ya Tanzania. Nchi zinazonunua makaa ya mawe kutoka mradi huu ni pamoja na Malawi, Kenya, Uganda, Zambia na Rwanda. Aidha, viwanda vya hapa nchini vilivyowahi

kutumia makaa ya mawe ya mradi huu ni pamoja na viwanda vya saruji Tanga, Mbeya, Lake na Dangote, Tanzania Gypsum Ltd Mufindi Paper Mills na Simba Lime. Hata hivyo, ni viwanda viwili vya saruji vya Mbeya na Lake vinaendelea kununua wakati viwanda vingine vinaagiza kutoka nje na wengine kuwa na migodi yao.

63. **Mheshimiwa Spika,** Uwezo wa TANCOAL kwa sasa ni kuzalisha kati ya tani 50,000 hadi 85,000 za makaa ya mawe kwa mwezi kulingana na mahitaji ya soko. Kwa kawaida viwanda vinavyohitaji makaa ya mawe vinatoa “order” ya kuzalishiwa makaa hayo. Kulingana na uwezo wa mgodi, uzalishaji unaweza kufikia tani milioni 1.5 kwa mwaka iwapo ujenzi wa kituo cha umeme utakamilika. Ujenzi wa kituo cha kufua umeme unasubiri ujenzi wa Msongo wa Umeme wa Kilovoti 220 kutoka Makambako hadi Songea na kukamilika kwa majadiliano ya Mkataba wa kununua umeme kati ya NDC na TANESCO.

Mradi wa Magadi-Soda wa Engaruka

64. **Mheshimiwa Spika,** Kutokana na changamoto kubwa ya mazingira katika eneo la Ziwa Natron, NDC imekuwa ikielekeza nguvu zake katika kuendeleza mradi wa magadi katika Bonde la Engaruka lililopo Wilaya ya Monduli,

Mkoa wa Arusha. Mradi huu kwa sasa unaendelezwa na Serikali kupitia NDC ambapo mbia anatafutwa ili kushirikiana na Serikali kujenga na kukiendesha kiwanda cha magadi. Kwa sasa NDC inaendelea kukamilisha tafiti za msingi za *Techno-economic Study* na tafiti za mazingira. Tafiti hizo zitawezesha kujua gharama ya uwekezaji katika mradi kutumika katika majadiliano na mbia atakayejitokeza kuhusu mgawanyo wa hisa.

65. **Mheshimiwa Spika**, NDC imekwishaainisha eneo la ardhi linalohitajika kwa ajili ya mradi na maombi rasmi ya kumilikishwa ardhi yamewasilishwa Halmashauri ya Wilaya ya Monduli na kukubaliwa. Maandalizi ya kufanya upimaji na kazi ya utafiti wa maji safi kwa ajili ya matumizi ya kiwanda na usanifu wa miundombinu husika inaendelea. NDC inaendelea kumtafuta mbia watakayeshirikiana kujenga kiwanda hicho.

Mradi wa Kiwanda cha Viuatilifu katika eneo la TAMCO-Kibaha

66. **Mheshimiwa Spika**, Katika harakati za kutokomeza ugonjwa wa malaria nchini, Wizara kupitia NDC imekamilisha ujenzi wa Kiwanda cha Kuzalisha Viuadudu (Biolarvicides) vya kuua viluwiluwi vya mbu wanaoeneza malaria katika eneo la TAMCO-Kibaha Mkoa wa Pwani.

Kiwanda hicho kilizinduliwa na Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Awamu ya Nne Nchini kwa ushirikiano na Mhe. Hailemariam Desalgne, Waziri Mkuu wa Ethiopia tarehe 2 Julai 2015 wakati majaribio ya mitambo yakiwa yanaendelea. Mpaka sasa kiwanda kimeajiri wafanyakazi 143 ambao wamefanyiwa mafunzo yanayotakiwa. Uzalishaji wa majaribio umeanza mwezi Machi, 2016 wakati taratibu za kupata fedha za kuanza uzalishaji kamili zinakamilishwa. Aidha, makubaliano na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kuhusu ununuzi wa dawa hiyo yamefikiwa na utekelezaji wake utafanyika mara baada uzalishaji kamili kuanza. Uuzaji wa viuadudu hivyo nje ya nchi unategemea kuliingizia Taifa fedha za kigeni zipatazo Dola za Kimarekani milioni 48.6 kwa mwaka.

Kiwanda cha Kutengeneza Matairi cha General Tyre (EA) Arusha

67. **Mheshimiwa Spika**, Kiwanda cha Kutengeneza Matairi cha *General Tyre* Arusha kilisimamisha shughuli zake mwaka 2009 kutokana na Serikali kukosa fedha kwa ajili ya kukiendesha. Wakati huo huo aliyekuwa mbia mwenza (Kampuni ya Continental AG) hakuwa tayari kuendelea kuwekeza katika kiwanda hiki. Dhamira ya Serikali hivi sasa ni kuona kiwanda

hicho kinaanza kuzalisha matairi mapema iwezekanavyo. Hili linadhihirishwa wazi katika Mpango wa Serikali wa Miaka Mitano 2016/17-2020/21, na tumepanga kuanza utekelezaji mwaka wa fedha unaoanza Julai, 2016. Serikali tayari imenunua asilimia 26 ya hisa zilizokuwa zinamilikiwa na mbia mwenza na hivyo kukifanya kiwanda hicho kumilikiwa na Serikali kwa asilimia 100. Vile vile, Serikali imeamua kuweka dhamana ya kusimamia na kuendesha kiwanda hicho chini ya NDC na Tangazo la Serikali (GN) juu ya uamuzi huo litatolewa wakati wowote.

68. **Mheshimiwa Spika**, Mradi wa Kiwanda cha Kutengeneza Matairi Arusha una maslahi mengi kwa Taifa kuanzia wakulima wa mpira, wafanyakazi kiwandani na maduka ya bidhaa hiyo, usalama kwa vyombo vya usafiri vitumiavyo matairi, kodi kwa mamlaka mbalimbali na kuokoa fedha za kigeni zinazotumika kuagiza tairi nje ya nchi. Ufufuaji wa kiwanda hicho utaenda sambamba na upanuaji wa mashamba ya Kihuhwi (Muheza) na Kalunga (Kilombero) ili kuongeza uzalishaji wa mpira kwa ajili ya kiwanda. Kwa kuzingatia umuhimu wa mradi huo, Wizara imeiagiza NDC kuandaa andiko la kitaalamu ambalo pamoja na mambo mengine litatakiwa kujibu masuala ya kiuchumi, kiufundi na kijamii na lazima lizingatie maoni ya wadau wa sekta husika.

Hatua hiyo inaenda sambamba na kuendelea kufanya utafiti wa kina kubaini gharama za uwekezaji mpya na teknolojia ya kisasa ya kuzalisha matairi yatakayokidhi mahitaji na kuhimili ushindani katika soko la ndani na nje. Mradi huo ambao ni kielelezo tunataka ujiendeshe kwa kuwa na menejimenti huru yenye watu wenye weledi katika biashara ya matairi na bila kutegemea ruzuku ya Serikali.

Programu ya Kilimo kwa Ajili ya Mali Ghafi za Viwandani

69. ***Mheshimiwa Spika***, NDC inaendeleza miradi ya kilimo cha mashamba makubwa ya kibiashara kwa kushirikiana na sekta binafsi. Katika programu hiyo, Shirika linaanzisha mradi husika kwa kutafuta ardhi kwa ajili ya kilimo, kufanya upembuzi yakinifu, kisha kuvutia wawekezaji watakaowekeza kwenye kilimo cha mazao yaliyobainishwa na kujenga viwanda vya kuongeza thamani ya mazao hayo. Kila mradi unasimamiwa na kampuni inayoanzishwa kwa ubia kati ya NDC na mwekezaji. Shirika pia linashirikisha wakulima wadogo katika utekelezaji wa miradi hiyo kwa utaratibu wa kilimo cha mkataba ambapo mwekezaji anawajibika kuwawezesha kwa kuwapa huduma za ughani (extension services) ili waweze kuzalisha malighafi za viwanda zenye ubora na kwa wingi unaotakiwa na kisha

kuiuzia kampuni ya ubia. Lengo kubwa la miradi hiyo ni kuzalisha mazao ya kilimo na kuongeza thamani kabla ya kuuzwa katika masoko ya ndani na nje. Moja ya miradi inayoendelezwa na Shirika chini ya utaratibu huo ni kilimo cha michikichi Mkoa wa Pwani.

Kilimo cha Michikichi na Kiwanda cha Mafuta ya kula

70. **Mheshimiwa Spika**, NDC imeingia ubia na kampuni ya Nava Bharat Singapore (NBV) kwa ajili ya kuanzisha kilimo cha mashamba makubwa ya michikichi katika eneo la hekta 10,000 pamoja na kiwanda cha kuzalisha mafuta ya kula (Palm Oil) katika Kijiji cha Kimala Misale na Dutumi Mkoani Pwani. Mradi huo utazalisha lita milioni 58 za mafuta ya kula kwa mwaka, pamoja na umeme kiasi cha Megawati 10 kwa ajili ya mradi, na kuuza ziada kwenye Gridi ya Taifa. Mradi huo utagharimu Dola za Kimarekani zipatazo Million 111 na mapato yanayotarajiwa ni Dola za Kimarekani Milioni 51.7 kwa mwaka. Mradi pia utatoa ajira za moja kwa moja zipatazo 1,000 na nyingine zisizo za moja kwa moja zipatazo 4,000 pamoja na kuhusisha wakulima wadogo kwa utaratibu wa kilimo cha mkataba. NDC wanakamilisha taratibu za kumilikishwa ardhi kwa ajili ya mradi kiasi cha Hekta 4,000 katika Kijiji cha

Kimala Misale. Utekelezaji utanza mara moja baada ya kupata ardhi hiyo iliyoombwa na kukamilisha utafiti wa mazingira. Taratibu za kupata ardhi iliyokusudiwa kutoka kijiji cha Kimala Misale Wilayani Kisarawe (Hekta 4,000) na Dutumi Wilayani Kibaha (Hekta 6,000) zinaendelea kwa kufuatilia uhaulishaji ardhi kutoka ardhi ya kijiji kwenda ardhi ya jumla (general land) ili kuruhusu Kampuni Tanzu kupewa Hati ya Matumizi (Derivative Title).

Uendelezaji wa Mashamba ya Mpira

71. **Mheshimiwa Spika,** Shirika lilikabidhiwa mashamba ya mpira yaliyoko Kihuhwi – Wilayani Muheza, Mkoani Tanga na Kalunga Wilayani Kilombero – mkoani Morogoro mwezi Aprili 2009 kwa ajili ya kuyaendeleza kwa kushirikiana na sekta binafsi. Mashamba hayo yana jumla ya hekta 1,539 ambapo hekta 510 tu ndizo zilizoendelezwa kwa ajili ya kuzalisha mpira. Kwa kuwa mashamba hayo yalikuwa katika hali duni wakati wa kukabidhiwa, NDC iliweka utaratibu wa kuvuna na kuuza mpira ulioko shambani, kuboresha miundombinu ya uzalishaji wa mpira na kuyaendeleza mashamba husika. Kwa sasa upandaji wa miti mipya ya mpira katika maeneo ya mashamba ambayo hayajapandwa umekwishanza na unaendelea vizuri. Hadi sasa NDC imekwishapanda miche

mipya katika eneo la wazi la Hekta 211 katika shamba la mpira Kalunga wilayani Kilombero. Aidha, kazi ya kuanzisha vitalu vya miche ya mpira katika shamba la Kihuhwi – Muheza itaanza mwezi Julai 2016. Uzalishaji wa mpira utakapoanza mashamba hayo yanatarajiwa kutoa ajira za moja kwa moja zipatazo 350.

Mradi wa Kasi Mpya wa kuzalisha Chuma Ghafi

72. ***Mheshimiwa Spika,*** Mradi huo unatekelezwa na Kampuni ya Maganga Matitu Resource Development Ltd (MMRDL) ambayo ni ya Ubia kati ya NDC kwa niaba ya Serikali na Kampuni ya MM Steel Resources Public Limited Company (MMSR PLC) ya Tanzania. Kazi za uchorongaji wa chuma katika eneo la Maganga Matitu na makaa ya mawe katika eneo la Katewaka ili kubaini wingi wa madini husika zimekamilika. Taarifa ya Joint Ore Resources Commission (JORC) katika eneo la Maganga Matitu zinaonesha kuwepo kwa tani milioni 39.8 za chuma. Hata hivyo, kiwango hicho kinaweza kuongezeka kufuatia tafiti zaidi zilizofanyika hivi karibuni. Aidha, katika eneo la Katewaka taarifa za awali zinaonesha kuwepo kwa tani milioni 81.65 za makaa ya mawe. Taarifa ya mwisho ya kamisheni itakayojumuisha chuma cha Maganga Matitu na makaa ya mawe ya Katewaka inakamilishwa. Taarifa hiyo ni muhimu ili kuainisha maeneo ya uchimbaji,

kuandaa Mpango wa Uchimbaji (Mining Plan) na hivyo kuomba Leseni za Uchimbaji wa Madini (Mining Licenses).

73. **Mheshimiwa Spika**, Kazi za utafiti wa sampuli za chuma na makaa ya mawe ili kubaini ubora wake kwa kiwango kinachokubalika kimataifa zimekamilika. Mtiririko (Process Flow Sheet) wa namna ya kuzalisha chuma ghafi (sponge iron) kwa kutumia chuma cha Maganga Matitu na makaa ya mawe ya Katewaka umekwishaandaliwa. “Process Flow Sheet” ni muhimu katika kuandaa usanifu wa kiwanda cha kuzalisha chuma ghafi. Aidha, kampuni iko katika maandalizi ya kufanya utafiti wa mazingira na uthaminishaji wa mali za wananchi waliomo ndani ya maeneo ya mradi ili kuwafidia. Aidha, Kampuni ya Maganga Matitu *Resource Development Ltd* iko mbioni kuandaa *Bankable Feasibility Study (BFS) Report* itakayozivutia taasisi za fedha kutoa mkopo wa ujenzi.

Eneo la Viwanda - Kibaha TAMCO Industrial Parks

74. **Mheshimiwa Spika**, Shirika la NDC, linaendeleza Maeneo ya Viwanda (Industrial Estates) kwa ajili ya kuanzisha viwanda vipya hasa vya kusindika mazao na kuunganisha mashine na mitambo mbalimbali. Katika miradi

ya aina hii, Shirika linatayarisha viwanja kwa ajili ya uanzishwaji wa viwanda katika maeneo husika na kujenga miundombinu inayohitajika kwa ajili ya wawekezaji. Moja ya maeneo hayo ni eneo la viwanda la TAMCO lililoko Kibaha mkoani Pwani, ambapo NDC inamiliki eneo la viwanda lenye ukubwa wa hekta 94. Eneo hilo ambalo ni nje ya lililojengwa Kiwanda cha Viuadudu limegawanywa katika viwanja kwa ajili ya ujenzi wa viwanda vipya. Wawekezaji mbalimbali wamejitokeza kuwekeza katika eneo hilo ambapo kampuni nne zimeshaingia mkataba wa upangaji (land lease) na NDC. Wawekezaji wengine ambao majadiliano yanaendelea ni pamoja na *TATA Holding Ltd* ya India ambayo inatazamiwa kuanzisha kiwanda cha kuunganisha magari, Kampuni ya LIANFAS ya China na *VANITY FAIR* ya Marekani kwa ajili ya kuwekeza katika viwanda vya nguo na mavazi, na kampuni ya EDOSAMA kwa ajili ya kuanzisha kiwanda cha samani zitokanazo na mbao. Hata hivyo, wawekezaji wengi huhitaji eneo lenye miundombinu iliyo tayari tofauti na hali ya eneo ilivyo kwa sasa. Ujenzi wa miundombinu ya msingi (barabara za ndani, umeme, maji) katika eneo hilo unatarajiwa kuanza katika mwaka wa fedha 2016/2017.

NDC na Ushirikishaji wa Wananchi

75. **Mheshimiwa Spika,** Shirika linashirikisha Wananchi katika fursa za utekelezaji wa miradi mbalimbali kupitia Programu Shirikishi ya Participatory Appraisal of Competitive Advantage (PACA). Shirika liliendelea kufuatilia utekelezaji wa matokeo ya programu hii shirikishi ya PACA iliyoanzishwa ili kuwashirikisha wananchi wa Ludewa katika kuibua na pia kuwaandaa waweze kuchangamkia fursa zitokanazo na miradi mikubwa ya Mchuchuma na Liganga. Mchakato wa kutengeneza maandiko ya mwanzo ya miradi na fursa zilizoainishwa na wananchi wawakilishi katika shughuli za kiuchumi na huduma ulikamilika. Aidha, juhudi za kuwajengea uwezo wa kuendesha miradi na kuchangamkia fursa hizo, ikiwa ni pamoja na kuanzisha mahusiano ya kibiashara kati yao na walaji au wawekezaji zimefanyika na zinaendelea. Mpango huo utatekelezwa katika maeneo mengine ya miradi ya NDC, ikiwa ni pamoja na Engaruka (Monduli) na Kimala Misale (Kisarawe).

Maeneo ya Uwekezaji chini ya EPZA

76. **Mheshimiwa Spika,** Katika kuhakikisha malengo ya kuendeleza viwanda nchini, maeneo ya EPZ na SEZ ni muhimu. Maeneo ya EPZ ni maalum kwa uwekezaji wa viwanda kwa ajili ya

kuzalisha bidhaa za kuuza nje ya nchi wakati maeneo ya SEZ bidhaa zake ni kwa ajili ya soko la ndani na nje. Tangu uanzishwaji wa maeneo haya mwaka 2006 hadi mwaka 2015, jumla ya makampuni 140 yanayotoa ajira kwa wafanyakazi 36,227 yamesajiliwa na EPZA. Kati ya makampuni hayo, makampuni 61 sawa na asilimia 44 yapo ndani ya maeneo ya viwanda ya EPZA (Industrial Parks) na 79 sawa na asilimia 56 yamejenga viwanda nje ya maeneo ya viwanda yanayomilikiwa na EPZA. Jumla ya mtaji uliowekezwa katika maeneo hayo hadi mwaka 2015 ni Dola za kimarekani Bilioni 1.306. Aidha, mauzo ya nje yameongezeka kutoka Dola za Kimarekani Milioni 28 mwaka 2007 hadi Dola Bilioni 1.124 mwaka 2015.

77. **Mheshimiwa Spika**, Mamlaka ya EPZ imeanzisha Kituo cha Huduma cha Pamoja (One Stop Service Centre) katika Ofisi za Mamlaka ya EPZ zilizopo ndani ya eneo maalum la uwekezaji la Benjamin William Mkapu Mabibo. Kituo hicho cha huduma kinaundwa na maafisa wa Serikali toka taasisi za TRA, Ofisi ya Waziri Mkuu inayoshughulikia Kazi na Ajira na Idara ya Uhamiaji. Maafisa hawa wanashirikiana na maafisa wa Mamlaka ya EPZ kutoa huduma mbalimbali kwa wawekezaji kama vile leseni, vibali vya kufanya kazi, vibali vya kuishi na kutoa vibali vya misamaha ya kodi na, kutatua matatizo mbalimbali ya wawekezaji kwa ujumla

wake. Wizara yangu inaendelea kukiimarisha kituo hicho ili kurahisisha huduma kwa wawekezaji.

78. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, Wizara yangu kupitia Mamlaka ya EPZ imeendelea kuendeleza maeneo ya uwekezaji katika baadhi ya mikoa yalikitengwa. Katika eneo la SEZ – Bagamoyo, uzinduzi wa ujenzi wa eneo la Bandari pamoja na eneo la viwanda ulifanyika tarehe 16 Oktoba, 2015 ambapo Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais mstaafu wa awamu ya nne aliweka jive la msingi na kushuhudia utiaji saini wa makubaliano ya msingi ya uendelezaji wa bandari (Heads of Agreement). Katika kuendeleza eneo hili, kipaumbele ni ujenzi wa mradi wa bandari ya Bagamoyo kwa kuwa utachangia katika maendeleo ya eneo hilo maalumu la kiuchumi (Bagamoyo SEZ) hususan eneo la viwanda.

79. **Mheshimiwa Spika**, Katika eneo la Mradi wa Kurasini Logistic Centre, Wizara yangu imekamilisha malipo ya fidia kwa wananchi ambao walikuwa wakiidai Serikali mwezi Aprili, 2016. Kwa sasa mipango inakamilishwa kwa ajili ya kulisafisha eneo na kuandaa michoro kwa ajili ya miundombinu muhimu. Aidha,

EPZA wanakamilisha mipango ya kutafuta fedha kwa ajili ya kulipia fidia maeneo yaliyobakia na kuweka miundombinu muhimu. Upatikanaji wa miundombinu katika maeneo hayo kutasaidia nchi yetu kuweza kushindana na nchi nyingine za Afrika kama Ethiopia na Kenya ambao wameendeleza maeneo yao ya uwekezaji kwa kujenga “Industrial Parks”

Mpango wa Kuhamasisha Biashara - India na Nchi za Afrika (SITA)

80. ***Mheshimiwa Spika***, Tanzania ni moja ya nchi zinazofaidika na utekelezaji wa “Programu ya Support India’s Trade and Investment for Africa” (SITA) inayohamasisha biashara na uwekezaji kati ya India na nchi za Afrika kwa lengo kuhamasisha biashara. Programu hiyo inasimamiwa na Kituo cha Biashara cha Umoja wa Mataifa (International Trade Centre (ITC) na kufadhiliwa na Serikali ya Uingereza. Katika kufanikisha kutumia fursa za biashara kati ya Afrika na India, Tanzania ilichagua kuandaa mikakati mitatu ya Pamba-Nguo hadi Mavazi (Cotton to Cloth), Ngozi (leather) na Mafuta ya Alizeti (Sunflower) na Muongozo (Roadmap) za zao la Mikunde (Pulses). Uchaguzi wa maeneo haya ulizingatia zaidi idadi ya ajira zitakazozalishwa katika mnyororo wote wa thamani wa mazao hayo (value chain) na kuongeza thamani ya mazao ya

kilimo. Mikakati hiyo na mwongozo imekamilika na kuzinduliwa tarehe 2 Mei, 2016. Utekelezaji wa mikakati hiyo utaanza Mwaka 2016/2017.

Uwekezaji na Uzalishaji katika Viwanda mbalimbali

Viwanda vya Saruji

81. **Mheshimiwa Spika**, Hadi kufikia mwezi Desemba mwaka 2015, jumla ya viwanda nane vya saruji vilikuwa vikifanya kazi. Viwanda hivi vyote vilikuwa na uwezo uliosimikwa wa kuzalisha Tani Milioni 8.7 ukilinganisha na mahitaji halisi ya nchi ya takribani Tani milioni 4.3 kwa mwaka. Viwanda vingine vipya vilivyoanza uzalishaji wa saruji ni pamoja na Moshi Cement, Arusha Cement (Zaidi cement) na Fortune (Diamond cement). Pamoja na kufikia mahitaji ya saruji nchini, wawekezaji mbalimbali wameendelea kujitokeza na baadhi ya viwanda vinategemea kuongeza uzalishaji kwa kupanua viwanda vyao. Mfano, Kiwanda cha Saruji cha Mbeya kinatarajiwa kuongeza uzalishaji kutoka tani 400,000 hadi tani 1,100,000 za saruji kwa mwaka. Aidha, Kampuni ya Hengya Cement kutoka nchini China inategemea kujenga kiwanda chenye uwezo wa kuzalisha tani 2,500,000 za saruji kwa mwaka mkoani Tanga. Ongezeko hilo litaleta mchango mkubwa katika Sekta ya Ujenzi ambayo imezidi kukua kwa kasi hapa nchini na

kuongeza fedha za kigeni kwa kuuza saruji ya ziada.

Sekta Ndogo ya Ngozi

82. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kuzingatia wingi wa mifugo ambayo Tanzania inayo na kiasi kikubwa cha jozi 42 milioni za viatu zinazoingizwa kutoka nje kwa mwaka, Wizara yangu inatoa umuhimu mkubwa wa kuendeleza uzalishaji na kuwekeza zaidi katika sekta ya ngozi. Lengo ni kuongeza bidhaa za ngozi na idadi ya viwanda vya kusindika ngozi mpaka hatua ya “wet blue” ambavyo ni vinane kwa sasa. Hatua hii itasaidia kuepuka kuharibika kwa ngozi ghafi.

83. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, Wizara imekamilisha kufanya mapitio ya Mkakati wa Kuongeza Thamani zao la Ngozi ambao utakuwa ni mbadala wa Mkakati Unganishi wa Kufufua na Kuendeleza Sekta ya Viwanda vya Ngozi nchini ambao muda wake wa utekelezaji umemalizika mwaka 2012. Kupitia mkakati huu, wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itahamasisha uanzishwaji wa viwanda vinavyoboresha ngozi kutoka katika hatua ya *wet blue* kwa kulenga matumizi ya mtu wa mwisho (crust). Hatua hii itahamasisha uwekezaji katika viwanda vya kutengeneza viatu na bidhaa nyingine za ngozi hapa nchini.

84. **Mheshimiwa Spika**, ili kufanikisha viwanda vya ndani kuweza kuhimili ushindani katika soko, ninapenda nitoe shukurani zangu za dhati kwa wakuu wa nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa mapendekezo yao ya kuacha utegemezi wa kutumia viatu vya mitumba na kuhamasisha uzalishaji ndani ya nchi wanachama. Ni mategemeo yangu kuwa hatua hii itatekelezwa kwa kadri tunavyoongeza uzalishaji wa kutosheleza soko la Jumuiya. Aidha, vizuizi vya kiushuru viendeleo kwa kuzingatia upatikanaji wa bidhaa zilizozalishwa nchini katika soko la ndani. Vile vile, ninahimiza taasisi zinazosimamia majeshi, wanafunzi, sekta ya afya na kilimo na wananchi kwa ujumla kupenda kununua na kutumia bidhaa zenye ubora zilizozalishwa ndani ili kuwahakikishia wazalishaji uwepo wa soko. Mamlaka husika zitaendelea kusimamia viwango na ubora ili kumlinda mlaji.

85. **Mheshimiwa Spika**, Wizara inamiliki eneo la hekta 107 katika eneo la Zuzu mkoani Dodoma mahususi kwa ajili ya uanzishwaji wa kijiji cha viwanda vya ngozi na bidhaa za ngozi. Eneo hilo litatumiwa na wawekezaji wadogo wadogo (wajasiriamali) watakaotumia ngozi kutengeneza bidhaa mbalimbali za ngozi. Uendelezaji wa eneo hilo unategemewa kuanza Mwaka 2016/2017 kwa kuweka miundombinu muhimu ikiwa ni pamoja na barabara, umeme

na maji. Aidha, tathmini ya Kiwanda cha Ngozi cha Mwanza ambayo niliisimamia mimi mwenyewe ilibaini kuwa kama Taifa lazima jitihada zote zifanyike ili miundombinu ile itumike kwa kusindika ngozi.

Viwanda vya Nguo na Mavazi

86. ***Mheshimiwa Spika***, Sekta ya Nguo na Mavazi ni sekta ambayo hutumia nguvu kazi kubwa katika uzalishaji. Hivyo, uendelezaji wa sekta hiyo yenye kuajiri watu wengi unapewa kipaumbele cha juu kwa kuzingatia mchango wake katika kufikia malengo ya kuongeza ajira hapa nchini. Aidha, uendelezaji wa sekta hiyo utakuwa na manufaa kwa Sekta ya Kilimo kwa kutoa fursa ya soko la uhakika na hivyo kuhamasisha uzalishaji zaidi. Kwa kuzingatia umuhimu wake, Wizara yangu kupitia Program ya SITA imekamilisha maandalizi ya Mkakati wa Uongezaji thamani zao la pamba na nguo nchini (Cotton to Cloth Value Chain Strategy). Mkakati huo unajumuisha mnyororo wote wa thamani kutoka uzalishaji wa pamba hadi utengenezaji wa mavazi. Uzinduzi wa Mkakati huo umefanyika tarehe 2 Mei, 2016 na utekelezaji unaanza mwaka 2016/2017. Sambamba na mkakati huo, Wizara inatafakari wazo la kushauri Serikali ambapo wanafunzi wa shule na vyuo watatakiwa kuvaa fulana maalum (t-shirt) na fulana nadhifu (polo t-shirt),

kaptula/suruali na sketi ambazo vitambaa vyake vimezalishwa na viwanda vilivyoko nchini mwetu. Inakadiriwa kuwa chini ya utaratibu huo ajira za watu 25,000 zitapatikana na matumizi ya pamba izarishwayo nchini itaongezeka kwa asilimia 17 kutoka uzalishaji wa sasa.

87. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu imehamasisha wawekezaji kwa kuandaa vivutio mbalimbali na kuviweka katika tovuti ya TDU (www.tdu.or.tz). Wawekezaji mbalimbali wakiwemo VF Corp kutoka USA, JianguSun Lianfa kutoka China na Echo Sourcing kutoka Uingereza na Bangladesh wameonesha nia ya kuja kuwekeza nchini. Mazungumzo na wawekezaji hao yanaendelea. Aidha, baadhi ya wawekezaji wa viwanda vya mavazi vinavyoendelea kuzalisha hapa nchini wanategemea kupanua viwanda vyao kwa kuongeza uzalishaji na ajira. Mfano, kiwanda cha Mazava Fabric and Production EA Ltd kinategemea kupanuliwa na kuongeza ajira kutoka wafanyakazi 2,600 wa sasa hadi 6,000 Mwaka 2017. Vile vile, Kiwanda cha mavazi cha Touk Tanzania Ltd kinategemea kupanuliwa na kuongeza ajira kutoka 1,600 wa sasa hadi 3,000 Mwaka 2017.

88. **Mheshimiwa Spika**, Ili kuimarisha umoja kwa ajili ya kubadilishana uzoefu, Wizara

yangu kwa kushirikiana na Kitengo cha Maendeleo ya Sekta ya Nguo na Mavazi (Textile Development Unit – TDU) imewezesha usajili wa Chama cha Wazalishaji wa Nguo na Mavazi (TEGAMAT). Chama hiki kinachohusisha wadau katika mnyororo wote wa thamani ya nguo na mavazi wakiwemo washona nguo, wenye viwanda vya nguo na mavazi, watengenezaji batiki na vikoi, n.k kimekuwa mbadala wa chama cha TEXTMAT ambacho kilikuwa kinajumuisha wenye viwanda vya nguo na mavazi pekee. Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka nyingine itaendelea kuwalinda wazalishaji wa nguo na mavazi kwa kuhakikisha bidhaa za nguo zinazoingia nchini zinalipa kodi stahiki na hivyo kuweka mazingira sawa ya ushindani katika soko.

Sensa ya Viwanda

89. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS) ipo katika hatua za mwisho za kukamilisha taarifa ya Sensa ya Viwanda. Taarifa hiyo itawezesha Serikali kutunga sera na kufanya maamuzi sahihi yanayozingatia hali halisi ya viwanda vilivyopo na namna ya kuzitafutia suluhu changamoto zilizopo.

Uzalishaji unaozingatia Kanuni za Mazingira

90. **Mheshimiwa Spika**, Utunzaji, uhifadhi na kulinda mazingira katika shughuli zote za uzalishaji viwandani ni sehemu ya utekelezaji wa Sera ya kuendeleza viwanda nchini. Katika kutekeleza hilo, Wizara kwa kushirikiana na Baraza la Uhifadhi na Usimamizi wa Mazingira (NEMC), Mamlaka ya Usalama mahali pa Kazi OSHA na Ofisi ya Makamu wa Rais - Idara ya mazingira, imeendelea kuhamasisha na kusimamia miongozo inayohusu kuhifadhi na kulinda mazingira katika shughuli zote za uzalishaji viwandani. Aidha, Wizara imeendelea kuhamasisha Sekta Binafsi kutumia mitambo ya kisasa na rafiki kwa mazingira kwenye mlolongo wa uzalishaji.

Kufanya tathmini ya Maendeleo ya Viwanda

91. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliweka malengo ya kufanya tathmini ya maendeleo ya viwanda ili kubaini changamoto zinazoikabili sekta ndogo ya viwanda ambapo jumla ya mikutano 13 ya kisekta imefanyika. Masuala mbalimbali ya kisera na ya kiutendaji ikiwemo migogoro mbalimbali na kupokea mapendekezo ya kurahisisha ufanyaji biashara yalijadiliwa. Aidha, Wizara ilifanya ziara katika viwanda vilivyopo mkoani Dar es Salaam, Arusha, Iringa, Shinyanga, Morogoro, Kilimanjaro, Tabora,

Tanga, Mbeya, Mtwara, Pwani, Dodoma, Mwanza na Kagera kwa nia ya kuangalia utendaji kazi na uzalishaji katika viwanda hivyo. Changamoto zilizoainishwa na kutolewa taarifa ziliwasilishwa kwenye mamlaka husika kwa ajili ya kufanyiwa kazi. Pia, changamoto zinazohusu masuala ya kiushuru zinaendelea kujadiliwa katika kamati maalum inayohusisha Serikali na Sekta Binafsi kwa lengo la kukubaliana kabla ya Serikali kutoa maamuzi yanayozingatia kuwalinda wawekezaji kwa kuzingatia sheria zilizopo.

Uendelezaji Viwanda kupitia Utafiti na Teknolojia

92. **Mheshimiwa Spika**, Utafiti na Teknolojia ni eneo muhimu katika kuendeleza viwanda nchini. Tafari hizo husaidia kubuni teknolojia mpya na rahisi zinazotumika katika uzalishaji wenye ubora unaokidhi masharti ya soko la ndani na nje. Kwa misingi hiyo, taasisi za utafiti na teknolojia za TIRDO, TEMDO na CAMARTEC zimetokeleza yafuatayo katika Mwaka 2015/2016:-

Taasisi ya Utafiti na Maendeleo ya Viwanda (TIRDO)

93. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, TIRDO imeendelea na taratibu za

kukamilisha usimikaji wa mtambo wa kurejesha taka za ngozi. Mara baada ya kukamilika usimikaji, TIRDO itaanza kutoa mafunzo kwa Sekta ya Ngozi kuhusu uhifadhi na urejeshaji (recycling) wa taka za ngozi kwa kuziongezea thamani na kuhifadhi mazingira. Mafunzo ya kuwajengea uwezo wataalam yamefanyika kwa afisa mtafiti mmoja na mafundi mchundo wawili kwa lengo la kujiandaa kuendesha mafunzo mara baada ya kusimika mtambo.

94. **Mheshimiwa Spika**, Katika juhudi za kuisaidia CAMARTEC kutengeneza teknolojia mpya za kilimo, TIRDO kwa kushirikiana na Taasisi ya Utafiti wa Kilimo ya SARI mkoani Arusha kimefanya majaribio ya mashine za kupandia mazao na kutoa mafunzo kwa wakulima juu ya dhana nzima ya kilimo hifadhi katika mikoa ya Arusha na Manyara. Vile vile, TIRDO kwa kushirikiana na Taasisi ya AWF iliyopo Mkoani Arusha na wadau wengine imeweza kutengeneza mashine 14 za kutengeneza matofali ya udongo saruji kwa ajili ya ujenzi wa nyumba za gharama nafuu na kutoa mafunzo kwa wanakikundi zaidi ya 30 juu ya matumizi ya mashine hizo.

95. **Mheshimiwa Spika**, Katika juhudi za kuimarisha upatikanaji wa nishati vijijini, TIRDO kwa kushirikiana na Ofisi ya Mkuu wa Mkoa wa Kilimanjaro kipo katika utekelezaji wa

ujenzi wa mitambo mikubwa 4 ya biogesi (65m³) katika Shule ya Sekondari Visitation Sanya Juu na Gereza la Karanga Mkoani Kilimanjaro. Vile vile, kituo kupitia mradi wake wa “Tanzania Domestic Biogas Programme (TDBP)” unaofadhiliwa na “Africa Biogas Partnership Programme (ABPP)” kupitia Shirika lisilo la Kiserikali la HIVOS la Uholanzi kimeweza kujenga mitambo midogo 1,790 kwa matumizi ya kaya katika mikoa mbalimbali hapa nchini. Aidha, Kituo kimeweza kutoa mafunzo kwa takribani mafundi 200 kwa ajili ya ujenzi wa mitambo hiyo na kusajili Kampuni 65 za ujenzi wa mitambo ya biogesi kwa mfumo wa “SME”. Kampuni hizo zimeajiri vijana zaidi ya 300.

96. **Mheshimiwa Spika,** Kwa mwaka 2015/2016, Taasisi ya TEMDO ikishirikiana na Wakala wa Kusambaza Umeme Vijijini (REA) iliendelea na utekelezaji wa mradi wa kufunga mtambo wa kisasa unaozalisha umeme utokanao na jua pamoja na upepo katika kituo cha Olduvai Gorge-Ngorongoro. Aidha, TEMDO katika jitihada za kutoa mchango katika Sekta ya Afya na Utunzaji wa Mazingira, iliendelea kuboresha kiteketezi cha taka za hospitali na kufunga kiteketezi cha aina hiyo kwenye hospitali za rufaa za Bombo, Morogoro na hospitali ya taifa ya magonjwa ya kuambukiza ya Kibong’oto. Ubunifu na uendelezaji wa kiteketezi maalum (sanitary pad burner)

umekamilika na majaribio yanaendelea. Vile vile uendelezaji na uhamasishaji wa utengenezaji kibiashara wa mtambo wa kuzalisha nishati itokanayo na mabaki ya mimea kupitia wajasiriamali watengenezaji unaendelea.

3.2.2 Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

97. **Mheshimiwa Spika**, Wizara katika juhudi zake za kuboresha mazingira ya biashara hususan katika Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo, iliendelea kuhamasisha mikoa na mamlaka za serikali za mitaa kutenga maeneo maalum kwa ajili ya kuanzisha mitaa ya viwanda na sehemu muafaka za masoko kwa ajili ya wajasiriamali wadogo wakiwemo machinga na Mama Lishe. Hatua hii inalenga kuondoa kero za muda mrefu kwa kundi hili sambamba na kuwafikishia huduma muhimu kwa pamoja. Aidha, itasaidia kuwarasimisha wajasiriamali wengi ambao hawako rasmi kwa kukosa sehemu za kufanyia kazi. Hadi sasa, tayari baadhi ya Halmashauri zimeanza kutenga maeneo maalum ya wajasiriamali wadogo wadogo ikiwemo Mikoa ya Arusha, Geita, Mbeya na Mwanza. Aidha, Mkoa wa Dar es Salaam umeanza kuainisha maeneo kwa ajili hiyo. Vilevile, Wizara iliielekeza mikoa mipya ya Geita na Katavi kutenga maeneo kwa ajili ya kujenga

Mitaa ya SIDO na tayari agizo hilo limetekelezwa na mikoa husika.

98. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia iliendelea kurahisisha upatikanaji wa huduma za usajili wa biashara kupitia mtandao (Online Registration) na upatikanaji wa Leseni za Biashara kwa Wajasiriamali Wadogo na wa Kati ili kusaidia urasimishaji wa Kundi hili. Mfumo huo pia unaruhusu malipo kufanyika kwa njia ya simu za mikononi na hivyo kupunguza gharama za biashara. Aidha, Uendelezaji na uhawilishaji wa teknolojia ni muhimu katika kuwezesha viwanda vidogo kupata na kutumia teknolojia. Katika kipindi cha 2014/2015, Wizara kupitia vituo vya uendelezaji na uhawilishaji teknolojia vya SIDO imewezesha upatikanaji na usambazaji jumla ya teknolojia mpya 416 zilizosaidia katika uanzishaji na uimarishaji miradi 2,210 ya wazalishaji kote nchini. Teknolojia hizo zimelenga katika kuongeza thamani mazao mbalimbali kama vile korosho, mihogo na alizeti. Aidha, programu ya atamizi inayolea ubunifu kwa wajasiriamali wadogo imeendelea na jumla ya wabunifu 58 wako katika programu ya atamizi katika vituo mbalimbali vya SIDO nchini.

99. **Mheshimiwa Spika**, Katika kuendeleza viwanda vidogo na biashara ndogo vijijini, Serikali ilianzisha mradi wa Uendelezaji wa

Ujasiriamali Vijijini (MUVI) unaotekelezwa na SIDO ikishirikiana na sekta binafsi ambao umeweza kuhamasisha uanzishwaji wa viwanda vidogo na biashara ndogo kwa kuboresha mnyororo wa thamani wa mazao ya muhogo, mahindi, mpunga, alizeti, nyanya, serena, ufuta, matunda, maharage na mifugo katika wilaya 19 nchini. Hadi sasa familia 92,910 ambazo ni asilimia 82 ya lengo, zimefikiwa na kutoa ajira mpya zipatazo 13,026 ambazo ni asilimia 85 ya lengo. Pia miradi mbalimbali 15,580 ambayo ni asilimia 89 ya lengo imeweza kuzalishwa na kuimarishwa. Sambamba na mafanikio hayo, uzalishaji wa wakulima 69,929 ambao ni asilimia 89 ya wanaohudumiwa na mradi umeongezeka kutokana na washiriki kujifunza mbinu bora za kilimo, biashara, uongezaji thamani katika mazao na upatikanaji wa masoko ya uhakika. Ingawaje shughuli za mradi huo zinakamilika Septemba 2016, mradi umejenga uwezo kwa SIDO na wazalishaji washiriki kutekeleza maendeleo ya viwanda vidogo katika wilaya kwa kufuata mlolongo wa thamani.

100. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha Mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kuratibu na kushiriki maadhimisho na maonesho mbalimbali yanayowahusisha wajasiriamali kwa lengo la kuwapatia masoko ya bidhaa zao ndani na nje ya nchi, ikiwemo

Maonesho ya SIDO kikanda, Sabasaba, Nanenane, Jua Kali na Expo Milan. Ushiriki katika maonesho hayo kuliwawezesha kutangaza bidhaa zao na kujifunza mbinu bora za kuzalisha bidhaa ili kukidhi mahitaji ya soko la ndani na nje. Katika kipindi cha mwaka 2015/2016, jumla ya wajasiriamali 2,950 walishiriki maonesho matano ya bidhaa yaliyoandaliwa na SIDO.

101. **Mheshimiwa Spika,** Katika kutatua changamoto ya mitaji kwa wajasiriamali wadogo na wa kati, katika kipindi cha Mwaka 2015/2016, Wizara kupitia SIDO ilitoa jumla ya mikopo 6,254 yenye thamani ya Shilingi bilioni 7.16 ilitolewa na kuzalisha ajira 11,810. Asilimia 50 ya mikopo hiyo ilitolewa kwa akina mama na asilimia 39 ilitolewa kwa miradi ya vijijini. Aidha, kati ya mikopo hiyo, Shilingi bilioni 3.1 zilitoka Mfuko wa Taifa wa Uendelezaji Ujasiriamali (National Enterprenuership Development Fund – NEDF). Vile vile, katika kipindi hicho cha Mwaka 2015/2016, Mfuko wa Dhamana ya Mikopo kwa Wajasiriamali Wadogo na wa Kati (SME Credit Guanrantee Scheme) ambao ulioanzishwa kwa kushirikiana na Serikali ya Japan na Benki ya CRDB, katika kipindi cha Julai hadi Desemba 2015, ulipokea zaidi ya maombi 38 yenye mahitaji ya jumla ya Shilingi 839,000,000.00 yaliyowasilishwa Benki

ya CRDB na jumla ya shilingi 110,000,000 zimekwishatolewa mpaka sasa.

102. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imekamilisha maandalizi ya awali ya kurejea Sera ya Maendeleo ya Biashara Ndogo na Viwanda Vidogo ya mwaka 2003, ikiwa ni pamoja na kukutana na wadau kuainisha maeneo muhimu yatakayotakiwa kufanyiwa uchambuzi yakinifu. Aidha, Wizara imeainisha mahitaji ya bajeti kwa ajili ya kutekeleza baadhi ya kazi za marejeo ya sera hiyo na imeandaa andiko na kuliwasilisha kwa Wadau wa Maendeleo ili kupata fedha za kufanya kazi hiyo. Tunakusudia kuimarisha na kuipa mwelekeo mpya SIDO ili iwe mamlaka kamili itayoweza kuhudumia biashara na viwanda vidogo sana, vidogo na vya kati kwa kutekeleza mambo yafuatayo:-kurejea upya majukumu ya SIDO; kuandaa Muundo mpya wa taasisi hiyo; na kuifanyia maboresho Sheria ya uundwaji wa SIDO Na. 28 ya mwaka 1973. Katika kutekeleza hayo, Wizara kwa sasa imeanza maandalizi ya awali ya mkakati huo kwa kufanya tathmini ya kubainisha mahitaji yatakayotoa mwelekeo wa hatua za kufuatwa katika kutekeleza azma hiyo.

103. **Mheshimiwa Spika,** Katika Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ni msingi muhimu katika kujenga viwanda vya kati na viwanda vikubwa nchini. Naomba nitoe mfano wa Kampuni moja ya Mwanza Quality Wine

ambayo ilianza biashara ikiwa na wazo la kutengeneza mvinyo wa ndizi mwaka 2007 baada ya kupata mafunzo na mkopo kutoka SIDO wa Shilingi 500,000. Kampuni hiyo kwa sasa ina mtaji wa shilingi bilioni moja na imetoa ajira za kudumu kwa watu 24 na inaendelea kupanuka. Mfano mwingine kutoka huko huko Mwanza ni Kampuni ya Chobo Investment Ltd inayomilikiwa na wajasiriamali vijana wa Kitanzania. Kampuni hiyo imeweza kujenga mtandao wa wafugaji wa ng'ombe, mbuzi na kondoo na inayo machinjio ya kisasa yenye uwezo wa kuchinja ng'ombe 600 kwa masaa nane. Fundisho hapa ni kuwa waasisi wa kampuni hiyo walianza kwa kumiliki bucha zinazoendeshwa chini ya miti kukua taratibu mpaka kufikia hatua hiyo. Wito wangu kwa Bunge Tukufu na Watanzania wote kwa ujumla ni kufuatilia mifano hiyo yenye mafanikio ikiwa ni pamoja na kutembelea vituo vya SIDO wakati tunapoingia rasmi katika ujenzi wa uchumi wa viwanda.

3.2.3 Sekta ya Biashara na Masoko

Ukuzaji na Uendelezaji Mauzo Nje

Kuwezesha vikundi vya wakulima, wajasiriamali na wafanyabiashara kutangaza

bidhaa na huduma za Tanzania katika masoko ya ndani, Kikanda na Kimataifa

104. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi kupitia Kampuni ya *GS1 National (Tz) Ltd* imeendelea kuhamasisha wafanyabiashara kutumia alama za mistari (bar codes) kutambulisha bidhaa wanazozalisha ili kukuza mauzo ndani na nje ya nchi. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016, jumla ya bidhaa 10,600 na Kampuni 820 zimetumia alama za mistari zinazoitambulisha Tanzania ambapo asilimia 51 ya makampuni hayo yapo Dar es Salaam. Ili kukuza matumizi ya alama za mistari kwa bidhaa zinazozalishwa na viwanda vya ndani, Shirika la Viwango (TBS) limeingia makubaliano na Kampuni ya *GS1 National (Tz) Ltd* ili wenye viwanda vinavyopata alama ya ubora wa TBS vitumie alama za mistari zinazoonyesha kuwa bidhaa hizo zimezalishwa Tanzania.

105. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TanTrade), Vituo vya Biashara London na Dubai, katika Mwaka 2015/2016 imetekeleza mambo yafuatayo:

- i) Imeandaa mwongozo 'Charter for Cross Border Trade' na kutoa mafunzo

mbalimbali ya kuwajengea uwezo wafanyabiashara wanawake katika mipaka ya Kabanga, Rusumo, Manyovu, Mtukula, Sirali, Holili, Horohoro, Tunduma, Kasumulo na Namanga ili waweze kuendesha biashara ya mpakani kwa ufanisi zaidi;

ii) Iliandaa Maonesho ya 39 ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam (39th DITF), ambayo hutoa fursa kwa wakulima, wajasiriamali na wafanyabiashara kutangaza bidhaa zao Kitaifa na Kikanda;

iii) Imeendelea kuratibu ushiriki wa wajasiriamali wa Tanzania katika maonesho ya biashara ya kimataifa katika nchi za nje kama ifuatavyo:

- Maonesho ya Tisa ya Chakula na Huduma yaliyofanyika Mascat Oman kuanzia tarehe 9 -11 Septemba, 2015. Kupitia maonesho hayo soko kwa mazao ya kilimo na mifugo kama vile nyama, korosho, mahindi ya njano, mboga mboga lilipatikana;
- Maonesho ya Biashara ya Kimataifa ya Uganda (KITF 2015) yaliyofanyika kuanzia tarehe 2-11 Oktoba, 2015: Katika maonesho hayo wafanyabiashara

walifanya mauzo ya papo kwa papo ya Shilingi za Tanzania 6,969,969.96. Vilevile, wajasiriamali wamepokea oda yenye thamani ya Shilingi za Tanzania 3,315,151; na

- Maonesho ya Biashara ya Kimataifa ya Nairobi (NITF 2015) yaliyofanyika kuanzia tarehe 28 Septemba, - Oktoba, 2015: Katika maonesho hayo wafanyabiashara walifanya mauzo ya papo kwa papo ya Shilingi za Tanzania 11,000,000 na kupokea oda ya bidhaa za thamani ya ya Shilingi za Tanzania 8,000,000.
- iv) Tanzania ilishiriki maonesho makubwa ya Dunia (Expo 2015 MILAN) yaliyofanyika mjini Milan kuanzia tarehe 01 Mei, 2015 na hadi tarehe 31 Oktoba, 2015, nchini Italia. Aidha, makampuni 17 ya Wajasirimali yalishiriki na kutumia fursa hiyo kutangaza na kuuza bidhaa zao kwenye soko hilo; na
- v) TanTrade pia iliendelea kuratibu mikutano ya ana kwa ana baina ya wazalishaji na wanunuzi na kuwaunganisha wafanyabiashara wa Tanzania katika nchi 70 kupitia Kituo cha Trade Point Dar es Salaam kinachopata taarifa kutoka World

Trade Point Federation na kuwapatia taarifa za kibiashara (mahitaji ya soko, bei za bidhaa na ushindani wa soko) kwa wafanyabiashara, watafiti, wanafunzi na wadau wengine wa biashara.

106. **Mheshimiwa Spika**, Kwa upande wa AGOA, Wizara ilishiriki katika Kongamano la AGOA lililofanyika mjini Libreville, Gabon mwezi Agosti, 2015 likijumuisha nchi zote zilizo chini ya Jangwa la Sahara pamoja na Marekani kwa lengo la kujadili fursa zilizopo chini ya mpango wa AGOA na changamoto zinazokwamisha utekelezaji wake. Kupitia kongamano hilo, Serikali ya Marekani imeidhinisha awamu nyingine ya mpango wa AGOA kwa kipindi kingine cha miaka kumi (10) kuanzia tarehe 30 Septemba, 2015 hadi 30 Septemba, 2025 ambapo nchi zilizopo chini ya Jangwa la Sahara zitaendelea kunufaika na mpango huo wa kuuza bidhaa zake kwenye soko la Marekani Bila Ushuru na Bila Kikomo (Duty Free Quota Free).

Majadiliano ya kikanda

107. **Mheshimiwa Spika**, Tanzania imeendelea kushiriki kikamilifu kwenye majadiliano ya Biashara ya kikanda ikiwa ni pamoja na EAC, SADC, Eneo Huru la Biashara la Utatu (COMESA- EAC - SADC Tripartite FTA),

AGOA, EAC – EU EPA na Eneo Huru la Biashara la Afrika. Kutokana na majadiliano ya kikanda Tanzania imeweza kuvutia wawekezaji wa ndani na nje katika sekta mbalimbali ikiwa ni pamoja na biashara ya huduma na zile za bidhaa. Katika majadiliano ya kikanda Tanzania imeweza kufaidika na miradi mikubwa ya kikanda ikiwa ni pamoja na ujenzi wa vituo 15 vya pamoja vya kiforodha (OSBP) vilivyopo katika mipaka ya nchi wanachama wa Jumuiya na ujenzi wa barabara ya Arusha – Holili/Taveta – Voi yenye urefu wa kilometa 234.3 ambayo ilizinduliwa na marais wa Jumuiya ya Afrika Mashariki chini ya Uenyekiti wa Mhe. Dkt. John P. J. Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mnamo tarehe 3 Machi, 2016, Arusha, Tanzania ambapo barabara hiyo itasaidia kufungua fursa mbalimbali za maendeleo katika eneo la Afrika Mashariki.

108. **Mheshimiwa Spika**, Tanzania pamoja na Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki imeendelea kutekeleza Itifaki ya Umoja wa Forodha kwa kuruhusu bidhaa kutoka nchi wanachama kuingia nchini bila kutozwa Ushuru wa Forodha. Ili kuboresha mazingira ya biashara nchini tumefanikiwa kutoa nyaraka za Uasili wa Bidhaa (Certificate of Origin) kwa njia ya mtandao ambapo mfanyabiashara halazimiki kusafiri kutafuta

Ofisi husika. Kupitia majadiliano ya kimataifa, katika Mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kushiriki kikamilifu kwenye majadiliano ya biashara ya kimataifa kwa lengo la kuhakikisha kuwa tunaendelea kufaidika kikamilifu pamoja na kuimarisha ushiriki wetu kwenye biashara ya kimataifa.

109. **Mheshimiwa Spika**, Aidha, Wizara ilishiriki kikamilifu kwenye Mkutano wa Kumi (10) wa Mawaziri wa Biashara wa Shirika la Biashara la Dunia (WTO) uliofanyika mjini Nairobi, Kenya kuanzia tarehe 15 hadi 19 Desemba, 2015. Mkutano wa Mawaziri wa Biashara, ndicho chombo kikuu cha maamuzi katika Shirika la Biashara Duniani. Mkutano huo wa Kumi wa Mawaziri wa Biashara wa Nairobi, ulifanya maamuzi muhimu yenye manufaa kwa nchi ambayo ni pamoja na:-

- i) Maamuzi ya uondoshwaji ruzuku ya mauzo nje kwa bidhaa za kilimo ambayo yatasaidia kupunguza madhara yaliyoanza kujitokeza ya kufurika kwa bidhaa za kilimo zenye bei rahisi nchini;
- ii) Kufikiwa kwa makubaliano ya kulegeza na kurahisisha Vigezo vya Uasili wa Bidhaa (Rules of Origin) katika masoko ya upendeleo. Uamuzi huo utaiwezesha nchi kuweza kutumia kikamilifu fursa

zitokanazo na masoko ya upendeleo (DFQF);

- iii) Maamuzi yanayohusu pamba kwa kuondolewa kwa ruzuku ya mauzo nje na kuruhusu soko la pamba kuwa Bila Ushuru na Bila Ukomo (DFQF) ambapo nchi itanufaika kwa kuwepo ushindani halali katika soko na kupatikana kwa masoko;
- iv) Maamuzi ya kuendelea na utaratibu wa Serikali kuhifadhi chakula kwenye maghala kwa lengo la usalama wa chakula kwa nchi zinazoendelea na masikini, bila kujali kupitiliza kikomo kilichokubalika katika Mkataba wa Kilimo chini ya Shirika la Biashara Duniani mpaka suluhisho la kudumu litakapopatikana Mwaka 2017; na
- v) Uharakishwaji wa kupata Mfumo Maalumu wa Kujihami (Special Safeguard Mechanism - SSM) katika kulinda soko la ndani kwa bidhaa za kilimo kwa nchi zinazoendelea na masikini.

110. **Mheshimiwa Spika**, Napenda pia kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa tarehe 14 Machi, 2016, Tanzania iliridhia Itifaki ya Marekebisho ya Mkataba wa Shirika la Biashara Duniani wa masuala ya Haki Miliki na Ubunifu

(WTO TRIPS AGREEMENT). Marekebisho hayo yanakusudiwa kuruhusu nchi masikini na nchi zinazoendelea kuweza kuzalisha madawa yenye Haki Miliki (Generic drugs) kwa ajili ya magonjwa kama vile HIV, Kifua Kikuu n.k. Marekebisho ya Mkataba huo yatakuwa rasmi baada ya Itifaki ya Marekebisho ya Mkataba huo kuridhiwa na theluthi mbili ya wanachama wa Shirika la Biashara Duniani.

Pia Tanzania pamoja na nchi zingine wanachama wa Shirika la Biashara Duniani zinaendelea na mchakato wa uridhiwaji wa Mkataba wa Shirika la Biashara Duniani wa Kurahisisha Biashara (Trade Facilitation Agreement). Mkataba wa Kurahisisha Biashara ulipitishwa mwezi Desemba 2013 wakati wa Mkutano wa Tisa wa Mawaziri wa Shirika la Biashara Duniani uliofanyika Bali, Indonesia. Tanzania kwa upande wake tayari imeshawasilisha Maeneo ya Kundi A (category A Measures) ambayo itayatekeleza punde Mkataba utakapo anza kutumika rasmi. Tunategemea Mkataba huu utasaidia kwa kiasi kikubwa kurahisisha shughuli za biashara na hivyo kuweza kunufaika zaidi na biashara ya kimataifa. Mkataba huo utanza kutumika rasmi baada ya kuridhiwa na theluthi mbili ya wanachama wa Shirika la Biashara Duniani.

Aidha, makubaliano mengine yalizilenga moja kwa moja nchi zinazoendelea ikiwemo Tanzania. Makubaliano hayo ni pamoja na; Vigezo vya Uasili wa Bidhaa (Rules of Origin) katika masoko ya upendeleo. Nchi wanachama zinazotoa masoko ya upendeleo kwa mara ya kwanza zitatakiwa kulegeza Vigezo vya Uasili wa bidhaa zinazotoka nchi changa na Utekelezaji wa Maamuzi ya Upendeleo Maalum kwa Biashara ya Huduma. Mawaziri wameongeza muda wa ukomo wa utaratibu huo kutoka 2027 mpaka 2030 kutokana na kuchelewa kuanza kutekeleza utaratibu huo kwa miaka mitatu tangu kutolewa.

Kukuza Mauzo Nje

Kituo cha Biashara cha Tanzania Dubai (TTC-DUBAI)

111. **Mheshimiwa Spika**, Kituo kwa kushirikiana na Tanzania Mineral Audit Agency na Arusha Gem Show kinaendelea na maandalizi ya kuwa na Wiki ya Tanzania itakayofanyika Mwezi Aprili, 2016 kwa uenyeji wa *Dubai Multi Commodity Center*, ambapo mauzo ya madini mbalimbali kutoka Tanzania yatafanyika kwenye eneo la kuoneshea la DMCC, Dubai. Mazungumzo baina ya EPZA, baadhi ya wawekezaji kutoka SEZ ya Mtwara, Uongozi wa JAFZA na *Khalifa Industrial Park*

KIZAD yanaendelea kuhusu mashirikiano ya kuendesha *Free Zones*.

Kituo cha Biashara cha Tanzania London (LTC)

112. **Mheshimiwa Spika**, Kituo, kwa kushirikiana na Ubalozi, kiliandaa Mkutano wa Wafanyabiashara wa Kitanzania na Mtaalam wa masuala ya biashara anayesimamia utekelezaji wa Programu ya Kimataifa (ITC) kwa lengo la kuangalia namna Watanzania walioko nje ya nchi (Diaspora business community) wanavyoweza kuchangia maendeleo ya Taifa. Kituo pia kwa kushirikiana na Wizara ya Maliasili na Utalii na Bodi ya Utalii (TTB), kilifanikisha ushiriki wa Tanzania katika Maonesho ya Kimataifa ya Utalii Duniani, yajulikanayo kama World Travel Market (WTM 2014). Kituo vilevile kiliweza kuratibu ushiriki wa Maonesho ya Utalii yanayofanyika nchini Uingereza kama yale ya Manchester na London. Aidha, Kituo kiliwakilisha nchi kwenye mikutano ya mashirika ya kimataifa ambayo Tanzania ni nchi mwanachama, ikiwemo Shirika la Kimataifa la Kahawa Duniani (International Coffee Organisation – ICO), Shirika la Kimataifa la Sukari – ISO, Shirika la Katani – LSA, na Shirika la Kimataifa la Taaluma ya Kilimo - CABI. Hatua hiyo iliwezesha maslahi ya Taifa kulindwa na pia kupunguza gharama za ushiriki.

113. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali, imeanzisha utaratibu wa kurahisisha ufanyaji biashara mipakani (Simplified Trade Regime) kwa wajasiriamali wadogo wenye bidhaa za thamani isiyozidi Dola za Marekani 2,000 kutumia Cheti Rahisi cha Uasili wa Bidhaa (Simplified Certificate of Rule of Origin). Utaratibu huo umeanza kutumika kwa mipaka ya Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Aidha, katika mpaka wa Tunduma/Nakonde tayari wadau wa Tanzania na Zambia wameainisha aina ya mazao na bidhaa zitakazolingia katika utaratibu huo. Rasimu ya makubaliano ya kutekeleza utaratibu huo imeandaliwa.

114. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea na kukamilisha taratibu za ujenzi wa masoko ya kimkakati katika maeneo ya Segera mkoani Tanga na Makambako Mkoani Njombe, ambapo masoko hayo yote yako katika hatua za mwisho za kulipa fidia kwa wananchi waliopisha ujenzi wa masoko hayo. Kwa upande wa Soko la Makambako, tathmini ya pili imefanyika Mwezi Septemba, 2015, na kupitishwa na Mthamini Mkuu wa Serikali. Wizara imetenga fedha hizo katika bajeti yake ya 2016/2017. Benki ya Rasilimali (TIB) imeonesha nia ya dhati ya kuwekeza katika mradi huo na inaendelea kushauriana na Halmashauri ya Mji

wa Makambako ili kukamilisha Andiko la Mradi (Business Plan) na kuliwasilisha TIB kwa ajili ya hatua zaidi. Aidha, katika kufanikisha ujenzi wa masoko hayo, Wizara imeendelea kutoa ushauri wa kiutaalamu juu ya aina ya miundombinu inayohitajika, kuratibu shughuli zinazofanywa na wadau katika ujenzi wa soko na kuziunganisha Halmashauri na vyanzo vya fedha ili kufanikisha ujenzi huo.

115. **Mheshimiwa Spika,** Wizara imeendelea kukusanya, kuchambua, kuhifadhi na kusambaza kwa wadau taarifa za masoko kutoka katika masoko 113 ya mazao ya chakula na minada 53 ya mifugo nchini. Taarifa hizo husambazwa kwa wadau kupitia magazeti mbalimbali, ujumbe wa simu za kiganjani na tovuti ya LINKS ambayo ni www.lmistz.net ambayo hutangaza taarifa za masoko ya mifugo. Vilevile, Wizara imeendelea kuboresha mifumo ya taarifa za masoko ili kuhakikisha wazalishaji wengi hapa nchini wanapata taarifa na fursa za masoko zilizopo kwa wakati. Kwa upande wa taarifa za mazao ya matunda na mbogamboga, Wizara kwa kushirikiana na TAHA imeandaa mfumo wa kutoa taarifa za masoko ya mazao hayo kupitia simu za viganjani ili kuyaunganisha na soko la hoteli za kitalii nchini.

Kuendelea kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji chini ya BRN

116. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa sasa – BRN kwa kurazinisha sheria zinazokinzana baada ya kuunda Kamati ya kufanya mapitio ya Sheria za udhibiti (Regulatory Licensing Reform Committee) ili kuondoa changamoto ya mwingiliano wa kisheria kati ya taasisi moja na nyingine, jambo ambalo litapunguza gharama ya kufanya biashara nchini. Vilevile, Wizara imeendelea kurahisisha shughuli za usajili wa majina ya Biashara kwa kutumia mfumo ya kieletroniki kupitia tovuti ya <https://ors.brela.go.tz/login>. Mfumo huo sasa unafanyakazi na wateja wanasajili majina ya Biashara. Aidha, mfumo wa kuandikisha makampuni kwa njia ya kieletroniki, *design* ya mfumo huo ilikamilika, zabuni ya kumpata mshauri mwelekezi wa kuweka mfumo huo ilitangazwa Novemba 2015, na kufunguliwa Januari, 2016. Hatua inayofuata ni BRELA kufanya tathmini ya zabuni hizo ili kumpata mshauri mwelekezi mwenye sifa.

117. **Mheshimiwa Spika**, uanzishwaji wa Dirisha la Taarifa za Biashara (National Business Portal- NBP) ambalo litakuwa na taarifa zote muhimu zinazohusu masuala ya

biashara na kuwezesha utoaji wa Leseni za Kundi A kwa njia ya mtandao unaendelea chini ya Mradi wa *Regional Communication Infrastructure Programme-RCIP*. Wizara imempata mkandarasi (contractor) atakayeweka mfumo wa taarifa za biashara na tayari ameanza kazi na mfumo huo unatarajiwa kukamilika mwezi Juni, 2016. Mahitaji ya Mfumo yamekusanywa, *prototype* imekamilika na hivi sasa mkandarasi anaendelea na kufanya *design*.

118. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuboresha mifumo ya ukaguzi wa mazingira ya biashara (Reform Compliance Enforcement System) kwa kuhakikisha kuwa kila Wizara na Taasisi zinaweka katika tovuti zao sera, sheria, kanuni, ada, taratibu za ukaguzi na adhabu kwa wadau ili kujua masharti yanayotakiwa kutimizwa wakati wa kuomba na kufanya aina fulani ya biashara. Jambo hilo litamwezesha mfanyabiashara kujua mahali ambapo anapaswa kuwasilisha maombi yake, hatua zinazopaswa kufuatwa ili kukamilisha ombi lake, kiwango cha ada au gharama anazopaswa kulipa, utaratibu unaotumika kukagua biashara, adhabu inayotolewa kwa kutokufuata taratibu husika na kuwa na kibali husika. Katika kufanikisha zoezi hilo, baadhi ya Wizara na Taasisi zimeweka taarifa hizo, kwa mfano, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi; Wizara ya

Maliasili na Utalii na Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

Mfumo wa Stakabadhi za Ghala

119. **Mheshimiwa Spika**, Katika kuimarisha matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala na kuanzisha Mfumo wa Soko la Bidhaa (Commodity Exchange), Wizara imeendelea kushughulikia changamoto zinazokabili matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwa kufanya marekebisho ya Sheria Namba 10 ya mwaka 2005 ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala na kupitishwa na Bunge mwezi Machi mwaka 2015. Marekebisho hayo yatawezesha pia Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kutumika katika Soko la Mazao na Bidhaa ambalo sheria yake (Commodity Exchange Act. No. 15 of 2015) ilipitishwa mwezi Juni, 2015. Mfumo huo wa soko ulizinduliwa tarehe 30 Oktoba, 2015. Maandalizi yanaendelea na tayari jengo la ofisi na jukwaa la mauzo (trading platform) limekwishapatikana. Aidha, mafunzo kwa waendesha masoko (market intermediaries) yamefanyika na elimu kwa umma imeanza kutolewa katika mikoa ya Lindi, Mtwara, Dodoma, Singida, Manyara na Morogoro. Pia, maandalizi ya Mpango wa Biashara (Business Plan) yapo katika hatua za mwisho. Mfumo wa Soko la Mazao na Bidhaa utaanza na zao la korosho na kufuatiwa na mazao ya kahawa,

mahindi, mpunga/mchele, alizeti, ufuta na mbaazi.

3.2.4 Utekelezaji wa Taasisi chini ya Wizara

Shirika la Viwango Tanzania (TBS)

120. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kipindi cha miezi tisa ya mwanzo wa Mwaka 2015/2016, jumla ya vyeti vya ubora wa bidhaa zitokazo nje ya nchi (Certificates of Conformity - CoCs) 21,749 vimetolewa, sawa na 68% ya matarajio ya kutoa jumla ya vyeti vya ubora 32,000 kwa Mwaka 2015/16 ikilinganishwa na vyeti 28,891 vilivyotolewa Mwaka 2014/2015. TBS imekuwa ikishirikiana na mashirika mengine ya Serikali katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa Sheria Na. 2 ya mwaka 2009. Kwa mfano, TBS inashirikiana kwa karibu sana na SIDO kuhakikisha wajasiriamali wadogo wanazalisha bidhaa bora kukidhi ushindani wa kibiashara katika soko la ndani na nje ya nchi. SIDO inawajengea utaalamu wa kiteknolojia, kuwasaidia kwa miundombinu ya uzalishaji na kuwatambulisha rasmi kwa TBS ili kupewa leseni ya kutumia nembo ya ubora ya TBS. Huduma hiyo inatolewa kwa gharama ya Serikali bila mjasiriamali kuchangia chochote mara tu anapoanza kujengewa uwezo.

121. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile, TBS inashirikiana na mashirika na taasisi kama CAMARTEC, NIT, TCRA katika kufanya shughuli za kuandaa Viwango na ukaguzi wa zana za kilimo na magari yaliyotumika ambayo hayakukaguliwa huko yanakotoka; na halikadhalika, TBS imekuwa ikishirikiana na Jeshi la Polisi na taasisi nyingine za Serikali kama TFDA, TRA, FCC, GCLA, EWURA katika kufanya ukaguzi wa kushtukiza sokoni ili kuhakikisha kuwa bidhaa hafifu, zilizo chini ya viwango na ambazo si salama kwa afya au matumizi ya mlaji zinaondolewa sokoni.

122. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kipindi cha miezi tisa ya mwanzo ya Mwaka 2015/2016, jumla ya leseni 131 za nembo ya ubora ya TBS zimetolewa ambayo ni sawa na asilimia 65 ya lengo la kutoa leseni 200 hadi kufikia mwezi Juni, 2016. Miongoni mwa leseni hizo, leseni 23 zilitolewa kwa wajasiriamali wadogo kwa bidhaa za asali, maji, mafuta ya alizeti, mvinyo, siagi ya karanga, jemu, mafuta ya kujipaka, sabuni ya maji na sabuni ya kuogea. Aidha, katika kipindi cha Julai 2015 hadi Machi 2016, jumla ya sampuli 4,792 zilipimwa katika maabara mbalimbali za Shirika kwa lengo la kuhakiki ubora wake, hii ni sawa na 68.5% ya lengo la kupima sampuli 7,000 kwa mwaka. Aidha, kwa kupitia msaada wa Jumuiya ya Ulaya (EDF), Shirika limenunua mitambo miwili ambayo ni

Gas Chromatography – Mass Spectrometer (GC-MS) kwa ajili ya kupima mabaki ya viwatilifu (pesticides residues) katika bidhaa za vyakula na vinywaji na *Inductive Coupled Plasma – Mass Spectrometer (ICP-MS)* inayotumika kupima uchafu wa madini aina ya chuma (metal contaminants) katika bidhaa mbalimbali.

123. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha Julai, 2015 hadi Machi, 2016, jumla ya sampuli 4,888 zilifanyiwa ugezi. Hiyo ni sawa na 69.8% ya lengo la kufanyia ugezi wa mitambo 7,000 kwa kipindi cha mwaka mzima wa 2015/2016. Shirika pia limekamilisha viwango 53 katika kilimo, chakula, uhandisi na viwango vya vifungashio mbalimbali ambavyo ni sawa na 26.5% ya lengo la kutayarisha viwango 200 kwa mwaka. Shirika pia liliendelea kusimamia viwango vya kitaifa kwa kutumia mifumo iliyopo ya kuhakiki ubora (Certification Schemes) kwa kutumia maabara zake zikiwemo za ugezi, kemia, chakula, na nguo ambazo zina sifa za umahiri. Vilevile, Shirika limefanyiwa tathmini ya awali (pre-assessment) katika maabara za Uhandisi ili kujua mapungufu yaliyopo yaweze kufanyiwa marekebisho kabla ya ukaguzi rasmi. Sambamba na hilo Maabara ya Kemia imefanyiwa tathmini ya awali kwa nia ya kutanua wigo wa umahiri katika upimaji wa mbolea na mafuta.

124. **Mheshimiwa Spika**, Shirika la Viwango Tanzania (TBS) limenunua vifaa mbalimbali vya kupimia lami na zege la lami (Asphalt and Bitumen Testing Equipment) na vifaa vya kupimia mabomba ya plastiki kwa ajili ya kusafirishia maji safi na maji taka (UPVC na HDPE) ambavyo vimewekwa katika maabara ya Uhandisi (ujenzi) iliyopo katika ofisi za TBS makao makuu. Ufungaji wa vifaa hivyo umekamilika na kazi ya upimaji imekwishaanza baada ya kuwapatia mafunzo ya awali wataalamu wa maabara hiyo. Aidha, Shirika limeendelea kutoa mafunzo kwa Wajasiriamali nchini kwa kutumia fedha za ndani na msaada wa mfuko wa Maendeleo wa Ulaya (EDF). Kwa kipindi cha miezi tisa ya Julai, 2015, mpaka Machi, 2016, mafunzo yalitolewa kwa wajasiriamali wadogo pamoja na wadau mbalimbali wapatao 837 wa sekta ndogo za chai, viungo, mbogamboga na matunda. Wajasiriamali hao walitoka katika mikoa ya Morogoro, Arusha, Tanga, Njombe na Dar es Salaam. Aidha, mafunzo hayo ambayo yaliwalenga zaidi wajasiriamali wadogo yalilenga zaidi dhana nzima ya kuzingatia mifumo bora ya kusimamia na kuzalisha bidhaa zenye ubora ili waweze kupata masoko ya bidhaa zao.

125. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kipindi cha kuanzia Julai, 2015 hadi Machi, 2016, jumla ya vyeti vya ukaguzi wa magari 24,930

vimekwishatolewa. Kiasi hicho cha vyeti ni sawa na asilimia 54.2 ya matarajio ya kufikisha jumla ya vyeti 46,000 hadi kufikia mwezi Juni, 2016. Aidha, katika kuimarisha usimamizi wa ubora wa bidhaa zinazolingizwa nchini, Shirika limefungua ofisi katika mipaka ya Rusumo, Kabanga, Kasumulo, Mtukula, Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Kilimanjaro (KIA) na Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere (JNIA). Ufunguzi wa ofisi ya mpaka wa Tunduma umepangwa kufanyika kabla ya mwisho wa mwaka 2015/2016. Pia, shirika limeimarisha vituo vilivyokuwepo kwa kuongeza watumishi kutoka mmoja hadi wawili kwa kila kituo. Vilevile, Shirika limepanga kufungua ofisi kabla ya mwisho wa Mwezi Juni, 2016 katika mkoa wa Mbeya utakaohudumia mkoa ya Nyanda za Juu Kusini na Mkoa wa Arusha utakaohudumia Kanda ya Kaskazini kwa nia ya kusogeza karibu huduma za Shirika kwa wananchi. Pamoja na hatua hizo, Shirika limepanga kujenga jengo la kisasa la maabara ambalo litagharimu takriban Shilingi 15 bilioni. Shirika liko katika hatua za mwisho za kumpata mzabuni kwa ajili ya ujenzi wa maabara hiyo. Ujenzi unategemewa kuanza pindi taratibu za uzabuni zitakapokamilika.

Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA)

126. **Mheshimiwa Spika**, Utaratibu wa urasimishaji wa kazi za filamu na muziki

unasimamiwa kwa ushirikiano wa Wizara ya Fedha na Mipango, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji na Wizara ya Habari Utamaduni, Michezo na Wasanii. Kwa kupitia taasisi zake (Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Chama cha Hakimiliki na Hakishiriki Tanzania (COSOTA), Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA) na Bodi ya Filamu imeandaa utaratibu wa pamoja wa kurasimisha kazi za filamu kwa wamiliki wa kazi za filamu na muziki au waliopewa mamlaka ya kuzalisha na kusambaza kazi za filamu na muziki zenye stempu za TRA baada ya kupata uthibitisho toka taasisi zilizotajwa hapo juu. Matumizi ya Stempu yanarasimisha uuzwaji wa CD, DVD na kanda ili kukusanya kodi, kuzuia na kupunguza uharamia wa kazi za sanaa. Matumizi ya stempu pia husaidia katika kutofautisha kazi zilizo halali na zile zisizo halali. Kwa kipindi chote toka urasimishwaji wa kazi za sanaa kuanza, CDs na DVDs zilizokamatwa hadi mwezi Desemba, 2015 ni kazi 30,984 (kazi za ndani) na 66,150 (kazi za nje ya nchi).

127. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha robo tatu cha Mwaka 2015/2016, jumla ya stempu 30,730,000 zimetolewa, kati ya hizo 24,110,000 ni za filamu za ndani wakati stempu 6,620,000 ni za muziki wa ndani. Idadi ya stempu kwa Mwaka 2015/2016 inaonesha kuwa kubwa zaidi ukilinganisha na mwaka wa fedha

uliopita, hivyo muamko wa matumizi ya stempu katika kazi za sanaa inaonesha kuongezeka. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na COSOTA, imekusanya maoni kutoka kwa wadau mbalimbali kuhusu marekebisho ya Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki Na. 7/1999 ambayo yapo katika hatua za kuwasilishwa kwenye Baraza la Mawaziri kwa maamuzi.

128. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/16, COSOTA imesajili wanachama (Kampuni, Vikundi na watu binafsi) wapatao 283 na kusajili kazi 1,586. Aidha, jumla ya hati ya uthibitisho wa kazi (clearance certificate) 356 zilitolewa. Vilevile, hadi kufikia Desemba, 2015, COSOTA imekusanya mirabaha na kutoa leseni kwa matumizi ya maonesho kwa umma na utangazaji kama ifuatavyo: Jumla ya Sh. 96,000,000 zimekusanywa na mawakala na wafanyakazi wa COSOTA kutoka katika maeneo yanayotumia kazi za muziki na filamu kwa maonesho ya umma na kutoka kwa baadhi ya Mashirika ya utangazaji. Katika makusanyo hayo, asilimia 70 hugawanywa kwa wasanii, asilimia kumi hutumika kwa uendeshaji wa shughuli za COSOTA na asilimia ishirini hutumika kuwalipa mawakala wa COSOTA.

129. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia COSOTA imeendelea kusuluhisha migogoro ya hakimiliki na hakishiriki. Migogoro saba kati ya

migogoro 18 imeshughulikiwa kwa Mwaka 2015/16. Kesi zilizokuwepo za masuala ya hakimiliki zinazosimamiwa na COSOTA ni mbili ambazo zinaendelea kwenye mahakama ya Kariakoo, Ilala na Mahakama Kuu ya Tanzania Kanda ya Dar es Salaam. Kesi nyingine za hakimiliki na hakishiriki za jinai na za madai zilizofunguliwa na Jamhuri au wadau wenyewe zinaendelea katika mahakama mbalimbali ndani na nje ya Dar es Salaam. Kwa kipindi cha 2015/2016, Wizara kupitia COSOTA imefanya ukaguzi wa kazi za sanaa zinazolindwa na Sheria ya hakimiliki na hakishiriki katika mikoa ya Tanga, Kilimanjaro, Arusha, Manyara, Lindi na Mtwara.

Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara (TanTrade)

130. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na TanTrade ilifanya utafiti katika Mikoa ya Kilimanjaro, Arusha na Mwanza ili kutambua fursa na changamoto katika kuendeleza sekta ya ngozi. Utafiti ulibaini kuwepo kwa upungufu katika kusimamia ufugaji na uchunaji wa ngozi kwani ng'ombe wengi wanawekewa alama za moto ili kuepusha wizi na wachunaji wengi hawana utaalumu wa uchunaji bora wa ngozi ambapo hutoboa ngozi wakati wa kuchuna.

131. **Mheshimiwa Spika**, Kufuatia utafiti huo, yaliandaliwa mafunzo maalum ya uchunaji ngozi za ng'ombe na mbuzi kwa wachunaji 60 wa Machinjio ya Vingunguti na Ukonga Dar-es-Salaam. Mafunzo haya yalifanyika Vingunguti kuanzia tarehe 12 – 14 Aprili, 2016, ambapo Wataalamu kutoka Chuo cha Teknolojia Dar-es-Salaam Kampasi ya Mwanza waliratibu mafunzo hayo. Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kwa kushirikiana na TanTrade na SIDO pia iliandaa mafunzo maalum ya awali ya utengenezaji wa viatu na bidhaa za ngozi yaliyofanyika kuanzia tarehe 18 – 22 Aprili, 2016, katika Chuo cha Teknolojia cha Dar-es-Salaam, Kampasi ya Mwanza na kushirikisha Washiriki 41 kutoka Mikoa ya Kanda ya Ziwa ya Mwanza, Geita, Simiyu, Kagera, Shinyanga na Mara. Katika muda wa siku tano, washiriki walijifunza utengenezaji wa pateni za viatu, ukataji wa ngozi, ushonaji pamoja na umaliziaji wa viatu na bidhaa nyingine za ngozi. Mafunzo hayo yatafanyika nchi nzima na umeandaliwa mfumo wa kuwafuatilia washiriki ambapo watakuwa wakikutanishwa kila baada ya miezi mitatu ili kuelezea mafanikio na changamoto zinazowakabili ziweze kufanyiwa kazi kwa pamoja na kupiga hatua nyingine ya maendeleo.

132. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ikishirikiana

na TanTrade na Taasisi ya Muungano wa Vikundi vya Wazalishaji Wadogo Tanzania (MVIWATA) iliandaa mafunzo kwa Wakulima wa bidhaa za viungo (spices) wapatao 94 kutoka tarafa ya Mkuyuni na Matombo Wilayani Morogoro Vijijini. Mafunzo haya yalilenga kuwafundisha Wakulima kuhusu kilimo biashara, mkakati wa kuendeleza kilimo biashara, usimamizi wa mnyororo wa ugavi, usimamizi wa biashara na mpango na uratibu wa kuuza nje ya nchi (Export Plan). Mafunzo hayo yatafanywa kwa wakulima wa bidhaa za viungo nchi nzima ili kuwawezesha kuzalisha bidhaa bora kwa ajili ya soko la ndani na nje ya nchi.

133. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ikishirikiana na TanTrade chini ya ufadhili wa Taasisi ya Biashara ya Kimataifa (ITC) Geneva iliratibu msafara wa wafanyabiashara wa viungo kutoka Zanzibar na Tanzania Bara kwenda Dubai, Muungano wa Falme za Kiarabu ambapo pia ulitembelea Maonesho ya chakula ya dunia yaitwayo *Gulf Food 2016*. Katika msafara huu, Wafanyabiashara wa Tanzania waliweza kupata oda ya tani 24 za karafuu zenye thamani ya Sh. 432,000,000. Aidha, wafanyabishara wa Dubai walifanya maulizo ya bidhaa nyingine za Tanzania zikiwemo kungumanga, mchaichai na asali ambapo majadiliano yanaendelea ili kufikia

muafaka wa bei na taratibu nyingine za biashara.

Bodi ya Leseni za Maghala (TWLB)

134. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kwa kushirikiana na Bodi ya Leseni za Ghala imefanya marekebisho ya Sheria ya Stakabadhi za Ghala Na. 10 ya Mwaka 2005 ili kuimarisha usimamizi wa mfumo huo wa soko. Pamoja na marekebisho ya sheria, kanuni mpya za Sheria ya Mfumo zimeandaliwa ili kufanikisha utekelezaji wa Sheria hii iliyofanyiwa mapitio. Bodi imeendelea na utekelezaji wa majukumu yake na jumla ya Leseni zipatazo 13 za Waendeshaji Ghala na 16 za Ghala katika msimu wa 2015/2016 kwenye mazao ya korosho na kahawa zilitolewa. Bodi ilifanya ukaguzi katika ghala zilizotumika kuhifadhi mazao ya wakulima na kuchukua hatua stahiki dhidi ya upotevu wa mazao ya wakulima uliobainika katika ghala. Pia Bodi kwa kushirikiana na Tume ya Ushirika imejenga na kuimarisha mahusiano na Mrajis wa Ushirika na kufanikiwa kuondoa migongano ya kisheria na ukiritimba wa ushiriki katika mfumo. Aidha, Bodi ya Leseni kwa kushirikiana na Bodi ya Korosho na Kahawa zimeanzisha ushirikiano mzuri wa kuhakikisha wanatoa miongozo ya utekelezaji kazi katika mfumo wa Stakabadhi kwa kila msimu kutegemeana na uhitaji.

135. **Mheshimiwa Spika**, Bodi ya Leseni imeendelea kukutana na Taasisi za Fedha kwa lengo la kuzishawishi ili kuendelea kutoa mikopo nafuu kwa wakulima wanaotumia Mfumo. Aidha, Benki zilizowakopesha wakulima katika msimu wa 2015/2016 zinajumuisha *NMB PLC Ltd, CRDB PLC Ltd, Kilimanjaro Cooperative Bank na Bank of Africa (BOA)*. Pia Bodi imeendelea kuwashirikisha na kuwaelimisha wadau kuhusu utaratibu wa kuomba leseni na faida za kutumia mfumo wa stakabadhi za ghala. Vilevile, Bodi ilitoa elimu kwa wadau kwa kushirikiana na wadau wengine kama ANSAF pamoja na kikundi cha wakulima cha AMSHA kilichoshiriki katika kipindi cha Redio Mashujaa Mjini Lindi kuelezea maana ya mfumo, mafanikio na changamoto zake. Bodi iliandaa mafunzo kwa Waendesha Ghala ambapo jumla ya washiriki 58 walishiriki na kufundishwa mambo mbalimbali yahusuyo sheria, kanuni na utaratibu mzima wa kupokea na kutunza mazao katika ghala. Washiriki hao walitoka sekta ndogo ya korosho na kahawa. Wote walifuzu na kupata vyeti vya ushiriki.

136. **Mheshimiwa Spika**, Wataalamu wa Bodi walitembelea Mikoa ya Lindi na Mtwara na kufanya ukaguzi katika ghala zote zenye leseni wakati msimu unaendelea ili kuwaelimisha wafanyakazi wa ghala katika suala zima la utaratibu mpya wa kupanga mazao katika ghala

kwa lengo la kuongeza ufanisi. Aidha, Bodi iliendelea kutoa mafunzo kwa watumiaji wa mifumo ya kielektroniki katika Mfumo wa Stakabadhi za Ghala ili kurahisisha utendaji kazi. Mfano ni mfumo wa kielektroniki unaohusisha takwimu za mapokezi na utoaji wa mazao ghalani. Vilevile, Bodi imetengeneza mfumo wa kielektroniki wa kupokea taarifa za takwimu za mapokezi na utoaji wa mazao ghalani kwa wakati. Mfumo huo umeanza kutumika kwa majaribio katika msimu wa 2015/2016 kwenye zao la korosho. Pia, Bodi kwa kushirikiana na taasisi ya NRI katika Chuo Kikuu cha Greenwich kilichoko Uingereza imetengeneza Mfumo wa Kielektroniki wa ukaguzi wa ghala. Mfumo huo unajulikana kama *Warehouse Inspection Reporting System* na umeshaanza kutumika katika ukaguzi wa ghala msimu wa 2015/2016 na kuonesha mafanikio makubwa.

Tume ya Ushindani (FCC)

137. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, Tume ya Ushindani imefanya mapitio ya Sera ya Bima, 2015 na Sera ya Taasisi za Mikopo 2015 na kutoa maoni kwa wahusika. Jumla ya mikataba 22 ya miungano ya makampuni imefanyiwa mapitio ili kubaini kama inaweza kufifisha ushindani kwa soko na uchumi kwa ujumla. Matarajio ni kupitia mikataba 31 kwa kipindi cha Mwaka 2015/16.

Aidha, jumla ya malalamiko 24 yamefanyiwa uchunguzi, kati ya hayo malalamiko saba yametolewa uamuzi wa mwisho na malalamiko 17 uchunguzi unaendelea.

138. **Mheshimiwa Spika**, Malalamiko 24 ya walaji yamepokelewa, na malalamiko 19 yametatuliwa kwa mlaji kurudishiwa fedha, kupatiwa bidhaa nyingine au kutengenezwa bidhaa. Malalamiko 5 yako kwenye majadiliano. Kazi ya kupokea na kutatua malalamiko ya mlaji ni endelevu. Kuhusu uondoaji wa mikataba inayomkandamiza mlaji anaponunua bidhaa au huduma (standard form consumer contracts), kanuni ziko tayari na zimeshawekwa kwenye tovuti ya tume na notisi imeshatolewa kwa zoezi la kuwasilisha mikataba hiyo kwa uhakiki tangu Januari, 2016. Kesi moja inayohusu kuondolewa/kutengenezwa kwa bidhaa isiyo salama sokoni inayohusu magari aina ya *Range Rover na Range Rover Sport* (zilizokuwa na hitilafu) uchunguzi wa awali pamoja na uandaaji wa notisi vimekamilika. Aidha, uchunguzi katika Kampuni ya Toyota na Nissan kuhusu ubovu (uliokwishagundulika kimataifa) unaoweza kuhatarisha maisha ya mtumiaji utaendelea. Kuhusu uandaaji wa Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji, hadidu za rejea zilishakamilishwa na taratibu za kumtafuta mtaalamu mwelekezi zinaendelea. Vile vile marekebisho ya Sheria ya Ushindani

yataendelea. Kazi ya uandaaji wa *English Popural Version of Standard Form Consumer Contract Regulation* umekwishakamilika na tayari imewekwa katika tovuti ya Tume ya Ushindani. Kazi ya uandaaji wa *Guidelines on Consumer Dispute Handling* umekwishakamilika, inasubiri marekebisho ya Sheria ya Ushindani kuhusu mamlaka ya Tume katika kushughulikia kwa ukamilifu masuala ya kumlinda mlaji.

139. **Mheshimiwa Spika**, Zoezi la ukaguzi bandarini na bandari kavu (ICDs) Dar es Salaam liliwezesha kukamatwa kwa makontena 46 yaliyokuwa na bidhaa bandia. Wahusika walichukuliwa hatua kulingana na Sheria ya Alama za Bidhaa (merchandise Mark Act, 1963) kama ilivyorekebishwa. Tume ilifanya kaguzi 12 za kushtukiza (counterfeit raids) katika mikoa ya Arusha, Mwanza, Kilimanjaro, Shinyanga na Dar es Salaam ambapo watuhumiwa 29 walikamatwa na bidhaa bandia kinyume na Sheria ya Alama za Bidhaa kama ilivyorekebishwa. Bidhaa zilizokamatwa ni pamoja na nyembe aina ya *supermax*, viatu aina ya *timberland*, konyagi, kiwi, dawa ya wadudu aina ya *Baygon* na simu aina ya *NOKIA* na *TECNO*.

140. **Mheshimiwa Spika**, Tume ya ushindani kwa kushirikiana na mtaalamu mwelekezi imeandaa matangazo mafupi

yanayorushwa katika luninga na kutangazwa katika radio kuhusiana na bidhaa bandia na mikataba ya mlaji inayoandaliwa na mzalishaji au mtoa huduma. Lengo ni kuelimisha umma kuhusiana na udhibiti wa bidhaa bandia na utetezi wa mlaji. Tume imeshiriki katika maonesho ya SabaSaba na NaneNane ambapo iliweza kutoa elimu na vipeperushi kuhusiana na bidhaa bandia, utetezi wa mlaji na masuala ya ushindani kwa umma. Vilevile, Tume iliweza kuzungumza na vyombo vya habari kuhusiana na mafanikio ya tume katika kipindi cha miaka nane ya uwepo wake. Tume iliendesha semina kwa ajili ya wadau wa elimu tarehe 29/11/2015 kwa lengo la kuelimisha na kuhamasisha uanzishwaji wa mitaala ya somo la elimu kwa mlaji na masuala ya bidhaa bandia kwa ajili ya shule za msingi na sekondari. Katika semina hiyo, ilikubalika kuwa, muongozo wa kuanzisha elimu kwa mlaji katika mitaala ya elimu ya msingi na sekondari uanze haraka iwezekanavyo. Tume imeshaanza mazungumzo na Taasisi ya Elimu Tanzania kuhusiana na kuandaa muongozo huo. Zoezi la utoaji elimu kwa wadau mbalimbali litaendelea. Vilevile, Tume inajipanga kuandaa mpango Mkakati wa Elimu wa miaka mitatu ambao utaaanisha makundi mbalimbali katika jamii na jinsi makundi hayo yatakavyofikiwa.

Baraza la Ushindani (FCT)

141. **Mheshimiwa Spika,** Katika Mwaka 2015/2016, Baraza limeendelea kusikiliza kesi za rufaa zinazotokana na mchakato wa udhibiti wa ushindani katika soko la sekta za nishati na madini, usafirishaji na biashara. Katika kipindi cha kuanzia Julai 2015 hadi Januari 30, 2016 Baraza lilikuwa na jumla ya kesi 29 yakiwemo maombi tisa ya rufaa na kumi ya *bill of cost*. Kati ya kesi zilizokuwepo 13 ni mpya na 16 ni za zamani. Aidha, katika kipindi husika Baraza lilitolea maamuzi jumla ya kesi 9 ikiwemo 1 mpya na 8 za zamani. Baraza linaendelea kushughulikia kesi 20 ambazo zipo katika hatua mbalimbali za maamuzi ikiwemo majadiliano yanayopelekea maamuzi, usikilizwaji, maamuzi na hatua stahiki.

142. **Mheshimiwa Spika,** Baraza limeendelea kuwawezesha watumishi na wajumbe wa Baraza kupata mafunzo yanayohusu ushindani na udhibiti wa soko katika nyanja zinazohusiana na Baraza. Katika kipindi cha kuanzia Julai 2015 hadi Januari 30, 2016, Jumla ya watendaji wanne na wajumbe wa Baraza wawili waliwezesha kupata mafunzo hayo. Aidha, Baraza limeendelea kujitangaza kupitia maonesho ya kitaifa na kimataifa kwa kuhudhuria katika maonesho ya SabaSaba na NaneNane yaliyofanyika katika Jiji la Dar es Salaam na Mkoa wa Lindi. Kupitia maonesho

hayo, wadau mbalimbali walifahamishwa juu ya utendaji kazi na umuhimu wa Baraza kwa njia mbalimbali zikiwemo machapisho ya vijitabu, majarida pamoja na mazungumzo.

Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA)

143. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha Mwaka 2015/2016, Wizara kwa kupitia Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) imeweka mifumo ya kiteknolojia itakayowawezesha wadau kupata taarifa na huduma kwenye mifumo ya kompyuta na kusajili kwa njia ya mtandao. Wakala katika kuboresha utoaji wa huduma zake imejenga Mfumo wa Usajili wa Majina ya Biashara (Online Business Names Registration System-OBRS) uliozinduliwa rasmi tarehe 2/10/2015. Mfumo huo unawawezesha wateja kuomba na kupitishiwa majina ya Usajili, kulipa ada na kupata taarifa za majalada kwa njia ya Mtandao. Pia Wakala kwa sasa inaendelea kutoa elimu kwa wadau na imeweka dawati maalumu la elimu kwa wadau.

144. **Mheshimiwa Spika**, Wakala imetangaza zabuni ya kutengeneza mfumo wa usajili kwa njia ya mtandao ambayo imefunguliwa tarehe 8/1/2016. Mradi huo kwa awamu ya kwanza unategemewa kukamilika Desemba 2016 na utawezesha kufanya usajili

wote wa Makampuni, Leseni za Viwanda, Alama za Biashara na huduma na kutoa Hataza kwa njia ya mtandao. Aidha, shughuli zote za wakala zitaweza kuwa katika mifumo ya kielektroniki ili kuwezesha shughuli za usajili kwa mtandao ziweze kufanyika. Mradi huo pia unategemewa kuunganishwa na masijala nyingine zinazotegemeana kama vile TIC, TRA, NIDA na RITA. Tovuti ya Wakala (www.brela.go.tz) imeboreshwa sambamba na kuelimisha wadau ili kuweza kwenda sambamba na teknolojia ya sasa, kuweza kutoa huduma ya usajili kwa mtandao na kuwa rafiki kwa watumiaji. Taratibu za usajili pamoja na ada zote zimewekwa kwenye tovuti zikiwemo fomu zote za usajili, Katiba Mfano kwa wateja wanaotaka kusajili kampuni, Vigezo vya kutumia kuangalia majina yanayofaa na yasiyofaa, na pia majina na simu za Wakuu wote wa Idara na Vitengo ili kuweza kutoa maelezo na msaada kwa wadau wakati wowote.

145. **Mheshimiwa Spika**, BRELA imeboresha mifumo ya uwekaji na utunzaji wa masijala tano za kisheria zinazosimamiwa na Wakala ili kuweza kushabihiana na mifumo ya kiteknolojia na hatimaye kurahisisha utoaji huduma. Wakala imeboresha mifumo ya usajili na utunzaji wa masijala kwa kuweka mifumo ya kielektroniki saidizi kwa ajili ya kutunza masijala na usajili wa Majina ya Biashara

ambao mifumo hiyo imetuwezesha kusajili jina la biashara ndani ya masaa nane tu badala ya siku tatu za awali. Wakala imeboresha masijala tano za kisheria na vitendea kazi kwa kuweka taarifa za masijala kwenye mifumo ya kiteknolojia hivyo kuweza kupata taarifa za majalada kwa urahisi, kununua vitendea kazi vyote vinavyohitajika kama kompyuta, mashubaka kwa ajili ya masijala zote tano, ili kuweza kutekeleza kazi za Wakala kwa wakati, ufanisi na kwa ubora. Wakala imeanzisha kitengo chenye wataalam wa kusimamia na kutunza masijala na kumbukumbu za wakala chini ya Ofisi ya Mtendaji Mkuu. Wakala pia imeendelea kufanya mapitio ya sheria zake ili kuweza kuendana na mabadiliko ya kiteknolojia katika kutoa huduma ambapo sheria hizo zipo katika hatua mbalimbali za kufanyiwa mabadiliko.

146. **Mheshimiwa Spika**, Wakala iliweza kupata eneo kwa ajili ya ujenzi wa Jengo la ofisi zake. Michoro ya jengo iko tayari, mkandarasi alikwishapatikana na sasa Wakala iko kwenye taratibu za kupata fedha za kuwezesha ujenzi wa Jengo hilo. Ofisi hizo zitakapokamilika zitaiwezesha BRELA kupunguza gharama za kulipia pango la ofisi. Hatua hiyo itasaidia pia kuweka mifumo ya kielektroniki itakayorahisisha usajili wa biashara.

147. **Mheshimiwa Spika**, BRELA imechukua hatua za makusudi na kufanya kampeni katika mikoja mbalimbali nchini ili kutoa elimu juu ya huduma zinazotolewa na Wakala na pia, kuhamasisha wafanyabiashara wakubwa na wadogo kufanya usajili wa majina ya biashara hapo walipo kwa njia ya mtandao. Wakala imetoa elimu kwa umma Kanda ya Kusini katika mikoja ya Mbeya, Njombe, Ruvuma na pia elimu ya usajili kwa mtandao imetolewa katika Kanda ya Kaskazini kwa kuwahusisha maafisa biashara na maafisa wa TCCIA. Pamoja na hiyo, Wakala imeweka dawati maalum kwa ajili ya mafunzo kwa wateja juu ya usajili kwa mtandao. Aidha, Wakala inaendelea kutoa elimu kwa wadau kuhusu usajili kwa njia ya mtandao hususan kwa maafisa wa TCCIA na maafisa biashara wilayani na mikoani.

148. **Mheshimiwa Spika**, Wakala imeendelea kushirikiana na ARIPO na WIPO katika kutekeleza majukumu yake na pia kuendelea mahusiano na mashirikiano mazuri na taasisi mbalimbali katika kutoa huduma, zikiwemo TRA, TCCIA n.k. Aidha, tangu Julai, 2015 hadi kufikia tarehe 30 Machi, 2016, Wakala imesajili Makampuni 6,600, Majina ya Biashara 8,028, Alama za Biashara na Huduma 2,956, Hataza 17 na imetoa Leseni za Viwanda 99.

Wakala wa Vipimo (WMA)

149. **Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Vipimo imeendelea kutekeleza majukumu yake ya kuimarisha usimamizi wa matumizi ya vipimo vilivyo sahihi nchini ambapo hadi kipindi cha robo ya tatu ya mwaka 2015/2016 vipimo 518,893 vilihakikiwa; vipimo 16,912 vilirekebisha; vipimo 2,538 vilikatazwa kutumika kwenye biashara; na matenki 4,925 yakiwemo *fuel storage tank* –(FST), *Bulk Storage Tank* – (BST) na *Vehicle Storage Tank* – (VST) yalipimwa. Wakala pia imeimarisha ukaguzi wa bidhaa zote zilizofungashwa katika mipaka.

150. **Mheshimiwa Spika**, Wakala iliendelea kutoa elimu kwa wananchi kupitia Maonesho ya Sabasaba na Maonesho ya Nanenane yaliyofanyika kitaifa mkoani Lindi. Aidha, Wakala kupitia vyombo mbalimbali vya habari kama vile luninga, redio na mitandao ya kijamii imeendelea kutoa mafunzo kuhusu ufungashaji, matumizi ya vipimo katika ununuzi na uuzaji wa zao la pamba; mitungi ya gesi zitumikazo majumbani; matumizi ya mizani katika maduka ya nyama; vituo vya mafuta na utambuzi wa ujazo sahihi wa malori ya mchanga katika masoko ya Mabibo, Tandale, Kariakoo, Buguruni na Singida mwezi Agosti, 2015. Wakala imefanya zoezi la sensa ya vipimo katika Mkoa wa Ilala na hivyo kuwezesha kukamilika kwa kazidata ya vipimo katika mkoa huo. Aidha,

sensa hiyo imekwishafanyika katika mikoa ya Mbeya, Rukwa, Katavi na Kinondoni.

151. Mheshimiwa Spika, Wakala imeandaa miongozo ya usimamiaji na uhakiki wa vipimo vya mafuta (operation and test manuals) utakaosaidia upimaji wa mafuta kabla ya kusafirishwa kuja nchini. Maboresho ya fomu ya utendaji kazi yamefanyika kulingana na maboresho ya mfumo mpya. Aidha, Wakala kwa kushirikiana na wadau imepitia rasimu ya kanuni za upimaji mafuta na gesi asilia (bulk edible oil, petroleum products and natural gas measurements regulations 2015). Aidha, Wakala imeendelea na ujenzi wa kituo cha kupimia ujazo wa malori ya mafuta cha Misugusugu Mkoani Pwani ambao unatarajiwa kukamilika katika robo ya kwanza ya 2016/2017.

Kituo cha Uwekezaji Tanzania

Usajili, Umiliki na Mgawanyo wa Miradi ya Uwekezaji

152. **Mheshimiwa Spika,** Katika kipindi cha Julai 2015 hadi Machi 2016, Kituo kilifanikiwa kusajili jumla ya miradi 271 yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 4,478.81. Miradi hiyo ilitarajiwa kutoa ajira mpya zipatazo 34,609. Sekta iliyoongoza kwa idadi ya usajili wa miradi ni uzalishaji/usindikaji viwandani,

ikifuatiwa na Sekta ya Utalii, Usafirishaji na Majengo ya Biashara. Sekta zinazotarajiwa kutoa ajira kwa wingi zaidi ni Sekta ya Uzalishaji viwandani, Sekta ya Kilimo, Sekta ya Majengo ya Biashara ikifuatiwa na Sekta ya Utalii. Aidha, uchambuzi wa takwimu unaonesha katika kipindi cha Julai 2015 hadi Machi, 2016, Watanzania waliongoza kwa usajili wa miradi mingi ipatayo 117, sawa na 43% ya miradi yote, wakati miradi ya wageni ikiwa ni 109 sawa na 40% na iliyobaki ambayo ni miradi 45 sawa na 17% ilimilikiwa kwa ubia kati ya Watanzania na wageni. Katika kipindi cha Julai, 2015 hadi Machi, 2016 Mkoa wa Dar es Salaam uliendelea kuongoza kwa kusajili miradi mingi kwa kuwa na miradi 125 kati ya miradi 271 sawa na 46% ya miradi yote iliandikishwa. Mkoa wa Pwani ulifuatia kwa kusajili miradi 30 ya miradi yote sawa na 11%, kisha Arusha miradi 27 sawa na 10%, Mwanza miradi 19 sawa na 7%, na Mikoa iliyobaki kila mmoja ilisajili chini ya miradi 10.

Huduma kwa Wawekezaji

153. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi cha Julai, 2015 hadi Machi, 2016, Kituo kimeendelea kufanya kazi kwa Mfumo wake wa Mahali Pamoja pa Kuhudumia Wawekezaji (One Stop Centre), na pia kufanya maboresho ya mfumo huo. Pia, Kituo kiliendelea kuboresha huduma zake kwa kuanza utekelezaji wa

kuanzisha mtandao wa *Tanzania Investment Window* (TIW) ili kuongeza kasi katika kuwahudumia wawekezaji. Baada ya kukamilika kwa mradi huo, huduma nyingine zote zikiwepo za uhamiaji, vibali vya kazi, ardhi, kufungua kampuni n.k zinatolewa ndani ya TIC kwa mfumo wa mtandao. Katika kutoa huduma hizo, Kitengo cha Usajili wa Makampuni, kilishughulikia jumla ya maombi yapatayo 583. Kati ya hayo, makampuni 86 yalisajiliwa na leseni 12 za uanzishwaji viwanda zilitolewa. Kitengo cha Leseni za Biashara kilifanikiwa kushughulikia maombi yapatayo 255 ambapo leseni za biashara 93 zilitolewa. Kitengo cha Kazi kilifanikiwa kutoa jumla ya vibali 3,126 vya daraja A kwa ajili ya wenye hisa na daraja B kwa ajili ya wafanyakazi. Kitengo cha TRA kilifanikiwa kuhudumia jumla ya wateja 1,371 mpaka Desemba, 2015 kwa kuwasaidia kupata huduma kama vile, misamaha ya kodi, usajili wa mlipa kodi na VAT na masuala mbalimbali yahusuyo kodi kwa ujumla. Aidha, Kitengo cha ardhi kiliendelea kutoa huduma za ushauri kwa wawekezaji katika masuala mbalimbali ya ardhi pamoja na kuainisha maeneo yenye ardhi kwa ajili ya uwekezaji katika maeneo mbalimbali ya Tanzania. Kitengo cha Ardhi kilifanikiwa kushughulikia jumla ya masuala mbalimbali yapatayo 573 ya ardhi, hati zisizo asili (Derivative title) 59 zilipokelewa na kushughulikiwa na jumla ya hati 10 zisizo asili

zimekamilika na kukabidhiwa wawekezaji mpaka Desemba, 2015.

Ufuatiliaji wa Miradi ya Uwekezaji

154. **Mheshimiwa Spika**, Kuanzia mwezi Mei, 2015 Kituo kimeanzisha mpango maalum wa kufuatilia kwa karibu wawekezaji ili kujua changamoto zinazowakabili na kuwa karibu nao. Kupitia mpango huo imetengenezwa *database* maalum inayokusanya taarifa na takwimu muhimu za wawekezaji na kufuatilia changamoto zao kwa lengo la kuwa na mahusiano ya karibu na wawekezaji. Kwa kuanzia, mpango huo umelenga sekta ya uzalishaji. Tangu kuanza kwa mpango huo, jumla ya miradi 117 iliyoajiri zaidi ya watu 50 iliweza kutembelewa.

Ardhi kwa ajili ya Uwekezaji

155. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha Julai, 2015 hadi Machi, 2016 Kituo cha uwekezaji kiliandaa andiko kwa ajili ya kuiwezesha Serikali kuliweka Shamba la Mkulazi lenye hekta 63,227 katika Mpango wa Taifa wa Miaka Mitano kuanzia Julai, 2016. Lengo ni kuhakikisha shamba hilo linawekewa miundombinu stahiki ikiwepo barabara, umeme, maji, bomba la gesi na kuunganishwa na reli ili kuanzisha *agriculture city/industrial park* ili

eneo hilo litumike katika kutekeleza Sera ya Maendeleo Endelevu ya Viwanda. Inatarajiwa miundombinu ya nje ya shamba itajengwa na Serikali wakati miundombinu ya ndani ya shamba itajengwa na wawekezaji binafsi. Kituo kwa kushirikiana na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kupitia mpango wa BRN, kiliainisha maeneo kwa ajili uwekezaji katika kilimo. Jumla ya mashamba 25 yamefanyiwa kazi na yapo katika hatua mbalimbali. Aidha, Shamba la Lukuliro Rufiji limeshapata hati na mwekezaji kupewa Hati isiyo asili.

Elimu kuhusu Uwekezaji

156. **Mheshimiwa Spika**, Kituo kiliimarisha idara inayohusika na utoaji elimu kwa umma ili kuelimisha jamii kuhusu faida na kuvutia uwekezaji. Mkakati huo unalenga kuongeza ushirikiano kutoka katika makundi mbalimbali ya jamii ili kuondoa dhana hasi kuhusu uwekezaji zinazotokana na uelewa duni juu ya manufaa ya uwekezaji. Pia, Kituo kililenga katika kuelimisha wawekezaji wa ndani kujisajili na Kituo ili kupatiwa huduma mbalimbali zinazotolewa Kituoni kwa wawekezaji wote. Kituo kimeandaa Mkakati wa Mahusiano na Elimu kwa Umma na pia katika kutekeleza mkakati huo, Kituo kimeandaa *documentary* ambayo imeoneshwa kwenye vyombo mbalimbali

vya habari kuonesha uwekezaji wa aina mbalimbali na faida zake kwa jamii.

Ofisi za Kanda za Kituo cha Uwekezaji

157. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kupitia Ofisi tatu za kanda za Mwanza, Mbeya na Moshi, Kituo kimetekeleza jukumu la kutoa elimu kwa wafanyakazi wa Serikali na wawekezaji wa ndani waliopo katika mikoa mbalimbali kuhusu uwekezaji na huduma zinazotolewa na Kituo. Pia ofisi za Kanda zimeshirikiana na viongozi wa mikoa husika katika kutafuta na kutenga ardhi kwa ajili ya uwekezaji kwenye mikoa hiyo. Katika Mwaka 2016/2017, Kituo kimepanga kuboresha ofisi zake za Kanda hasa katika eneo la wafanyakazi ili kiweze kutekeleza jukumu la kuhamasisha uwekezaji wa ndani, kutoa elimu kwa wajasiriamali, kutafuta maeneo ya uwekezaji mikoani, kutoa huduma kwa miradi ya uwekezaji iliyopo *Aftercare Services* na pia kufuatilia na kutathmini miradi ya uwekezaji iliyopo katika mikoa hiyo.

Uhamasishaji Uwekezaji

158. **Mheshimiwa Spika**, Kituo kwa kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Nje, Ushirikiano wa Afrika Mashariki, Kikanda na Kimataifa iliratibu ushiriki katika makongamano ya uwekezaji katika nchi za Misri na Kenya. Makongamano hayo yalihudhuriwa na zaidi ya

wafanyabiashara 200 kutoka nchi mbalimbali. Ushiriki wetu katika makongamano hayo ulitupa fursa kutoa taarifa mbalimbali zenye lengo la kuhamasisha uwekezaji nchini ikiwamo mada juu ya hali ya uchumi, fursa za uwekezaji zinazopatikana nchini, mazingira ya uwekezaji na vivutio vinavyotolewa kwa wawekezaji. Makongamano hayo yalitoa nafasi ya kufanyika kwa mikutano baina ya wafanyabiashara na kati ya wafanyabiashara na Serikali.

159. **Mheshimiwa Spika**, Kituo cha Uwekezaji kilishiriki katika maandalizi ya ushiriki wa Tanzania katika makongamano ya uwekezaji, mikutano na kupokea ujumbe wa wafanyabiashara kutoka nchi mbalimbali zikiwamo Misri, China, Nigeria, Japan, Oman, Urusi, Uturuki, Jordan, Singapore, India na Vietnam. Shughuli mbalimbali za kuhamasisha uwekezaji wa ndani ya nchi zilihusisha zaidi ya washiriki 700 wengi wao wakiwa ni wafanyabiashara. Makongamano hayo yalikusha washiriki kutoka taasisi za umma na binafsi na yalilenga kukutana na wafanyabiashara na kuwapatia taarifa muhimu kuhusu masuala ya uwekezaji na pia kuwawezesha kuzitambua na kuchangamkia fursa za uwekezaji katika sekta mbalimbali hapa nchini.

160. **Mheshimiwa Spika**, Kituo cha uwekezaji kwa kushirikiana na ofisi za wakuu

wa mikoa kimeweza kuandaa makongamano ya uwekezaji yaliyohudhuriwa na watu zaidi ya 3000 kwenye mikoa mbalimbali nchini. Makongamano hayo yaliandaliwa katika ngazi ya Kanda, Mkoa na Wilaya. Katika Kanda ya Nyanda za juu Kusini inayojumuisha mikoa ya Mbeya, Iringa, Njombe, Kigoma, Rukwa na Katavi, makongamano yalifanyika katika mikoa ya Mbeya na Kigoma. Kituo pia kwa kushirikiana na uongozi wa wilaya kiliandaa kongamano la uhamasishaji wa uwekezaji lililofanyika katika Wilaya ya Bunda (Bunda Investment Forum).

161. **Mheshimiwa Spika,** Pamoja na makongamano hayo, Kituo kwa kushirikiana na taasisi za Serikali na za watu binafsi kama vile mabenki, TRA n.k kiliandaa semina zilizoshirikisha wawekezaji na wajasiriamali wa nje na ndani. Lengo kuu la makongamano na semina hizo ilikuwa kutoa elimu kuhusiana na kazi za kituo na faida zake, elimu kuhusiana na maswala ya uwekezaji, namna serikali inavyoweza kuwasaidia katika uanzishaji wa kampuni, unafuu wa kodi ambao Serikali itawapa kupitia Kituo cha Uwekezaji na pia kuwahamasisha wananchi na hasa wazawa kutumia fursa za uwekezaji zilizopo katika maeneo yao kama vile kilimo, madini, utalii, misitu na kadhalika ili kukuza kipato chao na kuondokana na umasikini.

162. **Mheshimiwa Spika**, Kituo kimekuwa kikishiriki kila mwaka katika maonesho mbalimbali ya kitaifa kama vile Sabasaba, Wiki ya Utumishi wa Umma na Nanenane ikiwa na lengo kuu la kutoa elimu kwa umma kuhusu huduma zitolewazo na kituo, faida za kituo kwa mwekezaji hasa mzawa, kutoa elimu ya uwekezaji, fursa za uwekezaji zilizopo katika maeneo husika na vivutio vitolewavyo na kituo kwa wawekezaji. Ushiriki wa Kituo umekuwa na faida kubwa kwani wananchi wengi waliweza kutembelea banda la Kituo na kupata elimu hiyo.

Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE)

163. **Mheshimiwa Spika**, Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE) kwa Mwaka 2015/2016 kimetekeleza yafuatayo:-

- i) Chuo kimekamilisha taratibu za uanzishaji wa Shahada ya Uzamili kwenye TEHAMA (ICT for Development and IT Project Management) kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Stockholm - Sweden. Vile vile, Chuo kipo kwenye hatua za uanzishwaji wa Shahada ya Uzamili kwenye uendeshaji wa biashara ya mafuta na gesi kwa kushirikiana na *Maastricht School of Management* ya Uholanzi. Aidha, Chuo kinaendelea kuimarisha uwezo wa wahadhiri wake ambapo jumla ya

wahadhiri 37 wapo kwenye mafunzo ya muda mrefu, kati yao 19 wapo kwenye mafunzo ya shahada ya uzamivu (PhD degree) na 18 wapo kwenye mafunzo ya shahada ya uzamili (Masters degree).

ii) Vilevile, chuo kimeandaa Mpango Kamambe (Master Plan) wa kiwanja cha Kiseke cha Kampasi ya Mwanza na kiwanja cha Medeli-Dodoma. Ukarabati mkubwa wa jengo la utawala (Block A) na uboreshaji wa hema ya muda ya mihadhara kwa kampasi ya Dar es salaam unaendelea. Pia, uboreshaji mkubwa umefanyika katika kampasi ya Dodoma ikiwa ni pamoja na; Ukarabati wa jengo la cafeteria; jengo moja la hosteli kuwa ofisi ya wahadhiri; ofisi sita za wahadhiri kuwa madarasa mawili na ukarabati wa jengo la nyumba mbili za wafanyakazi kuwa maktaba unaendelea.

iii) Katika kuongeza uwezo wake wa kutoa elimu ya biashara, Chuo kimenunua eneo lenye ukubwa wa ekari 54.9 kwa ajili ya ujenzi wa Kampasi katika eneo la Iganzo mkoani Mbeya kwa gharama ya Shilingi 271 milioni. Mchakato wa kuandaa Mpango Kamambe (Master Plan) wa eneo la Iganzo unaendelea na tayari Chuo kimetangaza zabuni kwa ajili ya kumpata

mtaalamu (consultant) ili aweze kuandaa mpango huo.

Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO)

164. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2015/2016, Serikali kupitia SIDO imehamasisha Serikali za Mitaa nchi nzima kutenga maeneo ya kongano; imeandaa Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Kongano; na kutayarisha Mipango ya Biashara ya maeneo ambayo tayari yametengwa kama vile Kizota Dodoma. Aidha, kwa kupitia ufadhili wa UNIDO, SIDO imeweza kuimarisha kongano ya ubanguaji wa korosho iliyopo katika Mtaa wa Viwanda wa SIDO Mkoani Mtwara.

165. **Mheshimiwa Spika**, Mpango wa viatamizi hutumika kuwalea wajasiriamali wenye ubunifu wa teknolojia, mawazo na bidhaa mpya kwa kuwajengea miundo mbinu ya kisasa na kuwapatia ushauri ili waweze kukuza ubunifu wao na hatimaye kunufaisha jamii kubwa. Katika Mwaka 2015/2016, mambo yafuatayo yametokelezwa:-

- i. Mafunzo ya watoa huduma kwenye miradi ya kiatamizi yaliyotolewa na Wataalamu kutoka Serikali ya Finland;

- ii. Kufanyika kwa makubaliano ya ufadhili na Serikali ya India kupitia Shirika la Viwanda Vidogo la India wenye lengo la kuboresha program ya kiatamizi Dar es Salaam; na
- iii. Kufanyika kwa makubaliano na baadhi ya taasisi za elimu ya juu ili kushirikiana katika utekelezaji kwa kuwasaidia wahitimu wenye vipaji vya ubunifu.

166. **Mheshimiwa Spika**, Ili kuimarisha mfumo wa ufuatuliaji wa shughuli za Shirika mambo yafuatayo yametengelezwa:-

- i) Mfumo wa TEHAMA wa kusimamia taarifa za shirika (Management Information System) umetengenezwa;
- ii) Mfumo wa kusimamia mfuko wa kuendeleza wajasiriamali na mahesabu ya shirika (Loan Performer) umeimarishwa.
- iii) Mfumo wa kuratibu utendaji wa vituo vya kuendeleza teknolojia (Technology Centres) umetengenezwa; na
- iv) Utengenezaji wa *SIDO Web Portal*.

167. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kupitia SIDO imeendelea kutambua umuhimu wa kupeleka huduma kwa wananchi mahali walipo, hilo hufanywa kwa kutoa huduma zinazowawezesha kuanzisha miradi yao ya

uzalishaji na kutoa huduma vijijini. Utekelezaji wa huduma hiyo umekuwa ukifanywa kupitia Mkakati wa Wilaya Moja Bidhaa Moja (ODOP). Utoaji wa huduma katika maeneo yote unazingatia kumjengea msingi na uwezo mjasiriamali mdogo wa kuzalisha bidhaa kutokana na malighafi zilizopo katika kuchangia maendeleo ya viwanda vidogo vijijini. Huduma zilizotolewa ziliwezesha uanzishwaji wa viwanda vidogo 127 na kutengeneza ajira zipatazo 1,334 katika wilaya mbalimbali nchini.

168. **Mheshimiwa Spika**, SIDO inamiliki vituo vya maendeleo ya teknolojia saba katika mikoa ya Arusha, Kigoma, Kilimanjaro, Iringa, Mbeya, Lindi na Shinyanga. Vituo hivyo vinajihusisha na uendelezaji wa teknolojia na utengenezaji wa mashine/vifaa na kutoa huduma za kiufundi kwa wajasiriamali wadogo na kati wa mjini na vijijini. Vituo vimeweza kuzalisha aina 185 ya teknolojia. Vituo hivyo vimejengewa uwezo ufuatao ili viweze kuimarika na kutoa huduma bora:-

- i. Kujenga uwezo wa mifumo ya TEHAMA ya vituo hivyo kwa kutengeneza 'ICT software';
- ii. Kutoa mafunzo kwa wafanyakazi wa vituo hivyo; na
- iii. Kupeleka wataalamu wa kuvifanyia tathmini na ushauri wa jinsi ya

kuviboresha kwa kushirikiana na Taasisi ya CESO ya Canada.

169. **Mheshimiwa Spika**, Teknolojia ni msingi mkuu katika kuanzisha miradi ya uzalishaji hasa viwanda vidogo na vya kati. Matumizi ya teknolojia sahihi, licha ya kuongeza ufanisi huleta tija na kuhakikisha bidhaa zinakuwa na viwango vinavyotakiwa. Msingi wa utoaji huduma katika eneo hili, ni kuboresha na kuendeleza teknolojia za ndani na nje ili ziwe na tija na ufanisi na matumizi yake yaenee na kuwanufaisha wananchi wengi. Kwa Mwaka 2015/2016, jumla ya mashine mpya 185 zilitambuliwa/zilizalishwa na kusambazwa. Mashine na zana hizo ziliwezesha kuanzishwa na kuimarisha shughuli za miradi 212 ya uzalishaji kote nchini. Maeneo ya teknolojia hizo ni ubanguaji wa korosho, usindikaji wa mihogo, ukamuaji wa mafuta ya mawese, usindikaji wa vyakula, upunguzaji wa matumizi ya miti na mazao yake kama nishati na ufungashaji wa vyakula vilivyosindikwa. Teknolojia nyingine ni za utengenezaji wa vifaa vya ujenzi hasa matofali, utengenezaji wa chokaa na chaki, ukamuaji mafuta ya kula kutokana na michikichi, utengenezaji wa sabuni na usindikaji ngozi kwa kutumia njia za asili. Teknolojia hizo zimesaidia kuimarisha na kuongeza ubora wa bidhaa za wajasiriamali.

170. **Mheshimiwa Spika,** Wajasiriamali wenye ubunifu wa teknolojia na mawazo ya bidhaa mpya husaidiwa kuendelezwa kwa kupatiwa huduma mbalimbali kama vile maeneo ya kufanyia kazi, ushauri wa kiufundi na mitaji ili wakue na kufikia viwango vya kujitegemea. Katika kipindi 2015/2016, jumla ya teknolojia na mawazo ya bidhaa mpya nane yalihudumiwa. Miongoni mwa teknolojia hizo zilihusu utengenezaji wa sabuni, uyeyushaji wa vyuma ili kupata vipuri vya aina mbalimbali, usindikaji vyakula, uchakataji na utengenezaji wa bidhaa za ngozi na utengenezaji wa zana za kilimo.

171. **Mheshimiwa Spika,** Ili kuweza kuongeza uwezo wa uzalishaji, SIDO imeweza kutoa mafunzo ya ujasiriamali, uongozi wa biashara na usindikaji kwa wajasiriamali wanaofanya shughuli zao katika kongano mbalimbali na wale wanaotarajia kutumia kongano. Pia, wamepewa huduma ya kuimarisha na kuthibitisha ubora wa bidhaa wanazozalisha kwa kuunganishwa na taasisi husika kama vile TFDA, TBS na *GS1 National (Tz)*. Aidha, wajasiriamali hao waliweza kutafutiwa vifungashio vyenye ubora unaotakiwa ikiwa ni pamoja na kusaidiwa kutafutiwa masoko ya bidhaa zao. Aidha, Shirika kwa kushirikiana na vyuo mbalimbali linakusudia kuwezesha ubunifu na utengenezaji wa bidhaa mpya kupitia programu ya wahitimu

wa vyuo. Lengo la programu ni kuwalea na kuwakuza wahitimu wa vyuo wenye vipaji maalumu ili waweze kukua, kujitegemea na kuchangia katika maendeleo ya taifa. Hadi hivi sasa makubaliano yameshafanyika na vyuo vya VETA, UDSM na SUA ili wahitimu wake waweze kusaidiwa.

172. **Mheshimiwa Spika,** Uhawilishaji wa teknolojia ni nguzo muhimu katika kukuza maarifa na upatikanaji wa teknolojia kwa ajili ya matumizi mbalimbali. Teknolojia kutoka ndani na nje ya nchi zilihawilishwa ili kutumika kwa wajasiriamali wa mijini na vijijini. Mkazo mkubwa ulikuwa ni kwenye teknolojia zinazoongeza thamani katika mazao ya kilimo, mifugo, madini, uvuvi na utunzaji wa mazingira. Katika kipindi hiki, tumehamasisha wajasiriamali kushiriki katika kazi ya uhawilishaji wa teknolojia; tumehawilisha jumla ya teknolojia 39 kwa wajasiriamali wadogo na kuandaa maonesho mawili ya teknolojia.

173. **Mheshimiwa Spika,** SIDO imeendelea kusimamia Mradi wa MUVI na kazi za uendelezaji wa mnyororo wa thamani kwa mazao mbalimbali zimeendelea kufanyika na hadi sasa jumla ya kaya 186,797 na wananchi 866,587 wamefikiwa na huduma za mradi huo katika wilaya 19 za mikoa 6 inayoshiriki. Aidha, huduma za utoaji wa mikopo kupitia Mfuko wa NEDF iliendelea, na katika kipindi hiki jumla ya

mikopo 2,740 yenye thamani ya shilingi bilioni 3.602 ilitolewa. Mikopo iliyotolewa iliwezesha upatikanaji wa ajira 7,131.

3.2.5 Maendeleo ya Rasilimali Watu na Utoaji wa Huduma Kada Kiutumishi

174. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ina jumla ya Watumishi 260 wa kada mbalimbali. Kati ya hao 105 ni wanawake ambao ni sawa na asilimia 40 na 155 ni wanaume ambao ni sawa na asilimia 60. Kwa Mwaka 2015/2016, Wizara imewathibitisha kazini watumishi 58 na kuwathibitisha katika vyeo watumishi 43 ambao wameonesha utendaji mzuri katika kazi zao na kuwapandisha vyeo watumishi 21 kwa kuzingatia miundo ya kada zao na matokeo ya utendaji kazi wao kupitia OPRAS.

Mafunzo

175. **Mheshimiwa Spika**, Mwaka 2015/2016, Wizara iliandaa mpango wa mafunzo wa muda wa mwaka mmoja ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu yake. Katika utekelezaji wa mpango huo, Wizara imewajengea uwezo jumla ya watumishi 31 kwa kuwapeleka mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi ndani na nje ya nchi. Aidha, Watumishi sita walihudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi ishirini na tano walihudhuria

mafunzo ya muda mfupi katika fani za uhazili, usimamizi wa fedha, biashara, Shahada ya uzamili ya Uongozi na Utawala na mafunzo ya udereva.

MWAMTUKA (OPRAS)

176. **Mheshimiwa Spika**, Katika kutekeleza Programu ya Kuboresha Utumishi wa Umma na kuimarisha utendaji unaojali matokeo na kuimarisha uwajibikaji katika Utumishi wa Umma, kwa mwaka 2015/2016 watumishi 256 kati ya 260 wamesaini mikataba ya kazi na wasimamizi wao kwa mfumo wa wazi wa Mapitio ya Tathmini ya Utendaji Kazi (OPRAS) na kufanya mapitio ya nusu mwaka mwezi Desemba, 2015. Aidha, watumishi wanne ambao hawajasaini mikataba wapo mafunzoni. Inatarajiwa kufikia mwisho wa mwezi Juni, 2016 kila mtumishi atafanyiwa tathmini ya utendaji wake wa kazi kwa kipindi cha mwaka mzima kwa kutumia utaratibu huo wa MWAMTUKA.

Michezo na Afya za Watumishi

177. **Mheshimiwa Spika**, Kwa Mwaka 2015/2016, Wizara imefanikiwa kushiriki katika Bonanza lililodhaminiwa na TANTRADE kwa lengo la kujenga afya za Watumishi, kushirikiana na kufahamiana.

Usimamizi wa Mapato na Matumizi

178. **Mheshimiwa Spika,** Kuhusu usimamizi wa ukusanyaji wa mapato ya Serikali, Wizara yangu imeendelea kuhakikisha wanaopaswa kulipa ada ya leseni wanalipa wanafanya hivyo. Wizara kwa kutumia kitengo cha Ufuatiliaji na Uperembaji (M & E Section) na maafisa biashara walio katika Halmashauri zote nchini wameendelea kufanya ukaguzi kuhakikisha kila mfanyabiashara anayestahili kulipia ada ya leseni analipa na hatua za kisheria zinachukuliwa kwa mfanyabiashara yeyote anayepatikana akifanya biashara bila kuwa na leseni stahili na zoezi hilo ni endelevu.

179. **Mheshimiwa Spika,** Kuhusu matumizi, Wizara inaendelea kuhakikisha matumizi yanafanyika kulingana na Kanuni, Taratibu na Sheria za fedha za Serikali. Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani kimeendelea kuimarishwa na kimeweza kutoa mchango mkubwa wa kusimamia matumizi mazuri ya fedha za Serikali, aidha Wahasibu wamepata nafasi ya kupata mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi ili kuwaongezea uwezo wa kufanya kazi zao kitaalaumu zaidi kwa kufuata Kanuni, taratibu na sheria za fedha za Serikali. Pia Kamati ya Ukaguzi wa Hesabu (Audit Committee) imeimarishwa na inapitia taarifa zinazotolewa na Mkaguzi Mkuu wa Ndani kila

robo mwaka na kutoa maagizo mbalimbali. Utendaji huu wa Kamati ya Ukaguzi wa Hesabu umeongeza nidhamu ya matumizi ya fedha za Serikali katika Wizara yangu.

Usimamizi wa Ununuzi

180. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kusimamia shughuli za ununuzi kwa kuzingatia Sheria ya Ununuzi Na.7 ya mwaka 2011 na kanuni zake za mwaka 2013, GN 446. Sheria hiyo kwa sasa ipo kwenye marekebisho chini ya Tume ya kurekebisha Sheria kwa madhumuni ya kubainisha upungufu katika utekelezaji wa sheria hiyo pamoja na madhara ya upungufu huo kwa Serikali na taasisi zake.

181. **Mheshimiwa Spika**, Katika kutekeleza majukumu yanayohusu Usimamizi wa Ununuzi, Wizara kupitia Kitengo chake cha Ununuzi kimetekeleza majukumu yafuatayo;

- i) Kufanya manunuzi ya jumla ya Sh. 245,139,796 hadi robo ya pili ya mwaka ambapo Sh.110,837,888 zilitumika kununua bidhaa na Sh.134,301,912 zilitumika kununua huduma mbalimbali;

- ii) Kufanya vikao vya Bodi ya Zabuni vipatavyo vitano (5) na kufanikisha upatikanaji wa ridhaa ya Bodi katika mambo yanayohusu Ununuzi Wizarani na kuwezesha upatikanaji wa thamani ya fedha kwenye bidhaa na huduma zilizoununuliwa;
- iii) Kununua na kugawa bidhaa na huduma mbali mbali kwa mujibu wa Mpango wa Ununuzi wa Mwaka 2015/2016 ambapo taarifa za Ununuzi za mwezi na robo za mwaka ziliandaliwa na kuwasilishwa kwenye Taasisi ya Kudhibiti Ununuzi wa Umma (PPRA); na
- iv) Kuhakiki mali za Wizara (Physical Verification and stock taking) kwa mwaka wa fedha 2015/2016 na kufanikisha uboreshaji wa daftari la Mali za Wizara (Updating Asset Register) kwa mujibu wa Sheria ya Fedha Na. 6 ya Mwaka na Kanuni zake, GN.132 2001 iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2004.

Masuala ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA)

182. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kusimamia matumizi bora na sahihi ya vifaa na mifumo ya TEHAMA kwa watumishi ili kuongeza ufanisi katika utendaji kazi na utoaji huduma

kwa wadau wa ndani na wa nje. Katika Mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Wakala wa Serikali Mtandao ilipata kibali kutoka Benki ya Dunia na kumruhusu mtaalamu mwelekezi kuanza kazi ya utengenezaji wa Mfumo na Mtandao wa Tovuti ya Biashara ya Kitaifa (National Business Portal). Kazi ya utengenezaji wa mfumo inaendelea. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Chuo cha Utumishi wa Umma (Tanzania Public Service College) imekamilisha usimikwaji wa Mfumo wa Ufuatiliaji wa Majalada (Computerized File Tracking System) ambapo mafunzo juu ya matumizi ya Mfumo huu yameanza katika ngazi ya Menejimenti na yanaendelea kutolewa kwa watumishi. Aidha, Wizara imeboresha tovuti yake kulingana na mwongozo uliotolewa na Ofisi ya Rais – Menejimenti ya Utumishi wa Umma (Technical Standards and Guidelines for Government Websites – 2014) ili kutimiza mahitaji ya Serikali na wadau wote.

HUDUMA ZA SHERIA

183. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kutekeleza majukumu yanayohusu usimamizi wa sheria, Wizara kupitia Kitengo chake cha Sheria kimetekeleza majukumu yafuatayo;

- i) Wizara kwa kushirikiana na Mwanasheria Mkuu wa Serikali imefanya marekebisho ya Sheria ya Stakabadhi ya Ghala na imeandaa Kanuni ya Stakabadhi ya Ghala na Kanuni ya "Communication to the Public" inayosimamiwa na COSOTA kwa ajili ya kulinda wasanii;
- ii) Imeandaa "The Prscribed National Standards Notices" pamoja na Matamko matatu ya Kiwango (three Declaration on Standards za - TBS) kwa ajili ya kuweka viwango kwenye bidhaa zinazoingia nchini;
- iii) Imefanya mapitio ya Mikataba 44 ya Viwanda vilivyo binafsishwa na kutoa ushauri wa kisheria;
- iv) Imeandaa Mikataba ya watoa huduma wote kwa Wizara; na
- v) Imeandaa "Mechantile Mark Act, Task Force for Fair Competition Commission" kwa ajili ya kumshauri Mtendaji Mkuu wa Ushindani kwenye kuteketeza bidhaa bandia.

Mambo Mtambuka

Kushughulikia Malalamiko

184. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2015/2016, Wizara imeunda Dawati la kushughulikia malalamiko na kero za wadau wa nje. Dawati limeweka utaratibu wa kupokea, kukusanya, kufuatilia na kutafuta ufumbuzi wa malalamiko na kero na kuwasilisha taarifa kwenye Menejimenti ya Wizara. Aidha, umewekwa muda maalum wa wiki moja kushughulikia malalamiko na kero na kutoa mrejesho kwa wadau ndani ya muda maalumu.

Kupambana na Rushwa

185. **Mheshimiwa Spika**, Kwa Mwaka 2015/2016 Wizara imeendelea kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa kupambana na Rushwa kwa kuhakikisha kuwa Sheria, Kanuni na Taratibu zinazotoa miongozo ya utoaji huduma bora na uwajibikaji katika utumishi wa Umma zinafuatwa. Pia, Wizara imeendelea kuboresha huduma mbalimbali zinazotolewa kwa wateja wa ndani na nje baada ya kupatiwa mafunzo ya elimu ya huduma kwa mteja.

Usimamizi wa Mazingira

186. **Mheshimiwa Spika**, Kwa Mwaka 2015/2016 Wizara kupitia vikao vya kisekta imeendelea kuhamasisha wenye viwanda

kusimamia na kutekeleza miongozo inayohusu kuhifadhi na kulinda mazingira katika shughuli zote za uzalishaji viwandani. Aidha, Wizara imeendelea kuhamasisha sekta Binafsi kutumia mitambo ya kisasa na rafiki kwa mazingira kwenye mlolongo wa uzalishaji (cleaner production) ambapo kiwanda kinatakiwa kutumia mitambo itakayozuia utoaji na umwagaji wa taka ovyo kabla ya kuanza na hata baada ya kukamilisha uzalishaji. Mfano viwanda vya saruji vinatoa vumbi jembamba wakati wa uzalishaji, ili kuzuia hali hiyo hutumia mitambo inayoitwa *electrostatic precipitator* ambayo ndani yake kuna majimaji yanayofyonza vumbi hilo kabla halijaachiliwa hewani. Vile vile, Wizara kwa kushirikiana na NEMC imeweza kufanya ukaguzi wa viwanda kwa lengo la kuwashauri juu ya utunzaji bora wa mazingira.

Mapambano ya UKIMWI

187. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mujibu wa Mwongozo wa Serikali, kupitia Waraka Na. 1 wa mwaka 2006 unaohusu utoaji huduma kwa watumishi wanaoishi na Virusi vya VVU na UKIMWI, kwa Mwaka 2015/2016 Wizara imeendelea kutoa huduma ya lishe, usafiri na virutubisho kwa watumishi wake wanne waliojiweka wazi na wanaoishi na VVU na UKIMWI. Huduma hii hutolewa kwa ajili ya

kuboresha afya zao ili waweze kuchangia katika ujenzi wa Taifa. Pia, Watumishi wameendelea kusisitizwa kupima afya zao kwa hiari na kujikinga na maambukizi mapya.

JINSIA

188. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa Mwaka 2015/2016 iliendelea kutoa elimu ya dhana ya jinsia kwa wadau wa sekta hususan Maafisa Biashara mikoani na maafisa wanaoshughulikia masuala ya wanawake mipakani. Pia iliendelea kutatua kero za wanawake wafanyabiashara kwa kuanzisha Dawati la kushughulikia masuala ya jinsia kwenye mipaka ya Tanzania na nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki.

189. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na UN WOMEN imeandaa mfumo wa upatikanaji wa taarifa za utekelezaji zinazozingatia jinsia. Mfumo huo umeandaliwa na timu ya wataalam 15 kutoka Idara/Taasisi chini ya Wizara wanaohusika na masuala ya Jinsia. Aidha, maafisa wa M&E/waratibu wa Madawati 70 kutoka Wizara na Taasisi walijengewa uwezo wa ukusanyaji wa taarifa zinazozingatia jinsia kwa kutumia mfumo huo ambao unatarajiwa kuanza kutumika 2016/2017.

190. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na UN WOMEN wamefanya uchambuzi wa kijinsia kwa Sera mpya ya Biashara (National Trade policy) inayoandaliwa. Masuala muhimu yanayotiliwa mkazo katika Sera mpya ya Biashara (NTP) ni pamoja na kuhakikisha kuwa itawezesha ukuaji wa maslahi ya wanawake wafanyakazi na kuwezesha wanawake katika viwanda vidogo na biashara vidogo. Pia, Wizara imeandaa mafunzo maalum kwa ajili ya Maafisa Biashara wa Mikoa kuhusu Jinsia, upangaji wa bajeti inayozingatia jinsia na uwezeshaji wanawake kiuchumi tarehe 23-27 Novemba, 2015 iliyofanyika mkoani Dodoma. Jumla ya Maafisa Biashara wa Mikoa 26 ya Tanzania bara walishiriki. Aidha, washiriki walitakiwa kuandaa Mipango kazi ya kuwawezesha Wanawake kiuchumi katika mikoa wanayotoka kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

191. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile, Wizara inaratibu uanzishwaji wa Dawati la Kijinsia (Gender Help Desk) kwenye mipaka ili kuwasaidia wanawake wanaofanya biashara ya kimataifa. Mwongozo kwa ajili ya uanzishwaji wa Dawati la Kijinsia umeandaliwa na mafunzo kwa ajili ya kujengea uwezo maafisa wa Kamati ya Pamoja Mipakani yalifanyika 4-5 Februari, 2016 mkoani Dodoma. Jumla ya maafisa 35 kutoka

mipaka ya Kabanga, Mutukula, Sirari na Namanga na Holili walinufaika. Mafunzo yalihusisha kanuni za Masuala ya Jinsia na wajibu wa maafisa katika uendeshaji wa madawati ya Kijinsia yaliyoanzishwa na Miongozo mbalimbali ya biashara za mipakani.

4.0 MALENGO YA MWAKA 2016/2017

4.1 IDARA ZA KISEKTA

4.1.1 Sekta ya Viwanda

192. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2016/2017 Sekta ya Maendeleo ya Viwanda itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuhamasisha Sekta Binafsi kuanzisha na kuendeleza viwanda vinavyotumia malighafi za hapa nchini na kuvutia wawekezaji kujenga viwanda vya vifungashio (intergrated packaging industry);
- ii) Kutekeleza Miradi ya Kimkakati kwa kushirikisha Sekta Binafsi ambayo ni Mchuchuma na Liganga, Magadi Soda-Engaruka, Viwanda vya mbolea na kemikali na kufufua Kiwanda cha Kutengeneza Matairi cha *General Tyre East Africa Ltd*;
- iii) Kuanzisha na kuboresha vivutio vya uwekezaji katika viwanda vinavyozalisha ajira kwa wingi (Light Manufacturing) kwa kuwalenga zaidi wazawa;

- iv) Kuendelea kubainisha maeneo ya viwanda katika mikoa yote kwa matumizi ya sasa na mbeleni na kuendeleza maeneo Maalumu ya Uwekezaji (EPZ & SEZ);
- v) Kujenga Kongano za Viwanda (Industrial Clusters) hususan katika sekta ndogo za ngozi na bidhaa za ngozi (Dodoma) na nguo na mavazi katika eneo la TAMCO Kibaha;
- vi) Kukusanya, kuchambua na kuandaa wajihi (profile) na takwimu za viwanda;

Kuhamasisha vyo vya ufundi stadi kuhusisha mafunzo ya ujuzi maalum wa viwanda (specialised industrial skills) katika mitaala yao ili kutatua upatikanaji wa ujuzi husika;

Kujenga uwezo wa Taasisi za utafiti zilizo chini ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji ili ziongeze uwezo wa mifumo yao ya uvumbuzi, uhamishaji na usambazaji wa teknolojia (technology tranfer, innovation and commercialization) na kuhamasisha Sekta Binafsi kuzitumia;
- vii) Kwa kushirikiana na Msajili wa Hazina kufanya uchambuzi wa mikabata ya viwanda vilivyobinafsishwa hasa vile vinavyosuasua na vilivyokufa na

- kuchukua hatua stahiki kwa wamiliki wa viwanda vilivyokiuka masharti ya mikataba ya mauzo;
- viii) Kuhamasisha wananchi kuunga mkono dhima ya ujenzi wa uchumi wa viwanda; na
- ix) Kuanza majadiliano na taasisi maalum za Serikali kama Jeshi, Polisi na Magereza juu ya kutumia taasisi hizo kuongeza kasi ya ujenzi wa uchumi wa viwanda 2017/2018.

4.1.2 Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo

193. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Sekta ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo imepanga kutekeleza malengo yafuatayo;

- i) Kuhamasisha Serikali za Mikoa na Wilaya kutenga maeneo kwa ajili ya kuanzisha mitaa ya viwanda vidogo nchini;
- ii) Kuandaa muongozo kwa ajili ya kurasimisha shughuli za kiuchumi za wajasiriamali wadogo nchini;

- iii) Kufanya mapitio ya Sera ya Maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo ya Mwaka 2003;
- iv) Kuwezesha upatikanaji wa mtaji wa ziada wa Shilingi 2,400,000,000 kwa wajasiriamali wadogo – NEDF;
- v) Kuwezesha upatikanaji wa teknolojia kwa wajasiriamali wadogo;
- vi) Kuifanyia mageuzi (restructuring) SIDO kwa lengo la kuboresha huduma zake kwa walengwa;
- vii) Kuwezesha Sekta ya Samani kutoa huduma bora na ufanisi ikijumuisha kufanya tathmini ya mahitaji halisi ya sekta hiyo; na
- viii) Kuhamasisha na kusimamia maendeleo ya sekta ya mafuta ya mbegu hususan alizeti.

4.1.3 Sekta ya Biashara

194. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017 Sekta ya Biashara itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuendeleza majadiliano ya kibiashara kati ya Nchi na Nchi (Bilateral), Kikanda (Regional) na Kimataifa (Multilateral) kwa ajili ya kupanua wigo wa fursa za masoko na biashara ili kuvutia uwekezaji;
- ii) Kuendelea kuimarisha wepesi wa kufanya biashara kwa kusimamia na kuratibu shughuli za Kamati za Kitaifa za Kuondoa Vikwazo vya Biashara Visivyokuwa vya Kiushuru (Non Tariff Barriers), Sheria za Afya ya Binadamu, Wanyama na Mimea (Sanitary and Phytosanitary Measures), Vikwazo vya Biashara vya Kiufundi (Technical Barrier to Trade) na Uwezeshaji wa Biashara (Trade Facilitation);
- iii) Kuendelea na maandalizi ya kutekeleza Mkataba wa Urahisishaji wa Biashara (Trade facilitation) chini ya Shirika la Biashara la Dunia (WTO);
- iv) Kuendelea na majadiliano ya kuanzishwa kwa Eneo Huru la Biashara la nchi za Afrika (Continental Free Trade Area) na Mikakati ya Kukuza Biashara miongoni mwa Nchi Wanachama wa Afrika (Boosting Intra African Trade);
- v) Kukamilisha mapitio ya Sera ya Taifa ya Biashara ya 2003; na

vi) Kuendelea na maandalizi ya kuandika upya Sheria ya *Anti Dumping and Counterfeit Measures* kwa ajili ya kulinda viwanda vyetu pale itakapobidi.

4.1.4 Sekta ya Masoko

195. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017 Sekta ya Masoko itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuendelea kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa sasa – BRN;
- ii) Kuendelea kutafuta masoko ya bidhaa za mazao ndani na nje ya nchi;
- iii) Kuimarisha matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi Ghalani;
- iv) Kuendeleza Miundombinu ya Masoko nchini;
- v) Kuimarisha biashara za mipakani;
- vi) Kuwezesha vikundi vya wakulima, wajasiriamali na wafanyabiashara kutangaza bidhaa na huduma za Tanzania katika masoko ya Ndani, Kikanda na Kimataifa kwa njia mbalimbali ikiwemo maonesho ya Kibiashara Kitaifa, Kikanda na Kimataifa;
- vii) Kuimarisha Mfumo wa ukusanyaji wa taarifa za Masoko;
- viii) Kufanya tafiti mbalimbali kuhusu masoko ya Mazao na Bidhaa;

- ix) Kuandaa Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji (National Consumer Protection Policy);
- x) Kuandaa Sera ya Taifa ya Viwango (National Standard Policy);
- xi) Kukamilisha Sera na Mkakati wa Miliki Bunifu;
- xii) Kukamilisha Marekebisho ya Sheria ya Haki Miliki na Haki Shiriki ya Mwaka 1999; na
- xiii) Kukamilisha Marekebisho ya Sheria ya Vipimo.

4.1.5 Sekta ya Uwekezaji

196. ***Mheshimiwa Spika***, Katika Mwaka 2016/2017, Idara ya Uwekezaji itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuhamasisha uwekezaji wa ndani na nje ya nchi kuwekeza katika sekta mbalimbali za uchumi hapa nchini;
- ii) Kwa namna ya kipekee kubuni mpango na mkakati wa kuhamasisha Watanzania kuwekeza katika Sekta ya Viwanda;
- iii) Kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji hapa nchini ili kuondoa

changamoto zinazowapata wafanyabiashara na wawekezaji;

- iv) Kukamilisha mapitio ya Sera ya Uwekezaji ya Mwaka 1996, Sheria yake ya mwaka 1997 na Kanuni zake;
- v) Kusimamia na kuratibu shughuli za Taasisi zilizopo chini ya Idara ya Uwekezaji ambazo ni Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) zinazotekeleza majukumu yanayohusu Uwekezaji nchini; na,
- vi) Kuratibu tafiti mbalimbali kuhusu uwekezaji.

4.2 TAASISI CHINI YA WIZARA

Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO)

197. *Mheshimiwa Spika*, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO) itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuendelea kutoa ushauri wa kitaalam na kiufundi kwa Benki ya TIB Development kwenye maeneo yote yanayohusu viwanda na sekta zinazoibukia za mafuta na gesi;
- ii) Kuendelea kutoa huduma za kitaalamu viwandani zenye lengo la kuongeza

uzalishaji wa bidhaa bora bila kuchafua mazingira pia zinazolenga matumizi bora ya nishati;

- iii) Kuanzisha na kuhakiki maabara ya makaa ya mawe, mafuta na gesi itakayokuwa na viwango vya kimataifa na kuweza kutoa huduma bora kwa wazalishaji viwandani;
- iv) Kuendelea na mchakato wa kufanya utafiti na kutoa mafunzo kwa wadau mbalimbali wa Sekta ya Ngozi jinsi ya kupunguza uharibifu wa mazingira kwa kuhifadhi na kurejesha taka za ngozi ili kutengeneza bidhaa kama 'Leather boards';
- v) Kuendelea na kukamilisha mchakato wa kuhakiki na kuboresha maabara ya mazingira, kemia na ya vifaa vya kihandisi ili ziweze kufikia viwango vya kimataifa na kuweza kutoa huduma bora kwa wazalishaji viwandani;
- vi) Kuanzisha na kuhakiki maabara ya vipimo vya chuma kigumu (Iron and Steel metallurgy laboratory);
- vii) Kuwapa mafunzo wafanyakazi kumi kwenye 'ISO' (Specific professional skills development);

- viii) Kufanya matengenezo ya vifaa vya maabara ya mazingira, chakula na kemia;
- ix) Kutafiti vigezo vya uzalishaji wa chuma cha pua (steel bar production parameter) katika viwanda/mashine za kawaida za chuma (conventional rolling mill);
- x) Kuendelea kukamilisha mchakato wa kurejea Sheria ya Bunge Na. 5 ya mwaka 1979 iliyoanzisha TIRDO; na
- xi) Kuendelea kutekeleza Mfumo wa Ufuatiliaji wa Mazao (traceability) kwa kutumia teknohama na pia kusaidia utendaji wa kampuni ya *GS1 National (Tz) Ltd* kama mshauri wa kiufundi.

Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo (TEMDO)

198. **Mheshimiwa Spika**, Kwa Mwaka 2016/2017, Taasisi ya Uhandisi na Usanifu wa Mitambo (TEMDO) itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kubuni teknolojia mbalimbali zitakazoweza uanzishwaji wa viwanda vidogo na vya kati kwa kutumia malighafi za nchini. Teknolojia hizo ni pamoja na: kutengeneza vifaa na vipuri vya pikipiki nchini na kutengeneza bidhaa mbalimbali kutokana na taka za mijini;

- ii) Kubuni na kuendeleza teknolojia zinazolinda mazingira, afya na kuendeleza nishati mbadala ikiwa ni pamoja na: mtambo wa kusafisha na kurejesha maji taka, jokofu litakalotumika kuhifadhi bidhaa mbalimbali; mtambo wa kuzalisha umeme kwa njia ya maji na mabaki ya mimea;
- iii) Kuendeleza na kuhamasisha mitambo ya kusindika mafuta ya kula (alizeti na mengineyo) pamoja na kukausha mazao mbalimbali ya kilimo kwa lengo la kuanzishwa kwa viwanda vidogo na vya kati;
- iv) Kuboresha miundombinu ya kiatamizi cha teknolojia na biashara na kutoa huduma kwa wajasiriamali watengenezaji wa mashine na vifaa kwa matumizi ya viwanda vidogo na vya kati; na,
- v) Kutangaza shughuli za taasisi kupitia vyombo vya habari na kushiriki kwenye maonesho ya kibiashara ili kutangaza teknolojia zinazoendelezwa na Taasisi.

Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC)

199. **Mheshimiwa Spika**, Kwa Mwaka 2016/2017, Kituo cha Zana za Kilimo na Teknolojia Vijijini (CAMARTEC) kitatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuandaa kanuni mbalimbali zitakazoweza utekelezaji wa majukumu mbalimbali ya kituo;
- ii) Kutengeneza mashine maalumu kwa ajili ya kuandaa matofali yatakayotumika katika kueneza ujenzi wa nyumba za gharama nafuu nchini;
- iii) Kusambaza teknolojia zilizohakikiwa pamoja na kutoa mafunzo kupitia vikundi mbalimbali katika jamii;
- iv) Kuendeleza ujenzi wa mitambo ya *biogas* ambayo ni nishati rafiki kwa mazingira kwa ajili ya kuzalisha umeme, gesi ya kupikia kwa ngazi ya kaya na familia;
- v) Kubuni, kuendeleza, kutengeneza na kusambaza teknolojia mbalimbali zilizo rafiki na nafuu kwa ajili ya uboreshaji wa shughuli za kilimo na ufundi vijijini;
- vi) Kutafuta maeneo kwa ajili ya kufanyia majaribio ya zana za kilimo ili kubaini ubora wake kabla ya kusambazwa kwa watumiaji; na
- vii) Kutoa mafunzo kwa vikundi vitakavyosaidia ujenzi, uenezaji na usambazaji wa mitambo ya *biogas* kwa ngazi ya kaya kupitia Mradi wa *Tanzania Domestic*

Biogas Programme (TDBP) kitaendelea. Aidha, Kituo kitatoa elimu juu ya matumizi ya mbolea hai (bioslury) katika kuongeza tija na uzalishaji kwenye kilimo.

Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA)

200. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, COSOTA itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuimarisha shughuli za makusanyo ya mirabaha kutoka kwenye mashirika ya habari na utangazaji (redio na televisheni);
- ii) Kutoa elimu kwa wananchi na wadau wa sanaa kuhusiana na mambo ya Hakimiliki na Hakishiriki;
- iii) Kufanya ukaguzi wa kazi zinazolindwa na Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki (anti piracy raids);
- iv) Kushughulikia migogoro na kesi za Hakimiliki na Hakishiriki;
- v) Kushughulikia marekebisho ya Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki Na. 7/1999 na Kanuni za Leseni na kanuni nyingine zinazohusiana na Hakimiliki;
- vi) Kuendelea kukusanya na kugawa mirabaha kwa wasanii; na

- vii) Kuendelea kusajili wanachama (wasanii) na kazi zao.

Bodi ya Leseni za Maghala (TWLB)

201. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Bodi ya Leseni za Maghala Tanzania itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuboresha mfumo wa utoaji leseni, na kupanua wigo wa mikopo kwa wakulima wa vijijini kwa lengo la kuongeza ufanisi katika biashara ya mazao ya kilimo;
- ii) Kuendelea kushirikiana na wadau zikiwemo taasisi za elimu ya juu kutoa mafunzo yanayohusu Mfumo wa Stakabadhi;
- iii) Kufanya utafiti kuhusu mazao yanayotumia mfumo ili kuwawezesha wadau kuwa na uelewa mpana kuhusu mazao na Mfumo kwa ujumla;
- iv) Kujenga uwezo wa wafanyakazi wa Bodi kutumia Mfumo wa Teknolojia ya Habari na Mawasiliano kwa kununua vifaa na kuanzisha mifumo wa kielektroniki kwa ajili ya kurahisisha upatikanaji, utunzaji na usambazaji wa taarifa za mfumo kwa

wadau pamoja na kuwaelimisha wadau jinsi ya kutumia mifumo hiyo;

- v) Kuanzisha ofisi katika mikoa ya Mtwara na Lindi;
- vi) Kuendelea kutoa elimu ya Mfumo kwa wadau wote kwa kuandaa semina na makongamano, kushiriki katika vipindi vya redio na televisheni, kusambaza vipeperushi na kuwatembelea wadau na kusikiliza maoni, ushauri na malalamiko yao kuhusu mfumo;
- vii) Kujenga uwezo kwa watendaji wa Bodi ili kuongeza ufanisi katika utendaji kazi;
- viii) Kuomba na kufuatilia ajira mpya za wafanyakazi wa Bodi ili kujaza ikama ya Bodi; na
- ix) Kuendelea kutafuta na kuboresha vyanzo vya ndani vya mapato ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa majukumu ya Bodi.

Baraza la Ushindani (FCT)

202. **Mheshimiwa Spika**, Baraza La Ushindani (FCT) katika Mwaka 2016/2017 litatekeleza mambo yafuatayo:-

- i) Kusikiliza na kutoa maamuzi ya kesi za rufaa zinazotokana na mchakato wa

udhibiti na ushindani wa kibiashara nchini;

- ii) Kuongeza uwezo wa Baraza katika kushughulikia kesi zinazohusu masuala ya ushindani wa kibiashara kwa kuwaongezea ujuzi wajumbe wa Baraza, Watumishi wa Baraza sambamba na maboresho katika mifumo ya utendaji kazi wa Baraza;
- iii) Kuendelea kutoa elimu kwa umma juu ya kazi za Baraza, umuhimu katika uchumi pamoja na namna ya kuwasilisha rufaa katika Baraza; na
- iv) Kuendelea kushughulikia masuala mtambuka ikiwa ni pamoja na utawala bora na mapambano dhidi ya UKIMWI na virusi vya UKIMWI.

Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA)

203. **Mheshimiwa Spika**, Malengo ya Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni (BRELA) kwa kipindi cha Mwaka 2016/2017 ni kama yafuatayo:-

- i) Kuendelea kuweka na kuboresha mifumo ya kiteknolojia itakayowawezesha wadau

kupata taarifa na huduma kwenye mifumo ya kompyuta na kuwawezesha wateja kusajili kwa njia ya mtandao;

- ii) Kuendelea kufanya marejeo ya sheria zinazosimamiwa na Wakala ili ziweze kwenda na wakati;
- iii) Kuendelea kuelimisha umma kuhusu shughuli za Wakala na jinsi taarifa zinavyotolewa kwa njia ya mtandao na umuhimu wa kusajili biashara;
- iv) Kuendeleza watumishi na kuweka mazingira mazuri ya utendaji kazi ili kuongeza tija na uwajibikaji;
- v) Kuendeleza mahusiano na mashirika ya kimataifa ambayo Tanzania ni mwanachama;
- vi) Kuanza kwa ujenzi wa Jengo la BRELA kwa ajili ya Ofisi na Masijala;
- vii) Kuendeleza na kuimarisha ushirikiano na taasisi mbalimbali za Serikali na binafsi ambazo ni wadau wa Wakala;
- viii) Kutafuta rasilimali fedha kwa ajili ya kugharimia shughuli za maendeleo za Wakala; na,
- ix) Kufanya utambuzi wa viwanda vyote nchini vilivyo katika maeneo na visivyo

kuwa katika maeneo ya viwanda na pia vilivyo na visivyo na leseni.

Wakala wa Vipimo (WMA)

204. **Mheshimiwa Spika**, Malengo ya Wakala wa Vipimo kwa Mwaka 2016/2017 ni yafuatayo:-

- i) Kukagua na kusimamia matumizi ya vipimo rasmi;
- ii) Kushirikiana na wadau kufanikisha kutungwa kwa Sheria Mpya ya Vipimo;
- iii) Kuhamasisha matumizi ya TEHAMA katika kutekeleza majukumu ya Wakala;
- iv) Kutoa elimu kwa umma kuhusu matumizi sahihi ya vipimo;
- v) Kuanzisha kazidata ya vipimo itakayotumiwa wakati tunapopanga na kufanya makadirio ya mapato ya Wakala;
- vi) Kukamilisha ujenzi wa jengo la upimaji wa matenki ya mafuta eneo la Misugusugu, Kibaha na ofisi ya Wakala Mkoani Kilimanjaro;
- vii) Kufanya maboresho ya Ofisi za Wakala wa Vipimo;

- viii) Kununua vitendea kazi yakiwemo magari na mitambo (verification trucks);
- ix) Kuanzisha na kutekeleza Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini (M&E system) ili kuimarisha utunzaji wa takwimu mbalimbali; na
- x) Kuongeza Idadi ya Watumishi.

Baraza la Taifa la Utetezi wa Mlaji (NCAC).

205. **Mheshimiwa Spika**, Katika kipindi cha Mwaka 2016/2017, Baraza la Taifa la Utetezi wa Mlaji (NCAC) litatekeleza yafuatayo:

- i) Kuwatetea walaji dhidi ya ushindani usio wa haki;
- ii) Kufanyia marekebisho Sheria ya Ushindani ili kuimarisha utetezi wa haki za walaji; na
- iii) Kushirikiana na wadau kuandaa Sera ya Taifa ya Kumlinda Mlaji.

Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Kuzalisha Bidhaa za Kuuza nje (EPZA)

206. **Mheshimiwa Spika**, Kwa Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Kuzalisha Bidhaa za Kuuza Nje (EPZA) itatekeleza yafuatayo:-

Bagamoyo SEZ

- i) Kufanya usanifu wa kina wa ujenzi wa miundombinu ya ndani (barabara), katika eneo la awamu ya kwanza ya eneo la mradi;
- ii) Kuboresha makazi holela ya maeneo ya makazi ya Mlingotini, Kiromo na Zinga;
- iii) Kuendelea kufanya tafiti na ufuatiliaji wa kutathmini utendaji wa Mamlaka ya EPZ katika kufikia malengo yake;
- iv) Kuwezesha ujenzi na usambazaji wa miundombinu ya nje, umeme na maji kufikia eneo la mradi;
- v) Kumalizia kulipa fidia katika eneo lililofanyiwa uthamini lenye ukubwa wa hekari 5,743;
- vi) Kuwezesha ujenzi wa makazi mapya katika eneo la Zinga kwa waliopisha Mradi wa Eneo la Viwanda (Port side Industrial Zone);
- vii) Kupima viwanja na kuchora ramani pamoja na gharama za usajili wa Hati Miliki katika eneo la awamu ya 1 na 2B la eneo la mradi wa viwanda; na

- viii) Kuendelea kuutangaza mradi kitaifa na kimataifa na kuendeleza shughuli zote za maendeleo ya mradi.

Kurasini *Logistic Centre*

- i) Kubomoa, kusafisha eneo na kujenga uzio kuzunguka eneo la mradi;
- ii) Kuandaa michoro itakayoonesha jinsi eneo litakavyokuwa ikiwemo matumizi; na
- iii) Kutafuta mwekezaji mahiri ili ajenge miundombinu na kuvutia wawekezaji.

Maeneo Mengine

- (i) Kumalizia fidia katika maeneo ya mradi yaliyofanyiwa uthamini ya Tanga, Bunda, Kigoma, Ruvuma na Manyoni SEZ;
- (ii) Kufanya Upembuzi Yakinifu na Mpango Kamambe katika miradi ya Mtwara, Tanga, Manyoni, Bunda na Ruvuma SEZ;
- (iii) Kufanya Usanifu wa Kina wa ujenzi wa miundombinu ya ndani katika maeneo ya mradi ya Tanga na Ruvuma;
- (iv) Kupima viwanja na gharama za usajili wa Hati Miliki katika maeneo ya miradi ya Tanga, Kigoma, Manyoni, Bunda na Ruvuma; na

- (v) Kuendelea kutangaza miradi kitaifa na kimataifa na kuendeleza shughuli zote za maaendeleo ya miradi ya Tanga na Ruvuma.

Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC)

207. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC) itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuendeleza utekelezaji wa miradi unganishi ya makaa ya mawe ya Mchuchuma na Chuma cha Liganga - Ludewa;
- ii) Kuendeleza utekelezaji wa Mradi wa Kuzalisha Chuma Ghafi -(Ludewa);
- iii) Kukamilisha majaribio na kuanza uzalishaji katika Kiwanda cha Kuzalisha Viuadudu (biolarvicides) kwa ajili ya kuua viluwiluwi kwenye mazalia ya mbu wa malaria (TAMCO, Kibaha);
- iv) Kutekeleza Mradi wa Kuzalisha Umeme kwa kutumia makaa ya mawe ya Ngaka (Mbinga, Ruvuma);
- v) Kufanya uchambuzi yakinifu kwa ajili ya kubainisha gharama na teknolojia muafaka kwa ajili ya Kiwanda cha

Kutengeneza Matairi cha General Tyre, Arusha;

- vi) Kukamilisha upembuzi yakinifu na kumpata mbia wa kujenga Kiwanda cha Kuzalisha Magadi Soda (Engaruka, Arusha);
- vii) Kuendeleza Mashamba ya Mpira ya Kalunga (Morogoro) na Kihuhwi (Tanga);
- viii) Kuhaulisha matumizi ya ardhi kutoka ardhi ya kijiji kwenda uwekezaji na kuanza utekelezaji wa Mradi wa Kilimo cha Michikichi na Kiwanda cha Kuzalisha Mafuta ya Mawese (Kisarawe, Pwani). Aidha, kuhamasisha mikoa ya Mbeya na Kigoma kuwekeza katika miradi ya michikichi;
- ix) Kujenga miundombinu muhimu katika eneo la viwanda TAMCO (Kibaha) na kupima viwanja katika eneo la KMTC na Kange;
- x) Kujenga uwezo wa wananchi wa maeneo husika ili wafaidike na miradi inayotekelezwa na NDC;
- xi) Kuratibu uendelezaji wa Kanda za Maendeleo za Mtwara, Tanga, Kati na Uhuru;

- xii) Kufanya tafiti yakinifu na kuanzisha miradi mipya ya viwanda vitokanavyo na rasilimali asilia kama vile gesi, madini, kilimo na mifugo;
- xiii) Kutafuta fedha za kutekeleza mradi wa kuzalisha umeme wa upepo katika Mkoa wa Singida; na
- xiv) Kuanzisha kiwanda cha kuchimba na kusaga mawe magumu kwa ajili ya utengenezaji wa nguzo za umeme na mataruma ya reli.

Shirika la Viwango la Taifa (TBS)

208. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Shirika la Viwango la Taifa (TBS) itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kuendeleza utaratibu wa kupima ubora wa bidhaa zote mahali zinapotoka kabla ya kuingia nchini (Pre-shipment Verification of Conformity to Standards – PVoC);
- ii) Kushirikiana kwa karibu na vyombo vingine vya Serikali kama Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Mamlaka ya Chakula na Dawa Tanzania (TFDA), Mkemia Mkuu wa Serikali, Mamlaka ya Udhhibiti wa Huduma za Nishati na Maji

(EWURA), Tume ya Ushindani (FCC) na Mamlaka ya udhibiti wa Huduma za Usafiri wa Nchi Kavu na Majini (SUMATRA), ili kuhakikisha kuwa bidhaa zinazolingia nchini ni zenye ubora unaokubalika;

- iii) Kuongeza idadi ya leseni za ubora kutoka leseni 200 zinazotarajiwa kwa Mwaka 2015/2016 na kufikia leseni 220 katika Mwaka 2016/2017;
- iv) Kuongezeka idadi ya upimaji sampuli kutoka 7,000 kwa mwaka hadi kufikia 7,500 katika Mwaka 2016/2017;
- v) Kuongezeka idadi ya vyeti vya ugezi kutoka 7,000 kwa mwaka hadi kufikia 7,500 kwa Mwaka 2016/2017;
- vi) Kutayarisha viwango vya kitaifa 220 vikiwemo viwango vya Sekta ya Huduma;
- vii) Kuendelea na juhudi za kuhakikisha kwamba maabara zote za Shirika zinapata vyeti vya umahiri (laboratory accreditation) ili kuongeza kukubalika kwa bidhaa nyingi za Tanzania katika soko la ndani na la kimataifa;
- viii) Kuendelea kutoa mafunzo kwa wajasiriamali nchini kote kuhusu viwango

- vya udhibiti wa ubora wa bidhaa na kuongeza utoaji vyeti vya ubora wa bidhaa;
- ix) Kuendelea kuimarisha utaratibu wa kukagua ubora wa bidhaa ukiwemo ukaguzi wa magari kabla ya kuingia nchini;
  - x) Kufungua ofisi mpya tatu za mipakani katika mikoa ya Kigoma, Rukwa na Mtwara;
  - xi) Kufungua ofisi mpya katika mikoa ya Mwanza itakayohudumia mikoa ya Kanda ya Ziwa, Dodoma kwa mikoa ya Kanda ya Kati na Mtwara kwa mikoa ya Kusini; na
  - xii) Kuanza ujenzi wa jengo la maabara ya kisasa na upanuzi wa miundombinu ya maabara.

Tume ya Ushindani (FCC)

209. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Tume ya Ushindani (FCC) itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kulinda na kuendeleza ushindani katika soko;
- ii) Kumlinda na kumtetea mlaji;

- iii) Kupambana na kudhibiti bidhaa bandia na kutoa elimu ya bidhaa bandia kwa mlaji;
- iv) Kufanya tafiti mbalimbali juu ya masuala ya ushindani; na
- v) Kuongeza vyanzo vya mapato na kusimamia Sheria ya Matumizi kama ilivyopitishwa (sound financial acquisition and utilization).

Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC)

210. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi cha Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Kituo cha Uwekezaji Tanzania itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kufanya utafiti wa uwekezaji wa kimataifa (Foreign Direct Investment – FDI) na faida za uwekezaji;
- ii) Kuanzisha Kitengo cha Ufuatiliaji na Uperembaji (M&E) kwa lengo la kuhakiki miradi iliyoandikishwa TIC;
- iii) Kufanya warsha za kisekta kuboresha uwekezaji na kutatua changamoto zao;
- iv) Kuhudumia wawekezaji kwa kuboresha huduma za *One Stop Shop* na kuwezesha usajili kwa njia ya mtandao;

- v) Kuwasaidia wawekezaji kupata vibali na hati mbalimbali za kisheria ili waweze kuwekeza hapa nchini;
- vi) Kuandaa na kusambaza taarifa sahihi kwa wawekezaji kuhusu fursa za uwekezaji pamoja na upatikanaji wa mitaji ya wabia;
- vii) Kutafuta maeneo yenye ardhi inayofaa kuwekeza kwa kulenga mahitaji ya wawekezaji;
- viii) Kuwasaidia wajasiriamali wadogo na wa kati kuibua fursa za uwekezaji kwa lengo la kukuza biashara zao na kuongeza kipato;
- ix) Kuwahamasisha wawekezaji wa ndani na nje kuwekeza kwenye sekta muhimu zitakazokuza uchumi kwa haraka hasa viwanda; na
- x) Kuwajengea uwezo wafanyakazi wa Kituo ili waweze kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE)

211. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Chuo Cha Elimu ya Biashara (CBE) itatekeleza yafuatayo:-

- i) Kujenga uwezo (capacity building) wa wahadhiri kupitia mafunzo ya muda mrefu kwa ngazi ya shahada za uzamili na uzamivu;
- ii) Kuboresha miundombinu ya Kampasi ya Dar es Salaam na Dodoma;
- iii) Kuandaa Mpango Kamambe (Master Plan) kwa Kampasi ya Mbeya;
- iv) Kuanzisha kozi mpya za shahada ya uzamili (master degree) katika masomo ya biashara; na
- v) Kuongeza urefu wa jengo la mgahawa kwa ajili ya kupata kumbi za mihadhara na maktaba kwa Kampasi ya Dar es Salaam.

Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO)

212. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO) itatekeleza malengo yafuatayo:-

- i) Kuendelea kuboresha huduma ya maeneo ya kufanyia kazi kwa kujenga miundombinu ya mitaa ya viwanda vidogo katika mikoa ya Dar es Salaam, Mbeya, Morogoro na Mwanza;

- ii) Kujenga uwezo wa vituo vya kuendeleza na kuhawilisha teknolojia na kuhakikisha vinatengeneza bidhaa bora na zenye uwezo wa kushindana;
- iii) Kutoa ushauri na mafunzo katika suala la teknolojia hasa katika kubuni, kuchagua, kununua, kutengeneza, kuuza na kuboresha;
- iv) Kutoa ushauri na mafunzo katika mambo ya rasilimali fedha hasa katika upatikanaji wake, udhibiti na uwekaji wa kumbukumbu;
- v) Kutoa mafunzo ya ujasiriamali, usimamizi wa biashara na kuongeza thamani malighafi zilizoko katika wilaya zote nchini;
- vi) Kukusanya na kutoa taarifa za masoko kwa wajasiriamali ikiwa ni pamoja na kuwaunganisha wajasiriamali wadogo na wakubwa;
- vii) Kujenga uwezo wa wajasiriamali kupata na kutumia taarifa za masoko kupitia TEHAMA; na
- viii) Kuboresha programu ya viitamizi (incubators) na kongano (cluster) kwa kushirikiana na wadau mbalimbali kama

vile sekta binafsi, wanataaluma na taasisi za ufundi.

Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TANTRADE)

213. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TanTrade) itatekeleza yafuatayo:-

- i. Kutoa mafunzo ya kuchuna ngozi kwa kushirikiana na Taasisi ya Teknolojia ya Dar-es-Salaam, Kampasi ya Mwanza kwa wachunaji 500 katika Mikoa ya Tanzania Bara na Zanzibar ili kupata ngozi bora kwa ajili ya viwanda vya ndani na nje ya nchi;
- ii. Kutoa mafunzo ya kutengeneza viatu na bidhaa za ngozi kwa wajasiriamali 100 wa Kanda ya Kati yatakayofanyika katika Chuo cha Ngozi cha SIDO kilichopo Dodoma. Vilevile, mafunzo yatatolewa kwa wajasiriamali 100 wa Kanda ya Kaskazini yatakayofanyika katika Taasisi ya Teknolojia, Kampasi ya Arusha. Mafunzo hayo yanatarajia kuwawezesha washiriki kupata utaalamu wa kutengeneza bidhaa za ngozi, kuzalisha ajira na kuongeza

kipato na kukuza uchumi wa nchi kwa ujumla;

- iii. Kutoa mafunzo ya ufugaji bora wa nyuki kwa ajili ya kuzalisha asali bora kwa wafuga nyuki 450 wa Mikoa ya Singida, Tabora na Shinyanga. Mafunzo hayo yatafanyika katika Kituo cha Kuchakata Asali kilichopo Mjini Singida kwa ushirikiano na Taasisi ya Singida Youth Entrepreneurs and *Consultants Cooperative Society* kinachoundwa na vijana wahitimu wa vyuo vikuu vya hapa nchini;
- iv. Kuwawezesha wazalishaji 200 wa ufuta wa mikoa ya Lindi na Mtwara kupata mbegu bora ya ufuta itakayowezesha kuongeza uzalishaji kwa ajili ya soko la ndani na la nje. Mafunzo ya kilimo bora cha ufuta yatatolewa kwa wakulima kwa kushirikiana na Taasisi ya AMSHA yenye wanachama wapatao 5,000 waliopo katika mikoa hiyo miwili;
- v. Kutoa mafunzo ya rajamu (branding) na mitindo (design) kwa watengeneza Vikapu vya “MASASI” 100 vinavyotengenezwa katika Kijiji cha Nangomba, Wilaya ya Masasi Mkoa wa Mtwara na baadaye kuwawezesha kuuza bidhaa zao katika

soko la ndani na lile la Afrika Mashariki (EAC);

- vi. Kuwazesha wenye viwanda vidogo vya ngozi 60, wazalishaji wa asali 80 na wazalishaji wa vikapu 40 kushiriki Maonesho ya 41 ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam 2016 na kuwakutanisha na wanunuzi wa bidhaa hizo kutoka ndani na nje ya nchi;
- vii. Kutoa mafunzo maalum ya ubora wa pilipili manga, mdalasini, tangawizi na karafuu kwa kushirikiana na Shirika la Viwango Tanzania (TBS) kwa wakulima 300 wa Morogoro Vijijini, Muheza na Same na kuwawezesha kukutana na wanunuzi wa ndani na nje ya nchi;
- viii. Kuratibu na kudhibiti uendeshaji wa Maonesho ya Kimataifa nchini kwa mujibu wa sheria; na,
- ix. Kuimarisha uwezo wa Mamlaka kutoa huduma bora na kujiendesha.

4.3 MAENDELEO YA RASILIMALI WATU NA UTOAJI WA HUDUMA

214. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Idara ya Utawala na Maendeleo ya Rasilimali Watu itatekeleza yafuatayo:

- i) Kuajiri watumishi wapya 12 wa kada mbalimbali ili kuziwezesha Idara na Vitengo kupata rasilimali watu ya kutosha ili kutoa huduma inayotarajiwa. Aidha, watumishi 88 wanatarajia kupandishwa vyeo. Wizara inatarajia kujenga uwezo kwa rasilimali watu kwa kuwapeleka mafunzo ya muda mrefu na mfupi katika vyuo mbalimbali ili kuboresha utendaji wao wa kazi pamoja na kuwawezesha kukidhi mahitaji ya kimuundo katika kada mbalimbali.
- ii) Katika Mfumo wa Wazi wa Mapitio ya Tathmini ya Utendaji Kazi (MWATUKA au OPRAS), Wizara itatekeleza yafuatayo;
  - Kutoa mafunzo kwa watumishi wapya watakoajiriwa kuhusu namna ya ujazaji wa fomu za OPRAS;
  - Kuhakikisha kuwa watumishi wote wanasaini mikataba yao ya kazi kwa wakati;

- Kufanya mapitio ya nusu mwaka; na
  - Kufanya tathmini ya utendaji kazi wa watumishi wa mwaka mzima kwa wakati.
- iii) Kuendelea kuratibu na kusimamia masuala yote ya uendeshaji wa shughuli za Wizara;
- iv) Kutoa huduma stahiki kwa viongozi na watumishi wa Wizara kwa kuzingatia Taratibu, Miongozo, Kanuni na Sheria za Utumishi wa Umma; na
- v) Kuwa na program mbalimbali za michezo kwa lengo la kujenga afya za watumishi, kushirikiana na kufahamiana.

4.4 MAMBO MTAMBUKA

Kudhibiti Rushwa

215. ***Mheshimiwa Spika***, Kwa Mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea na jitihada za kupambana na kudhibiti rushwa kwa watumishi wake kwa kuweka mikakati mbalimbali na kutoa mafunzo ya sheria mbalimbali za kazi, kanuni na taratibu zinazotoa miongozo ya utoaji wa huduma bora na uwajibikaji katika Utumishi wa Umma na kuhakikisha kuwa zinafuatwa.

Aidha, Wizara itahakikisha kuwa inawachukulia hatua za kinidhamu watumishi ambao watabainika kujihusisha na vitendo vya rushwa. Pia, Wizara itaendelea kutoa mafunzo ya Elimu ya Huduma kwa Mteja kwa watumishi ili kuwapatia mbinu za utoaji huduma kwa wateja wake wa ndani na nje ya Wizara.

Mazingira

216. **Mheshimiwa Spika**, Mojawapo ya malengo madhubuti ya Mwaka 2016/2017 katika Sekta ya Viwanda ni kuongeza jitihada katika kuhamasisha, kuhifadhi na kulinda mazingira katika shughuli zote za uzalishaji viwandani. Wizara itaendelea kutekeleza mikakati inayohusu utunzaji wa mazingira na program ya utekelezaji wa Sheria ya Usimamizi na Utunzaji wa Mazingira Viwandani. Aidha, Wizara itahakikisha inaongeza uelewa kwa wenye viwanda juu ya matumizi ya mitambo ya kisasa katika uzalishaji ili kupunguza utiririshaji wa maji taka hususan yale yaliyo na kemikali hasa katika uchafuzi wa vyanzo vya maji na kupunguza uzalishaji wa taka ngumu. Viwanda vya sekta zifuatazo vitasimamiwa kwa ukaribu zaidi: Sekta ya Ngozi (viwanda vya ngozi); Sekta ya Nguo (viwanda vya nguo); Sekta ya Plastiki (viwanda vya plastiki); Sekta ya Chuma (viwanda vya chuma); Sekta ya Mafuta ya Kula (viwanda vya mafuta ya chakula na

sabuni); na Sekta ya Karatasi (viwanda vya karatasi na vifungashio).

Kupambana na UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza

217. **Mheshimiwa Spika**, Kwa mujibu wa Waraka wa Utumishi Na.2 wa Mwaka 2004 kuhusu Kudhibiti Virusi vya UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza Mahali pa Kazi katika Utumishi wa Umma, Wizara itaendelea na jitihada za kupambana na janga hilo kwa kuhakikisha kuwa watumishi waliojiweka wazi na wanaoishi na virusi vya UKIMWI wanapatiwa huduma ya virutubisho, usafiri na lishe ili kuboresha afya zao. Wizara pia, itaendelea kutoa mafunzo ya kujikinga dhidi ya maambukizi mapya ya virusi vya UKIMWI na kuhamasisha upimaji wa afya za watumishi kwa hiari. Zoezi hilo litatekelezwa kwa kutoa mafunzo kwa waelimisha rika ili waweze kupata mbinu mpya za kuwaelimisha watumishi wenzao pamoja na familia zao.

Masuala ya Jinsia

218. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Dawati la Jinsia itatekeleza yafuatayo:

- i) Kuhuisha suala la uzingatiwaji wa usawa wa kijinsia kwenye uandaaji wa Sera ya

Taifa ya Local Content na Sera mpya ya SME;

- ii) Kufuatilia upatikanaji wa huduma za kifedha na zisizo za kifedha (BDS) ili kuwezesha wanawake na wanaume wajasiriamali kufaidika na fursa za masoko na manunuzi ya umma;
- iii) Kufuatilia upatikanaji na uendelezaji wa maeneo kwa ajili ya kongano nane na kuwezesha wanawake wajasiriamali kushiriki kwa wingi kwenye umiliki wa kongano na kufaidika na fursa zilizoko kwenye shughuli za minyororo ya thamani ya bidhaa zitakazozalishwa kwenye kongano hizo katika mikoa ya Shinyanga (mchele na ngozi), Pwani (samani), Singida (alizeti), Dodoma (karanga), Mbeya (mchele), Njombe (maziwa) na Morogoro (sukari); na
- iv) Kuendelea kuimarisha Madawati ya Jinsia (Gender Help Desk) ya biashara mpakani kwa kutoa elimu ya jinsia kwa wadau katika Sekta ya Biashara, Viwanda na Uwekezaji hususan maafisa biashara walioko wilayani na mikoani.

USIMAMIZI WA MAPATO NA MATUMIZI

219. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara yangu itahakikisha kwamba, kila anayestahili kulipa

ada ya leseni anafanya hivyo, Ili kuhakikisha kila anayefanya biashara anakuwa na leseni halali inayolingana na biashara anayoifanya, maafisa biashara wa Wizara na kitengo cha Ufuatiliaji na Uperembaji (M & E Section) wakishirikiana na maafisa biashara walio katika Halmashauri na Manispaa zote nchini watafanya ukaguzi wa mlango kwa mlango wa kila mfanyabiashara na kuchukua hatua za kisheria kwa mfanyabiashara yeyote atakayepatikana akifanya biashara bila leseni au leseni stahili.

220. **Mheshimiwa Spika,** Wizara itahakikisha inafanya matumizi kulingana na kanuni, taratibu na sheria za fedha za Serikali. Matumizi yote yatafanyika kulingana na mpangilio wa bajeti ya Wizara (objective, targets and activities). Wizara katika kuhakikisha hilo linafanikiwa, itaendelea kuimarisha Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani ili waweze kuhakikisha taratibu zote za fedha zinafuatwa na malipo yanafanyika kulingana na vipaumbele vilivyowekwa kwenye bajeti ya Wizara. Aidha, wahasibu wataendelea kupewa mafunzo ili kupanua taaluma zao na kuweza kufanya kazi kwa ufanisi zaidi. Pia, tutafanya mafunzo ya muda mfupi kazini juu ya sheria, taratibu na kanuni za fedha na manunuzi ya umma kwa Wahasibu, Maafisa Ugavi, Wakuu wa Idara na Vitengo, Wakurugenzi na Wahasibu wa Taasisi

zilizo chini ya Wizara. Lengo ni kuwapa mwangaza wa kuzijua sheria, taratibu na kanuni za msingi juu ya usimamizi wa fedha za Serikali. Mtumishi atakayefanya kinyume, sheria itachukua mkondo wake.

5.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2016/2017

Mapato ya Serikali

221. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara inatarajia kukusanya maduhuli ya Shilingi 20,000,000,000 ikilinganishwa na lengo la Shilingi 12,000,014,000 kwa mwaka 2015/2016 kutokana na ada za leseni, uuzaji wa nyaraka za zabuni, faini kwa kukiuka Sheria ya Leseni na makusanyo mengineyo.

Maombi ya Fedha

222. **Mheshimiwa Spika**, Katika Mwaka 2016/2017, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji inaomba kutengewa jumla ya Shilingi 81,871,992,000 ili kutekeleza majukumu ya Wizara. Kati ya fedha hizo, Shilingi 41,871,992,000, sawa na asilimia 51 ya bajeti ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi 40,000,000,000, sawa na asilimia 49 ya bajeti ni kwa ajili ya Matumizi ya Maendeleo. Katika bajeti ya Shilingi 41,871,992,000 iliyotengwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, Shilingi 36,566,995,000 ni kwa ajili ya Mishahara (PE) na Shilingi 5,304,997,000 ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC). Aidha, Shilingi

40,000,000,000 zilizotengwa kwa ajili ya Maendeleo zote ni fedha za ndani.

Fedha za Maendeleo za Ndani

223. **Mheshimiwa Spika,** Miradi itakayotekelezwa kwa fedha za ndani ni pamoja na miradi ya Kimkakati na ile ya Matokeo Makubwa Sasa (BRN). Miradi ya kimkakati iliyopangwa kutekelezwa ni pamoja na Mchuchuma na Liganga ambayo imetengewa Shilingi 10,000,000,000 kwa ajili ya kuchangia katika ulipaji wa fidia, kufanya uthamini wa eneo la kuhamishia wananchi wanaopisha eneo la mradi, kuwajengea makazi mapya na kusimamia utekelezaji wa kampuni ya ubia. Mradi wa Magadi Soda-Engaruka/Ziwa Natron umetengewa Shilingi 1,700,000,000 kwa ajili ya kukamilisha tafiti za teknolojia na kiuchumi, vyanzo vya maji, kufanya uthamini wa ardhi na mali, na kulipa fidia kwa wanaopisha mradi.

224. **Mheshimiwa Spika,** Miradi mingine ni ya Kiwanda cha Matairi cha General Tyre - Arusha na kuendeleza mashamba ya mpira ambapo Shilingi 150,000,000 zimetengwa kwa ajili ya kuandaa andiko la mradi, kuendeleza mashamba ya mpira na kutafuta mbia mpya. Mradi wa Eneo la Viwanda la TAMCO Kibaha umetengewa Shilingi 9,000,000,000 kwa ajili ya kujenga miundombinu ya msingi ya viwanda

(umeme, maji na barabara); na Mradi wa kuendeleza Kongano za Viwanda (Industrial Clusters) umetengewa Shilingi 1,000,000,000, kwa ajili ya kujenga miundombinu ya msingi ya Kongano la Sekta Ndogo ya Ngozi (Leather Value Addition Cluster) Mkoani Dodoma. Mradi wa Kuendeleza Soko la Kimkakati la Makambako umetengewa Shilingi 3,478,000,000 kwa ajili ya kulipia fidia ya ardhi.

225. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile, miradi ya kuendeleza ujasiriamali, imetengewa Shilingi 6,050,000,000 kwa ajili ya kuendeleza maeneo ya viwanda vidogo – (SIDO Industrial Estates) kwa mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Mbeya, na Mwanza; na Shilingi 2,400,000,000 zimetengwa kwa ajili ya kutunisha mtaji wa Mfuko wa NEDF hususan kuongeza wigo wa mikopo ya uzalishaji kwenye viwanda vidogo. Aidha, Mradi wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo (Agricultural Sector Development Programme - ASDP) umetengewa Shilingi 3,262,000,000, kwa ajili ya kuongeza thamani mazao ya kilimo hasa katika kuainisha na kubainisha teknolojia muafaka za uongezaji thamani mazao ya kilimo, kuzisambaza na kuwaelimisha wajasiriamali namna ya kutumia; Kutoa elimu ya matumizi ya vipimo sahihi, upangaji wa madaraja ya mazao ya kilimo, ufungashaji, umuhimu wa kuhifadhi mazao kwenye maghala, usindikaji wa mazao na matumizi ya nembo za mstari; na Kuimarisha

Mifumo ya Taarifa za Masoko na kununua vitendea kazi vya wakusanya taarifa za masoko.

226. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile, jumla ya Shilingi bilioni 1.5 zimetengwa kwa ajili ya miradi ya tafiti katika Sekta ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji. TIRDO imetengewa Shilingi 500,000,000, kwa ajili ya kuendelea na uhakiki (accreditation) wa maabara ya mazingira na kurejesha taka za ngozi ili kupunguza uharibifu wa mazingira; Shilingi 500,000,000 zimetengwa kwa ajili ya CAMARTEC ili kubuni na kutengeneza teknolojia ya mashine za kufunga majani kwa ajili ya malisho ya mifugo; na Shilingi 500,000,000, zimetengwa kwa ajili ya TEMDO ili kubuni na kuendeleza mtambo wa kutengeneza umeme kutokana na nguvu ya maji - *Micro-hydro power/ electric generating system*.

227. **Mheshimiwa Spika**, Vilevile Shilingi 600,000,000, zimetengwa kwa ajili ya Mradi wa Kuboresha Mazingira ya Biashara (BEST) inayohusisha kutoa leseni kwa njia ya mtandao; Kurekebisha Sheria ya Leseni ya Mwaka 1972; Kuandaa Kanuni za Sheria ya Leseni itakayorekebishwa; na Kukamilisha na kuzindua "Tanzania Business Licensing Portal" ili kurahisisha upatikanaji wa taarifa muhimu kwa wafanyabiashara na kupunguza muda wa usajili wa biashara. Aidha, Mradi wa Kujenga Uwezo wa Taasisi (institutional support) za Tantrade, COSOTA na CBE, umetengewa

Shilingi 100,000,000 kwa ajili ya mchango wa Serikali katika kuboresha miundombinu ya Uwanja wa Maonesho ya Biashara wa Mwl. J. K. Nyerere (Tantrade) hususan kuandaa Mpango Kamambe (Master Plan), upembuzi yakinifu na kuandaa Mpango wa Biashara (Business Plan). Shilingi 100,000,000, zimetengwa kwa ajili ya mchango wa Serikali wa kununua gari la ofisi ya COSOTA, na Shilingi 100,000,000, zimetengwa kwa ajili ya mchango wa ujenzi wa jengo la maktaba na madarasa (CBE) katika Kampasi ya Dar es Salaam.

228. **Mheshimiwa Spika,** Shilingi 560,000,000 zimetengwa wa ajili ya kutoa mchango wa Serikali katika miradi ya wafadhili (counterpart fund) inayoendelea kutekelezwa chini ya Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji. Miradi hiyo ni pamoja na Muunganisho wa Ujasiliamali Vijijini (MUVI), *Gender Mainstreaming*, *KAIZEN Program*, UNIDO, Kuimarisha Bodi ya Usimamizi wa Stakabadhi Ghalani na *Trade Mainstreaming*.

6.0 HITIMISHO

229. **Mheshimiwa Spika,** naomba nichukua fursa hii kuwashukuru tena Watanzania wote na hasa Wazalendo wa Nchi hii kwa kuendelea kutuunga mkono katika jitihada zetu za kuendeleza Sekta ya Viwanda, Biashara

na Uwekezaji. Katika kipindi kilicho mbele yetu, tutaendeleza jitihada za kujenga na kuimarisha misingi thabiti ya kujenga uchumi unaoongozwa na viwanda kama ilivyobainishwa katika DIRA 2025. Ni jukumu kubwa na nyeti ambalo linapaswa kuendelea kuungwa mkono na wapenda maendeleo wote na hasa Watanzania na wazalendo wote. Tunahitaji kila Mtanzania popote alipo kutimiza wajibu wake kwa kujituma, kubadilisha mtizamo na kuwa mstari wa mbele kulinda na kutetea jitihada za kuendeleza viwanda, biashara na uwekezaji kwa maslahi ya nchi yetu. Inawezekana, tutimize wajibu wetu.

230. **Mheshimiwa Spika**, Hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara www.mit.go.tz.

231. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja.

VIAMBATISHO

JEDWALI NA. 1: MASHIRIKA YALIYO CHINI YA WIZARA NA MAJUKUMU YAKE MUHIMU

NA	JINA LA SHIRIKA	MAJUKUMU YAKE
1	Shirika la Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO)	Kufanya utafiti na kutoa ushauri wa kiufundi kwa viwanda; Kuhamasisha matumizi ya teknolojia yenye kutumia malighafi za Tanzania viwandani; na kubuni/kuunda spea za viwandani kwa kutumia malighafi za nchini.
2	Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (SIDO)	Kuhamasisha maendeleo ya Viwanda Vidogo na Biashara Ndogo nchini.
3	Kituo cha Zana za Kilimo na Ufundi Vijijini (CAMARTEC)	Kuendeleza na kusambaza teknolojia zilizoboreshwa endelevu kwa ajili ya kilimo na maendeleo vijijini; na Kuboresha maisha ya waishio vijijini kupitia uendelezaji na matumizi ya teknolojia sahihi katika kilimo cha kutumia mitambo ya kisasa, usambazaji wa maji, vifaa vya ujenzi, usafiri vijijini na nishati.
4	Shirika la Uhandisi na Usanifu wa Mitambo (TEMDO)	Kuhamasisha ubunifu/uundaji wa teknolojia za viwanda; Kuhamasisha maendeleo ya teknolojia; na kuhamasisha kampuni za nchini kushindania katika utaoji wa huduma bora za kiufundi.
5	Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara	Kusimamia na kuratibu Biashara ya Ndani na Nje.

NA	JINA LA SHIRIKA	MAJUKUMU YAKE
	Tanzania (TANTRADE)	
6	Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC)	Kuchochea maendeleo ya viwanda mama nchini
7	Bodi ya Leseni za Maghala Tanzania (TWLB)	Kuendeleza masoko ya mazao ya wakulima kwa kuondoa vikwazo vinavyokwamisha uzalishaji na masoko.
8	Shirika la Viwango Tanzania (TBS)	Kuandaa na kusimamia na utekelezaji wa viwango vya Tanzania, ikiwa ni pamoja utoaji wa vyeti vya alama ya ubora, uhakiki wa ubora na upimaji wa vifaa vinavyotumika kupima ubora wa bidhaa viwandani yaani ugezi na kutoa elimu katika uwekaji na usimamizi wa viwango.
9	Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE)	Kutoa mafunzo kwa njia ya vitendo yaliyoboea katika elimu ya biashara; Kufanya tafiti za Biashara
10	Kituo cha Biashara - London (LTC)	Kutangaza maslahi ya kiuchumi na kuanzisha mahusiano ya kimkakati ya kibiashara na Uingereza na nchi nyingine za Jumuiya ya Ulaya na duniani.
11	Kituo cha Biashara - Dubai (DTC)	Kuhamasisha uwekezaji, utalii na biashara kati ya Tanzania na eneo la Mashariki ya Kati.
12	Tume ya Ushindani (FCC)	Kuhakikisha ushindani wa haki unakuwepo ili kumlinda mlaji kutokana na matumizi mabaya ya nguvu ya soko
13	Baraza la Ushindani (FCT)	Kusikiliza na kuamua rufaa kutoka Tume ya Ushindani na Mamlaka za Udhibiti za EWURA, SUMATRA, TCAA na TCRA .
14	Baraza la Taifa la Kumlinda Mlaji (NCAC)	Kulinda na kumtetea mlaji nchini.

NA	JINA LA SHIRIKA	MAJUKUMU YAKE
15	Mamlaka ya Maeneo Maalum ya Uwekezaji kwa Mauzo ya Nje (EPZA)	Kuratibu, kuhamasisha na kuvutia uwekezaji katika maeneo huru ya uwekezaji kwa ajili ya mauzo nje.
16	Wakala wa Usajili Biashara na Leseni (BRELA),	Usajili wa Makampuni, Majina ya Biashara, Alama za Biashara na Huduma; Kutoa Hataza, na Leseni za Viwanda; na kuratibu masuala ya Miliki Ubunifu.
17	Wakala wa Mizani na Vipimo (WMA),	Kulinda walaji katika masuala ya vipimo na mizani.
18	Chama cha Hakimiliki Tanzania (COSOTA),	Kuhamasisha, kutetea, kukuza na kulinda maslahi ya waandaji wa kazi zinazolindwa na Sheria ya Hakimiliki wakiwemo wachapishaji, wanamuziki, waandishi; na kukusanya na kugawa mirahaba.
19	Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC)	Kuweka na kuendeleza mazingira mazuri kwa sekta binafsi; Kutoa ushauri kwa Serikali katika masuala yanayohusu uwekezaji; Kuamsha/kuhimiza na kuwawezesha wawekezaji wa ndani na wa nje ya Nchi; Kuamsha/kuhimiza na kusaidia ukuaji wa ujasiriamali na wajasiriamali wadogo na wa kati; Kutoa na kusambaza taarifa sahihi kuhusu fursa za uwekezaji na motisha zilizopo kwa wawekezaji; na Kufanya ufuatiliaji wa ukuaji wa uwekezaji kutoka nje na ndani ya Tanzania

Jedwali Na. 2: Vigezo vya Ufanisi katika Sekta ya Viwanda

Mwaka	Mchango katika Pato la Taifa % (Bei za 2007)	Ukuaji wa Sekta (Bei za 2007)	Mchango katika Mauzo ya nje %	Mchango katika Mauzo nje yasiyo Asilia (%)	Ongezeko la mauzo nje ya bidhaa za viwanda (%)
2005	6.59	-	9.31	11.81	-
2006	6.83	8.4	11.23	13.81	25.4
2007	7.02	11.5	15.28	18.14	57.9
2008	7.41	11.4	20.73	28.48	139.9
2009	7.36	4.7	15.36	21.35	-31.7
2010	7.54	8.9	22.29	30.34	90.3
2011	7.47	6.9	16.90	22.99	-10.6
2012	7.40	4.1	17.61	24.91	20.4
2013	7.35	6.5	20.39	28.95	3.3
2014	7.34	6.8	23.31	32.66	15.6

Chanzo: Wizara ya Fedha

Jedwali Na.3: Takwimu za Idadi ya Viwanda toka Tanzania ilipopata Uhuru

MIAKA	IDADI YA VIWANDA
1961 - 1970	125
1971 - 1980	411
1981 - 1990	1,188
1991 - 1995	1,176
1996 - 2000	3,430
2001 - 2005	5,153
2006 - 2010	26,831
2011 - 2014	49,243

Chanzo: Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji

Jedwali Na. 4 (a): Idadi ya Viwanda Kutokana na Mgawanyo wa Ajira

Kiwango cha Ajira	Idadi ya viwanda		Idadi ya Ajira	
	Idadi	%	Idadi	%
1 - 4	41,919	85.1	86,960	32.9
5 - 9	6,002	12.2	38,376	14.5
10 - 19	493	1	6,767	2.6
20 - 49	412	0.8	12,388	4.7
50 - 99	170	0.3	11,986	4.5
100 - 499	199	0.4	43,363	16.4
Zaidi ya 500	48	0.1	64,384	24.4
Jumla	49,243	100	264,223	100

Chanzo: NBS, 2015

Jedwali Na. 4 (b): Mgawanyiko wa Viwanda Vidogo Tanzania kwa Vigezo vya Ajira na Mtaji

Aina ya Kiwanda	Idadi ya Waajiriwa	Kiasi cha Mtaji uliowekezwa
Kidogo sana	1 – 4	Hadi Shilingi mioni 5
Kidogo	5 – 49	Kati ya Shilingi milioni 5 hadi 200
Cha Kati	50 – 99	Kati ya Shilingi milioni 200 hadi 800

Jedwali Na. 5: Mgawanyo wa Viwanda kulingana na ukubwa wa ajira kwa kila Mkoa

Mkoa	Kiwango cha Ajira (Employment Size)							Jumla
	1 - 4	5 - 9	10 - 19	20-49	50-99	100-499	500+	
Dodoma	1,608	212	15	9	2	4	0	1,850
Arusha	1,826	231	30	15	20	19	5	2,146
Kilimanjaro	1,494	197	29	15	11	8	2	1,757

Tanga	1,502	166	13	11	8	12	4	1,716
Morogoro	2,627	403	17	17	1	5	7	3,077
Pwani	1,216	234	8	9	1	5	1	1,474
Dar es Salaam	5,802	1,253	111	118	68	81	11	7,443
Lindi	675	181	7	3	0	2	0	868
Mtwara	870	123	0	3	5	3		1,005
Ruvuma	3,258	201	10	7	1	1	0	3,477
Iringa	2,277	209	9	7	6	7	3	2,518
Mbeya	2,542	248	33	23	6	12	0	2,864
Singida	1,389	219	33	13	2	1	0	1,657
Tabora	865	84	7	3	1	3	0	963
Rukwa	868	64	3	5	1	0	0	942
Kigoma	841	102	9	1	1	2	0	957
Shinyanga	929	233	22	11	2	1	3	1,201
Kagera	2,062	276	35	31	3	6	2	2,415
Mwanza	1,075	279	23	13	8	8	4	1,410
Mara	2,981	540	8	9	4	4	2	3,549
Manyara	2,067	166	60	79	14	13	1	2,400
Njombe	1,547	120	0	4	2	1	1	1,676
Katavi	200	20	0	1	0	0	0	221
Simiyu	638	112	10	2	0	0	0	762
Geita	762	129	1	1	1	0	1	895
Jumla	41,919	6,002	493	412	170	199	48	49,243

Chanzo: NBS, 2015

Jedwali Na. 6: Uwezo wa Uzalishaji kwa baadhi ya viwanda

Aina ya Biadhaa	Kipimo	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Unga wa Ngano	Tani	434,160	406,336	287,925	368,885	444,242	439,926	443,731	516,778	529,797
Konyagi	'000' Lita	5,365	5,622	4,049	10,201	11,186	15,432	16,774	20,680	31,963

Chibuku	'000' Lita	11,559	10,320	10,235	16,1 41	21, 037	23,4 74	22,02 8	19,9 35	20,301
Sigara	Milio ni	5,095	5,821	6,101	5,83 1	6,1 81	6,63 0	7,558	7,71 0	8,028
Saruji	'000' Tani	1,422	1,630	1,756	1,94 1	2,3 13	2,40 9	2,581	2,36 9,81 9	2,795, 687
Chuma	Tani	44,482	52,163	39,969	34,7 93	33, 384	39,9 55	46,69 0	48,5 00	56,752
Bati	Tani	29,898	36,492	31,743	50,6 64	71, 276	76,9 12	81,42 7	85,3 14	86,825
Betri	Milio ni	82	75	53	78	93	89	68	75	

Chanzo: NBS 2016

Jedwali Na. 7: Orodha ya Viwanda Vilivyobinafsishwa chini ya Sekta ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji

Na.	Jina la kiwanda	Uuzaji wa Viwanda	Mkoa Kilipo
1	Arusha Metal Industry	Ukodishaji wa Jengo	Arusha
2	Kilimanjaro Textile Mill Ltd	Kilibinafsishwa kupita ufilisi	Arusha
3	Arusha Mill Complex	Kimekodishwa	Arusha
4	TDL - Northern Creameries, Arusha	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	
5	Fibreboards Africa	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Arusha
6	Tanzania Wildlife Corporation (2000) Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Arusha
7	ALAF	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
8	Auto Mech	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
9	Nampak Tanzania Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
10	Wazo Engineering Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
11	Tanzania Steel Pipes Ltd (UFI)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	Dar es Salaam
12	Tanzania Breweries Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
13	Dar Brew Limited	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam

14	TLL Printing Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Dar es Salaam
15	National Printing Company Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Dar es Salaam
16	Tanzania Portland Cement Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Dar es Salaam
17	LRT Motors (Camel Cement Co. Ltd)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Dar es Salaam
18	Sungurates (Namera Group Industries Ltd)	Kilibinafsishwa kwa ufilisi.	Dar es Salaam
19	Friendship Textile Mill Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
20	Tanzania Oxygen Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Dar es Salaam
21	Tanganyika Tegry Plastics (Mkoani Traders Co. Ltd/Azania Wheat Flour)	Kilibinafsishwa kwa ufilisi.	Dar es Salaam
22	Sabuni Industries Ltd.	Kilibinafsishwa kupitia ufilisi.	Dar es Salaam
23	Keko Pharmaceutical Industries Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
24	Tanzania Shoe Co. Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
25	Ubungo Spinning Mill Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
26	TATA Africa Holdings/Light source Manufacturing	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
27	National Bicycle Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
28	Handcrafts Marketing Co. Ltd/HANDICO	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
29	Tanzania Cigarette Co Ltd		Dar es Salaam
30	Stationery & Office Supplies Ltd (MEBO)	Lilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
31	Blankets and Textile Manufacturers (1998) Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
32	Jiefang Motors Ltd./Burns&Blane Ltd	Lilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
33	Tanzania Publishing House Ltd (MEBO)	Lilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
34	Polysacks Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam
35	Tractor Manufacturing Co. Ltd. (TRAMA)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
36	Tanzania Sewing Thread (Uzi Bora Ltd)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
37	Ubungo Garments Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
38	Tanzania Pharmaceutical	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Dar es Salaam

	Industries Ltd.		
39	Rice Mills – Mzizima Plot 5	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
40	Rice Mills – Mzizima Plot 10	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
41	Kurasini Wheat Complex	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Dar es Salaam
42	TANITA I	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Dar es Salaam
43	Tanzania Tea Blenders	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Dar es Salaam
44	Tanganyika Packers Ltd (TPL)- Kawe Meat Plant	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kufilisiwa (kuuza mali moja moja).	
45	Tanzania Dairies Ltd (TDL)-Dar es Salaam	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	
46	Pugu Kaolin Mines	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza mali.	
47	Dodoma Wine Company Limited (DOWICO)	Kilibinafsishwa kwa uuzaji wa Mali	Dodoma
48	Machinjio ya Dodoma	kilibinafsishwa kwa kuuza hisa	Dodoma
49	Mufindi Paper Mills Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	Iringa
50	Iringa Manufacturers Co. Ltd/Mandela Furniture Ltd	Ukodishaji Majengo	Iringa
51	Mufindi Tea Co. Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Iringa
52	Iringa Maize Mill Complex	Ubinafsishaji ulisitishwa na Serikali na kukabidhiwa Bodi ya Mazao Mchanganyiko	
53	Kiwanda cha Kuzidua Pareto,Mafinga	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Iringa
54	Kampuni ya Tangold	Kilikodishwa.	Iringa
55	Sao Hill Saw Mills Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Iringa
56	Iringa Wood Pole Treatment Plant	Kiwanda kilibinafsihwa kwa kuuza mali	
57	Tanzania Diamond Cutting Co Ltd	Kiwanda kilibinafsihwa kupitia ufilisi	
58	Kiwanda cha Kahawa cha TANICA	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Kagera
59	Maruku Tea Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Kagera
60	Kagera Sugar Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Kagera
61	NMC Old Rice Mill Plot 23/28	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Kagera
62	Nyanza Salt Mines (T) Ltd	Kiwanda kilibinafishwa kwa kuuza hisa	
63	Moshi Leather Industries	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Kilimanjaro
64	Moshi Hand Tools	Ukodishaji jengo	Kilimanjaro

65	Pesticide Manufacture Co. Ltd	Lilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Kilimanjaro
66	Tanzania Bag Corporation Ltd. Mill I na II	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Kilimanjaro
67	Kiwanda cha Kahawa cha Tanganyika Coffe Curing Co. Ltd (TCCO)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Kilimanjaro
68	Tanganyika Planting Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Kilimanjaro
69	Tanzania Timber Utilisation Company limited	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Kilimanjaro
70	Newala II Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Lindi
71	Likombe Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Lindi
72	Mtama Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Lindi
73	Newala I Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Lindi
74	Nachingwea Cashewnut Factory	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Lindi
75	Lindi Cashewnut Factory	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Lindi
76	Masasi Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Lindi
77	Mingoyo Saw Mill	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	Lindi
78	Minjingu Rock Phosphate Co. Ltd	Kiwanda kilibinafsihwa kupitia ufilisi	
79	Musoma Textile Mill Ltd	Kilibinafsishwa kwa ufilisi.	Mara
80	TDL -Utegi	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	
81	TDL -Musoma	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	
82	Zana za Kilimo Mbeya (ZZK)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mbeya
83	Mbeya Ceramics Company (MBECECO)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	Mbeya
84	Mbeya Textile Mill	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mbeya
85	Katumba Tea Co. Ltd	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	
86	Mwakaleli Tea Co. Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Mbeya
87	TTA – Rungwe	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Mbeya
88	Madibira Rice Mill	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mbeya
89	Mbeya Rice Mill & Godown	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mbeya
90	NMC Kyela Rice Mill & Ikolo	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mbeya

	Godown		
91	TPL-Mbeya	Hakikuwahi kubinafsishwa	Mbeya
92	TDL -Mbeya	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	
93	21st Century Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	Morogoro
94	Morogoro Tanneries Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Morogoro
95	TPM (1998) Ltd	Lilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Morogoro
96	Mang'ula Mechanical & Machine Tools Ltd (MMMT)	Lilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Morogoro
97	Morogoro Ceramics Ware Ltd	kilifilisiwa kwa kuuza mali moja moja (asset stripping)	
98	Morogoro Canvas Mill Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Morogoro
99	Kilombero Sugar Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Morogoro
100	Mtibwa Sugar Estates Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Morogoro
101	Ubena Spinning Mill	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Morogoro
102	Dakawa Rice Mill Complex	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Morogoro
103	Tobacco Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Morogoro
104	New Morogoro Rice Mill & Flours Complex	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Morogoro
105	Kiwanda cha Mafuta ya Kula cha MOPROCO	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Morogoro
106	Tanzania Carpets	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Morogoro
107	Mtwara Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mtwara
108	TANITA II	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Mtwara
109	Mwanza Textile Mill Ltd	Kilibinafsishwa kwa kupitia ufilisi.	Mwanza
110	Mza RTC Co. Ltd (MEBO)	Lilibinafsishwa kwa kuuza Mali kwa Wafanyakazi na Menejimenti.	
111	Mwanza Tanneries Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Mwanza
112	Nyanza Engineering and Foundry	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Mwanza
113	Mwanza Mill Complex	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mwanza
114	Manawa Ginneries Co. Ltd.	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Mwanza
115	Pasiansi Boatyard Project	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Mwanza
116	Fish Meal Plant (Ilemela)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali.	Mwanza
117	Kiwanda cha Chai cha Lupembe	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Njombe

118	Kibaha Cashewnut Factory	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Pwani
119	Tunduru Cashewnut Processing Factory	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Ruvuma
120	Mbinga Coffee Curing Co. Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Ruvuma
121	Kinu cha Mpunga cha Isaka	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Shinyanga
122	Kinu cha Shinyanga	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Shinyanga
123	TPL-Shinyanga Meat Plant	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	
124	Mbozi Coffee Curing Co. Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Mbeya
125	Tabora Textile Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Tabora
126	Kinu cha Tabora	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Tabora
127	Kinu cha kuchambua Pamba cha Tabora	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Tabora
128	Kinu cha National Milling Corporation (NMC) -Tabora	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Tabora
129	TDL -Tabora	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	
130	Tabora Misitu Products Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Tabora
131	Tanga Cement Company Ltd	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa.	Tanga
132	Steel Rolling Mills (Unique Steel Rolling)	Kilibinafsishwa kwa kufilisi	Tanga
133	East Usambara Tea Co. Ltd. (Bulwa Factory na Kwamkoro Factory)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Tanga
134	TANCORD	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Mali	Tanga
135	Kiwanda cha Chai cha Mponde	Kilibinafsishwa kwa kuzaji Hisa	Tanga
136	Tanzania Dairies Ltd (TDL)-Tanga	kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Tanga
137	Sikh Saw Mills	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Tanga
138	Lion Wattle Co. Ltd (Giraffe Extract Co. Ltd)	Kilibinafsishwa kwa kuuza Mali	Tanga
139	Mkata Saw Mills - Handeni	Kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	Tanga
140	Tembo Chipboards	Kiwanda kilibinafsishwa kwa kuuza Hisa	
141	Mashamba ya Mpira ya Kihuhwi, Muheza na Kilombero, Mang'ula (Rubber Estate/Plantations)	Ukodishaji na baadae Serikali iliyarudisha chini ya Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC).	

Jedwali Na. 8: Ukuaji wa Sekta ya Biashara (%) kwa kipindi cha 2011 - 2015

Mwaka	2011	2012	2013	2014	2015
Ukuaji wa Sekta ya Biashara (%)	11.3	3.8	4.5	10	7.8

Chanzo: NBS 2016

Jedwali Na. 9: Biashara kati ya Tanzania na India kwa mwaka 2005-2015 kwa Dola za Kimarekani (Milioni)

Mwaka	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bidhaa Zilizouzwa	63.8	77.3	171.8	183.8	218.5	202.7	476.5	748.2	1254.5	1320.3
Bidhaa zilizoangizwa	241.3	507	891.2	757.3	864.6	784.5	867.4	2088.2	1848.6	1458.3
Urari	-177.5	-429.7	-719.4	-573.5	-646.1	-581.8	-390.9	-1340	-594.1	-138
Jumla	305.1	584.3	1063	941.1	1083.1	987.2	1343.9	2836.4	3103.1	2778.6

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, NBS

Jedwali Na. 10: Biashara kati ya Tanzania na Japani kwa mwaka 2005-2015 kwa Dola za Kimarekani Milioni

Miaka	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bidhaa Zilizouzwa	82	57.1	136.9	164.7	209.7	346.8	296.5	220	247.8	263.4
Mwaka	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bidhaa zilizoagizwa	257.5	261.8	711.8	413.6	548.8	502.9	510.5	466.7	559.3	458.6
Urari	-175.5	-204.7	-574.9	-248.9	-339.1	-156.1	-214	-246.7	-311.5	-195.2
Jumla	339.5	318.9	848.7	578.3	758.5	849.7	807	686.7	807.1	722

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA

Jedwali Na. 11: Biashara kati ya Tanzania na nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa mwaka 2005-2015 kwa Dola za Kimarekani Milioni

Mwaka	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bidhaa Zilizouzwa	117.7	173.1	315.6	263.8	450.1	352.4	515.3	419.1	598.1	1,062.4
Bidhaa zilizoagizwa	174.4	106.5	204.8	310.5	285.2	263.8	668.4	394.7	706.4	322.8
Urari	-56.7	66.6	110.8	-46.7	164.9	88.6	-153.1	24.4	-108.3	739.6
Jumla	292.1	279.6	520.4	574.3	735.3	616.2	1183.7	813.8	1304.5	1385.2

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA

Jedwali Na. 12: Biashara kati ya Tanzania na nchi Wanachama wa Jumuiya ya SADC kwa mwaka 2005-2015 kwa Dola za Marekani milioni

Mwaka	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bidhaa Zilizouzwa	341.1	301.1	443.4	374.2	625.1	1158.8	1421.9	1243.55	1235.9	1357.7
Bidhaa zilizoangizwa	625.9	656.1	979.7	733.2	827.7	881.3	1093.1	835.9	773	771.2
Urari	-284.8	-355	-536.3	-359	-202.6	277.5	328.8	407.65	462.9	586.5
Jumla	967	957.2	1423.1	1107.4	1452.8	2040.1	2515	2079.45	2008.9	2128.9

Chanzo: Benki Kuu ya Tanzania, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na TRA

Jedwali Na. 13: Mauzo ya Bidhaa za Tanzania kwenda Marekani kupitia Mpango wa AGOA kwa Mwaka (2011-2014)

Mwaka	2011	2012	2013	2014
Mauzo	5,751	11,846	10,986	13,044

Chanzo: US Department of Commerce

Jedwali Na 14: Wastani wa bei za Mazao Makuu ya chakula 2006/07-2015/2016 mwezi Machi Tshs kwa gunia la kilo 100

Mazao	2006/7	2007/8	2008/9	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/2016*	% Mabadiliko(2014/15-2015/2016*)
Mahindi	18,047	31,727	37,298	42,133	34,247	43,308	65,028	55,854	41,760	61,245	46.66
Maharage	57,365	90,670	107,152	105,092	109,537	122,868	131,337	129,957	146,350	166,061	13.47
Mchela	57,779	90,670	97,213	99,790	99,721	152,799	172,654	132,289	139,420	171,414	22.95
Ngano	38,056	69,435	71,342	79,823	73,694	75,968	73,085	101,094	111,619	120,250	7.73
Uwele	26,441	41,424	46,033	47,451	51,512	75,442	105,453	84,413	67,511	86,135	27.59
Ulezi	35,137	57,806	61,477	72,593	71,819	75,442	105,453	122,607	111,048	114,036	2.69
Mtama	23,810	45,673	46,617	58,270	51,850	59,878	70,370	79,894	65,428	81,637	24.77

*Wastani wa bei hadi Machi, 2016

Chanzo: Wizara ya Viwanda Biashara na Uwekezaji

Jedwali Na. 15: Mwenendo wa Bei za Mifugo Tanzania (2008-2016 Mwezi Machi) Shs kwa kila mfugo

Mnyama	Daraja	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	% Mabadiliko (2015-2016*)
Ng'ombe	Daraja la II	313,747	331,077	343,402	384,422.66	424,683	426,071	430,694	457,038	471,480	3.16
Majike	Daraja la III	235,781	249,433	249,550	307,652.41	338,833	320,180	334,418	350,957	346,208	-1.35
	Daraja la II	410,209	448,316	444,305	471,722.54	536,252	553,148	559,087	606,858	633,841	4.45
Madume	Daraja la III	296,305	321,507	321,507	372,412.64	395,953	396,464	421,442	433,653	456,548	5.28
Majike+Madume (Daraja la II)		723,956	779,393	787,707	856,145	960,935	979,219	989,781	1,063,897	1,105,321	3.89
Majike+Madume (Daraja la III)		532,086	570,940	571,057	680,065	734,786	716,644	755,860	784,609	802,756	2.31
Mbuzi	Daraja la II	34,560	39,853	40,455	45,626.25	49,907	50,801	54,946	59,764	64,999	8.76
Majike	Daraja la III	27,159	29,098	29,860	34,584.94	35,872	35,332	38,820	43,890	45,979	4.76
	Daraja la II	43,054	46,446	48,782	54,858.35	59,201	59,628	63,952	69,614	73,935	6.21
Madume	Daraja la III	31,120	34,438	36,126	39,507.92	41,325	41,580	46,390	49,338	53,662	8.76
Majike+Madume (Daraja la II)		77,614	86,299	89,237	100,485	109,108	110,429	118,898	129,378	138,935	7.39
Majike+Madume (Daraja la III)		58,279	63,536	65,986	74,093	77,197	76,912	85,210	93,228	99,642	6.88

Kondoo	Daraja la II	31,118	33,239	35,183	39,983.00	40,887	43,743	47,570	84,786	54,125	-36.16
Majike	Daraja la III	24,262	26,660	26,540	30,100.04	31,179	30,095	32,999	61,832	37,500	-39.35
	Daraja la II	36,654	39,883	43,955	47,766.44	48,486	51,150	58,359	68,624	69,094	0.68
Madume	Daraja la III	27,033	30,924	31,656	34,520.52	33,378	34,864	38,394	75,225	44,258	-41.17
Majike+Madume (Daraja la II)		67,772	73,122	79,138	87,749	89,373	94,893	105,929	153,410	123,219	-19.68
Majike+Madume (Daraja la III)		51,295	57,584	58,196	64,621	64,557	64,959	71,393	137,057	81,758	-40.35

Chanzo: Wizara ya Viwanda Biashara na Uwekezaji

Jedwali Na. 16 (a): Makampuni yaliyoonesha nia ya kuwekeza kupitia TIC

No	Tarehe ya Kusajiliwa TIC	Jina la Kampuni	Mkoa	Shughuli Kuu	Bidhaa
1	7 th Nov, 2015	Huafeng Textile (T) Ltd,	DSM	Pamba na Mavazi	Mtambo kutengeneza
2	17 th Nov, 2015	Philip Morris Tanzania Ltd,	DSM	Chakula na Chakula	Mtambo kusindika tumbaku
3	17 th Nov, 2015	John Beverages (T) Ltd,	DSM	Vinywaji	Utngenezaji vinywaji viki baridi

4	17 th Nov, 2015	Kandy krush Ltd,	DSM	Chakula na Bidhaa za Chakula	Uzalishaji wa bazoka, na za kuokwa
5	17 th Nov, 2015	Darworth Ltd,	DSM	Mitambo ya Upigaji Chapa	Mtambo kuchapa nem usalama
6	17 th Nov, 2015	Lodhia Plastic Industries Ltd,	PWANI	Kemikali, Plastiki na Mpira	Utengenezaji matanki plastiki, mapomba ya
7	17 th Nov, 2015	Jinding Century International Mining Group Co. Ltd,	SHINYAN GA	Madini	Mitambo uchenjuaji dhahabu na huduma kiutaalamu wachimbaji w
8	7 th Dec, 2015	Managing Director, Neelkanth Salt Ltd.,	DSM	Chakula na Bidhaa za Chakula	Utengenezaji chumvi gha chumvi iliyosafishwa
9	7 th Dec, 2015	Fruits De La Mer Ltd.,	DSM	Chakula na Bidhaa za Chakula	Mtambo wa wa kusamaki
10	7 th Dec, 2015	Liby Soap and Detergent Ltd.	DSM	Mafuta ya Kula na Sabuni	Mtambo kutengeneza sabuni.
11	7 th Dec, 2015	Knauf Gypsum Tanzania Ltd,	PWANI	Vifaa vya Ujenzi	Utengenezaji bodi za ja bidhaa za jas
12	7 th Dec, 2015	Sigma Hair Industries Ltd,	DSM	Kemikali, Plastiki na Mpira	Utengenezaji nywele na vip
13	7 th Dec, 2015	LMZ Steel Ltd,	DSM	Vifaa vya Ujenzi	Vifaa vya Uje
14	7 th Dec, 2015	Kanchan Investment Ltd,	MWANZA	Madini	Mtambo kusafisha dh
15	7 th Dec, 2015	Membe General Co. Ltd,	DSM	Chakula na Bidhaa za Chakula	Mtambo kusindika ch

16	23 rd Dec, 2015	Yalin International Group Co. Ltd	DSM	Vifaa vya Ujenzi	Utengenezaji vifaa vya ujer
17	23 rd Dec, 2015	Sino Steel & Timber International Engineering (T) Ltd,	PWANI	Mbao na Bidhaa za Mbao	Utengenezaji samani
18	23 rd Dec, 2015	Binjiang Investment Ltd,	SHINYAN GA	Chakula na Bidhaa za Chakula	Uchinjaji usindikaji ny
19	23 rd Dec, 2015	Kings Builders & General Services Ltd,	DSM	Vifaa vya Ujenzi	Uchongaji mawe utengenezaji matofari.
20	23 rd Dec, 2015	Goodwill (Tanzania) Ceramic Co. Ltd,	DSM	Vifaa vya Ujenzi	Utengenezaji bidhaa za (Ceramics)
21	23 rd Dec, 2015	Al raga Investment Co. Ltd,	DSM	Madini	Mtambo kusafisha dh
22	15 th Jan, 2015	Yunpam Co. Ltd,	MWANZA	Madini	Mtambo kusafisha dh
23	15 th Jan, 2015	Lulowumi Co. Ltd,		Vifungashio	Mtambo kutengeneza za maji ya k na utengenez juisi

Jedwali Na. 16 (b): Makampuni yaliyoonesha nia ya kuwekeza kupitia EPZA kati ya mwezi Novemba, 2015 hadi Machi, 2016

Na.	Jina la Kampuni	Mkoa	Shughuli kuu	Bidhaa	Thamani ya Uwekezaji tarajiwa (US\$ milioni)	Ajira
1.	Lifeline Pharmaceuticals Ltd	Pwani	Kutengeneza dawa za binadamu	Fluidi za IV (IV Fluid)	4	50
2.	Binani Cement Ltd	Pwani	Kutengeneza Saruji	Saruji	20	500
3.	Shadong Yichang Lighting Technology Co. Ltd	Pwani	Mtambo wa Kutengeneza panel za umeme Jua (solar panel)	Panel za umeme jua		
4.	Everest Kento Cylinder Ltd	Pwani	Kutengeneza vifaa vya kudhibiti moto (firefighting equipment)	Vifaa vya kudhibiti moto	2	30
5.	Sayona Fruits Ltd	Pwani	Usindikaji wa matunda na mboga mboga	Utengenezaji wa juisi, jam Soseji na pickle	55.17	800

Jedwali Na. 16 (c): Makampuni yaliyokutana na Waziri wa Viwanda Biashara na Uwekezaji walioonesha nia ya Kuwekeza Nchini

	Kampuni	Nchi	Maeneo ya Uwekezaji
1	Kurasini Logistics Centre		
2	Tungi Estate Morogoro		
3	SEZ Bagamoyo		

4	TAMCO Kibaha		
5	Mwambani Economic Corridor (MWAPORC)		Economic corridor (Railway,
6	Coastal Dry Port and Industrial Zone (Black Ivy)		
7	Bora Industries	Local	Expansion to establish Leather Shoes Manufacturing
8	Canvas Textiles Mill	Local	Revival
9	MOPROCO Oil	Local	Revival
10	Unnat Fruit Processing Ltd	Local	Revival
11	Edosama Furniture Ltd	Local	SMEs Furniture Manufacturing Project
12	Sunshine Industrial Co. Ltd	China	Agricultural processing
13	Shapoorji Pallonji	India	Interest in Sugar Industry and Solar Energy
14	Merere Sports Company	Local	Ombi la kupata mtaji wa kukuza mradi wa utengenezaji wa mipira ya miguu na mikono
15	Mbaraka Ali Hamadi	Local	Wazo la kuanzisha kiwanda cha mbolea dar
16	Masanja Gentile Engineering	Local	Waste to Energy Development Unsolicited Proposal
17	GERON Energy Investment Group	China	LOI Ngaka, Magamba, Kabulo Mines and Coal Plants Investment
18	Industrial & Commercial Bank China (ICBC)	China	LOI Natural Gas Power Plant Project (1600MW)

19	MWAPORC	Uganda/Local	Request for Project Agreement to Implement the Mwambani Economic Corridor
20	Hengya Cement	China	Investment and development plan proposed by Hengya Cement (Tz) Ltd
21	Puglass Ltd	Local	Mradi wa kutengeneza vioo vya ujenzi (sheet glass)
22	Alliona		Expression of Interest for Singida Wind Power Project 150MMW with a 20 years PPA
23	Elsewedy Electric		Projects & Investment in the United Rep of Tz
24	Endeavour Group Ltd		Application for allocation of suitable industrial land for endeavour group clothing factory
25	Nyinyi Holding Ltd	South Africa/Local	Construction of a Fertiliser Factory
26	Boryung Pharmaceuticals Co. Ltd	Korea	EOI to establish a Joint Venture to Manufacture Penicillin oral solids antibiotics
27	Mazava Fabrics Ltd		Land for New Investment in Garment making
28	Lianfaa Textiles	China	Establishing Integrated Textile Mill at Mkuranga
29	Vanity Fair		
30	Sasamua Holdings	Local	Fruit Processing at Handeni Tanga
31	Sayona		

32	ALLON Holdings	Israel	Interested in agro processing
33	Beijing Naale Brewery Group	China	Intergrated Agriculture park
34	T O P I C	EGYPT	Establishing Dust Sulphur in Mtwara region
35	Nkusu Theo Sugar Ltd		Establishing Sugar Cane Farming and Sugar Factory in Momba
36	Kigoma Sugars		
37	RAK International	India/Local	Establishing Sugar Cane Farming and Sugar Factory (Looking for Land)
38	Twyford Co. Ltd	China/local	To develop Industrial Park and establish Ceramic and Glass factories
39	COMPLANT Co. Ltd	China	To develop Engaruka Soda Ash project and establish Sugar factory

*****

Katibu Mkuu - Biashara na Uwekezaji, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji Prof. Adolf Mkenda akiangalia sabuni zilizotengenezwa na mjasiriamali katika maonesho ya ARSO yaliyoandaliwa na TBS.

Waziri wa Viwanda, Biashara na Uwekezaji Mhe. Charles Mwijage (wa kwanza kushoto), akiambatana na Naibu Katibu Mkuu Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji Mhandisi Joseph Malongo wakati wa ujio wa Rais wa Jamuhuri ya Kisoshalisti ya Vietnam, Mhe. Truong Tan (hayupo pichani).

Kikundi cha Wajasiriamali wadogo wanaojishughulisha na ufumaji wa bidhaa za mianzi katika eneo la mitaa ya viwanda vidogo Vingunguti.

Moja ya Mashine ya kutengenezea nguo ya kiwanda cha Fruitful Goshin kilichopo SIDO Vingunguti.

Fundi Seremala wa Kiwanda cha TEMIC Company Ltd kilichopo SIDO Vingunguti, akitoboa mbao kwa ajili ya kutengeneza samani.

Bidhaa za mbogamboga za wajasiriamali wadogo zikiwa sokoni.

Waziri Wa Viwanda Biashara na Uwekezaji Mhe. Charles J.P. Mwijage (Mb.) (wa pili kulia) akifurahia jambo na fundi wa kiwanda cha waya za umeme cha EURO Cables kilichopo Chang'ombe Dar es Salaam, wa kwanza kulia ni mkurugenzi mtendaji wa kiwanda hicho Bw. Mohamedzaki Fazal.